

SAYI:3

MART 2023

KAPANALTI

MUHASEBE FİNANS EKONOMİ DERGİSİ

KÜTAHYA SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLER ODASI

*Ahmet Yakupoğlu

E-ISSN: 2822-3543

KAPANALTI MUHASEBE FİNANS EKONOMİ DERGİSİ (KMFED)
JOURNAL OF KAPANALTI ACCOUNTING FINANCE ECONOMICS (JKAFE)

SAYI:3 / ISSUE:3

Mart-2023 / March-2023

<https://kutahyasmmmo.org/anasayfa/ksmmmo-dergi/>

Sahibi / Owner

Kütahya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Adına
SMMM Ahmet BÜLBÜL- Kütahya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Başkanı

Baş Editör / Editor in Chief

SMMM Doç. Dr. Adil AKINCI- Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik-Türkiye

Alan Editörleri / Field Editors

Doç. Dr. Ali KESTANE-Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis-Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Ali ÖZBEK-İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul-Türkiye

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Ali ALAGÖZ/Selçuk Üniversitesi, Konya-Türkiye
Prof. Dr. Niyazi KURNAZ/Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya-Türkiye
Prof. Selahattin KARABINAR/İstanbul Üniversitesi, İstanbul-Türkiye
Prof. Dr. Seval SELİMOĞLU/Anadolu Üniversitesi, Eskişehir-Türkiye
Prof. Dr. Süleyman UYAR/Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Antalya-Türkiye
Prof. Dr. Şakir SAKARYA/Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir-Türkiye
SMMM Doç. Dr. Adil AKINCI/Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik-Türkiye
SMMM Doç. Dr. Emin ZEYTİNOĞLU/Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya-Türkiye

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor

SMMM Doç. Dr. Adil AKINCI/Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik-Türkiye

Türkçe Editör/Turkish Editor

Dr. Cemalettin YAVUZ/Ahmet Yesevi Üniversitesi

İngilizce Editör/English Editor

Dr. Eren AKDAĞ KURNAZ/Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya-Türkiye

Kapak Fotoğrafi/Cover Photo

İsmail YİĞİT

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Dumlupınar Mahallesi Şehit Piyade Onbaşı Ali Şahan Sk. No:4
Merkez-Kütahya

e-posta / e-mail

dergi@kutahyasmmmo.org

Web Adresi / Web Address

<https://kutahyasmmmo.org/anasayfa/ksmmmo-dergi/>

E-ISSN

2822-3543

KAPANALTI MUHASEBE FİNANS EKONOMİ DERGİSİ (KMFED)
JOURNAL OF KAPANALTI ACCOUNTING FINANCE ECONOMICS (JKAFE)

SAYI:3 / ISSUE:3

Mart-2023 / March-2023

<https://kutahyasmmmo.org/anasayfa/ksmmmo-dergi/>

***Kapanaltı Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi (KMFED)**, yılda iki sayı olarak (Mart ve Ekim) yayımlanan, çift-körlme hakemlik süreci yürüten uluslararası akademik bir dergidir. Dergide yayınlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarlarına ait olup Dergimizin kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır. Yazılar yayıncı kuruluştan izin alınmadan kısmen veya tamamen bir başka yerde yayınlanamaz.*

***Journal of Kapanalti Accounting Finance Economics (JKAFE)** is a double blind peer-reviewed academic journal which is published twice per year (March and October). All the responsibility for the content of the papers published here belongs to the author/authors, and does not express the official view of the Journal. Without getting permission of the journal, papers published here cannot be published partially or totally on other media.*

ESJI Eurasian
Scientific
Journal
Index
www.ESJIndex.org

**Academic
Resource
Index**
ResearchBib

JOURNAL
FACTOR

KAPANALTI MUHASEBE FİNANS EKONOMİ DERGİSİ (KMFED)
JOURNAL OF KAPANALTI ACCOUNTING FINANCE ECONOMICS (JKAFE)

SAYI:3 / ISSUE:3

Mart-2023 / March-2023

<https://kutahyasmmmo.org/anasayfa/ksmmmo-dergi/>

Bilim ve Danışma Kurulu / Science and Advisory Board

Prof. Dr. Durmuş Çağrı YILDIRIM	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	Tekirdağ-Türkiye	dcyildirim@nku.edu.tr
Prof. Dr. Ersan ÖZ	Pamukkale Üniversitesi	Denizli-Türkiye	ersanoz@pau.edu.tr
Prof. Dr. Ferudun KAYA	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Bolu-Türkiye	ferudunk@ibu.edu.tr
Prof. Dr. Filiz EKİNCİ	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Bilecik-Türkiye	filiz.ekinci@bilecik.edu.tr
Prof. Dr. Selçuk YALÇIN	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	Kütahya-Türkiye	selcuk.yalcin@dpu.edu.tr
Prof. Dr. Yusuf GÜMÜŞ	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir-Türkiye	yusuf.gumus@deu.edu.tr
Doç. Dr. Aslı GÜLER	Ordu Üniversitesi	Ordu-Türkiye	asliguler@odu.edu.tr
Doç. Dr. Barış YILDIZ	Gümüşhane Üniversitesi	Gümüşhane-Türkiye	barisyildiz@gumushane.edu.tr
Doç. Dr. Dinmukhamed KELESBAYEV	Ahmet Yesevi Üniversitesi	Türkistan-Kazakistan	dinmukhamed.kelesbayev@ayu.edu.kz
Doç. Dr. Erkan ALSU	Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep-Türkiye	alsu@gantep.edu.tr
Doç. Dr. Esra N. KILCI	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa	İstanbul-Türkiye	esra.kilci@iuc.edu.tr
Doç. Dr. Hicran KASA	Türk Hava Kurumu Üniversitesi	Ankara-Türkiye	hkasa@thk.edu.tr
Doç. Dr. Salih TÜREDİ	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Rize-Türkiye	salih.turedi@erdogan.edu.tr

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

- 1.Fatih YILDIRIM.....1-28**
ANONİM ORTAKLIK YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN MALİ HAKLARINDAN KÂRDAN PAY ALMA HAKKI İLE HUZUR HAKKI
THE RIGHT OF FINANCIAL RIGHTS OF THE MEMBERS OF THE BOARD OF DIRECTORS OF JOINT VENTURE, THE RIGHT OF PEACE AND THE RIGHT TO RECEIVE A SHARE OF THE PROFITS
(Araştırma Makalesi/Research Article)
- 2.Gürol BAŞOĞLU & Kaan Ramazan ÇAKALI.....29-43**
BANKA MUHASEBESİNDE ŞUBELER CARİ HESABI VE UYGULAMA ALANLARI
CURRENT ACCOUNT OF BRANCHES AND ITS PRACTICES IN BANK ACCOUNTING
(Araştırma Makalesi/Research Article)
- 3.Mehtap DEMİR.....44-52**
COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİ UZAKTAN ÇALIŞMANIN İŞ-AİLE VE YAŞAM DENGESİ ÜZERİNE ETKİSİ: ÖĞRETMENLER ÖZELİNDE NİTEL BİR ARAŞTIRMA
THE EFFECT OF REMOTE WORKING ON WORK-FAMILY AND LIFE BALANCE DURING THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD: A QUALITATIVE RESEARCH FOR TEACHERS
(Araştırma Makalesi/Research Article)
- 4.Merve MALAK.....53-71**
TÜRKİYE KAPSAMINDA YOKSULLUK ÜZERİNE BİR İNCELEME
A REVIEW ON POVERTY IN THE CONTEXT OF TÜRKİYE
(Araştırma Makalesi/Research Article)
- 4.Ömer DORU.....72-81**
MERKEZİ VE DOĞU AVRUPA GEÇİŞ EKONOMİLERİ İÇİN AB EKONOMİLERİYLE GELİR YAKINSAMASI ANALİZİ
INCOME CONVERGENCE ANALYSIS WITH EU ECONOMIES FOR CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN TRANSITION ECONOMIES
(Araştırma Makalesi/Research Article)

KAPANALTI MUHASEBE FİNANS EKONOMİ DERGİSİ (KMFED)
JOURNAL OF KAPANALTI ACCOUNTING FINANCE ECONOMICS (JKAFE)

SAYI:3 / ISSUE:3

Mart-2023 / March-2023

<https://kutahyasmmmo.org/anasayfa/ksmmmo-dergi/>

SAYI:3 HAKEMLERİ / REFEREES of ISSUE:3

Doç. Dr. Fatih ALTUN	BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Gökhan ÖVENÇ	İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. Hatice DAYAR	KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Doç. Dr. İsmail KABAN	ORDU ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Aslı KESKİN	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan GÜLLÜ	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Dr. Erkan ÇAKIR	KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Dr. Furkan DÜZENLİ	DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
Dr. Hakan Giray BULUT	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Dr. Selahattin BEKTAŞ	Bağımsız Araştırmacı

E DİTÖRDEN,

Değerli okuyucular,

Kapanaltı Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi'nin 3.sayısını yayınlamanın mutluluğunu sizlerle paylaşarak dergimizin bilim dünyasına katkı sağlamasını temenni ediyoruz. Bu sayımızda 5 tane Türkçe araştırma makalesi yer almaktadır. Bilimsel hakem sürecinden geçirilerek yayınlanması uygun görülen makalelerimizin akademik dünyaya ve başta meslek odalarımıza bağlı meslektaşlarımız olmak üzere tüm ilgililere katkı sağlayacağını ümit ediyorum.

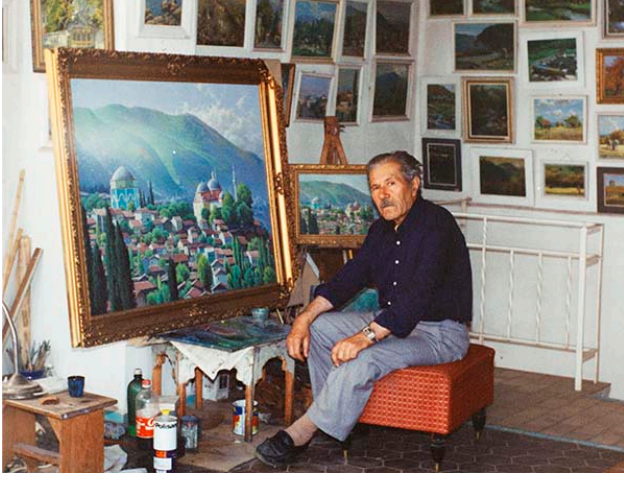
Dergimizin bundan sonraki süreçte öncelikli hedefi başta TÜBİTAK TR-DİZİN olmak üzere, uluslararası alan indekslerinde yer almak ve etki faktörünü arttırmak olacaktır.

Mart ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki defa yayımlanan dergimize, Türkçe ve İngilizce çalışmalarını göndermek üzere tüm akademisyenlere, meslek odalarımıza bağlı meslektaşlarımıza ve sektör profesyonellerine çağrıda bulunurken, bu sayının hazırlanmasında emeği geçen yayın kurulu üyelerimize, hakemlerimize ve yazarlarımıza teşekkür eder, tüm okurlarımıza selam ve saygılarımı sunarım.

SMMM Doç. Dr. Adil AKINCI

Kapanaltı Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi Baş Editörü

-KAPAK FOTOĞRAFI HAKKINDA-

Ahmet YAKUPOĞLU

Kütahya'nın Saray Mahallesi'nde 1920 Kasım'ında doğdu. Yakupoğullarından Hacı Halil Ağa ile Şefika Hanımın oğludur. İlk tahsiline 1927 yılında Derviş Paşa İlkokulu'nda başlayan Yakupoğlu, 1941 yılında Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesindeki yazma eserleri incelemek üzere Kütahya'ya gelen İstanbul Üniversitesi profesörlerinden Süheyl Ünver ile tanışma imkanı buldu. Kütahya Lisesi'nden sonra İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi giriş imtihanına çok güzel ve başarılı resimlerle giren Yakupoğlu Süheyl Ünver Bey'in teklifiyle Resim Bölümü Feyhaman Duran Atölyesini seçti ve buradan mezun oldu (1941-1945). İstanbul'da bulunduğu yıllarda Prof. Süheyl Ünver'den minyatür ve tezhip, Neyzen Halil Dikmen'den ney, yine Neyzen Nurullah Kılıncı Bey ile Süleyman Erguner'den musiki dersleri aldı. Kütahya'ya döndükten sonra resim dışında müzecilikle de uğraşan Yakupoğlu, Vacidiye Medresesi'nin müze olarak açılmasında, tanziminde ve kadrolaşmasında birinci derecede görev aldı. Bu müzede dört yıl görev yaptıktan sonra İ. Ü. Tıp Tarihi Enstitüsünde Süheyl Ünver Bey'e yardımcı olarak ihtisasını tamamladı.

1964 yılına kadar "Çalışel" soyadını kullanan Ahmet Yakupoğlu, tablolarını, kütüphanesini ve Kütahya'nın Maltepe semtindeki evini Dumlupınar Üniversitesi'ne bağışlamıştır. 'Yaşayan En Büyük Türk Minyatür Ustası' ünvanı ile anılan Ahmet Yakupoğlu, ressam, müzehhip, ve neyzendir. Çok fazla sergi açmamış, evinin sergi olduğunu söylemiştir. Tevazusu, bilge kişiliği, şan ve şöhrete önem vermeyen bir mizacı olan Ahmet Yakupoğlu sabrı ve azmi ile Kütahya'nın adını kültür ve sanatta duyurmayı sağlamış, halkın içinde bir gönül adamı olarak yaşamış, Kütahya'nın 'Ahmet Abi'si' ve 'Ressam Ahmet'i' olarak kendisini Kütahya'ya adamıştır.

96 yaşında manevi kızı Havva Sökmener ile birlikte İzmir'de yaşayan sanatçı sağlığının iyice bozulması sebebiyle, Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğü tarafından 30 Ağustos 2015 tarihinde İzmir'den memleketi Kütahya'ya getirilmiş Dumlupınar Üniversitesi Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesinde tam on üç ay yaşlılığının son demlerinde misafir edilmiştir. Aziz Ahmet Yakupoğlu 2 Ekim 2016 tarihinde tedavi gördüğü hastanede hakka yürümüştür. Ahmet Yakupoğlu'nun cenaze namazını ney ve resim talebesi Kütahyalı hemşehrisi, Marmara İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Nuri Uygun kıldırılmıştır. Merhum Yakupoğlu'nun naaşı vasiyet ettiği şekilde, Hıdırlıktaki Ahi Erbasan Mezarlığına anne ve babasının yanına defnedilmiştir.

2 Ekim 2016' da, Kütahya'da hakka yürüyen Ahmet Yakupoğlu kendisini sırlamıştır. Türk Resim Sanatında bir dönem kapanmıştır. Üsküdarlı Hoca Ali Rıza Bey ve Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver ekolünün son temsilcisidir. Manada hep diri yaşayacak olan merhum ressam Ahmet Yakupoğlu binlerce eseri ile ölümsüzlüğe ulaşmış ululardandır. Eserleri ve bıraktığı vakıf emanetleri ile ölümsüz olacak ve hep gönüllerde yaşayacaktır. Ruhu şad olsun...

Ödülleri:

1995 yılında "Sokağım ve Çinili Cami" Minyatürü Türkiye İş Bankası Kültür Sanat Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Üstün Hizmet Ödülü

2013 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'ne layık görülmüştür.

Kitapları:

“Ahmet Yakupoğlu’nun Fırçasından Bođaziçi” Türk Petrol Vakfı Kùltür Yayınları,1983, İstanbul.
“Rengarenk Kùtahya”, Türk Petrol Vakfı Kùltür Yayınları, 1991, İstanbul (Tùrkçe – İngilizce).
“Resimde İstanbul ve İstanbul Ressamı Ahmet Yakupoğlu” Kùltür Bakanlığı Gùzel Sanatlar Genel Mùdùrlùđù Yayınları, Aralık 2002, Ankara.
“Minyatùrlerle Nasrettin Hoca”, Konya Bùyùkşehir Belediyesi Kùltür Mùdùrlùđù Yayınları 28, 1999, İstanbul (Osmanlıca – Tùrkçe – İngilizce) adıyla yayınlanmış dùrt adet eseri bulunmaktadır.
“Ahmet Yakupoğlu Sempozyum Kitabı’”, Dumlupınar Üniversitesi, 27-28 Ekim 2011, Kùtahya.
“Ahmet Yakupoğlu İstanbul, Ahmet Yakupoğlu Anadolu”, T.C. Başbakanlık TOKİ Kùltür Yayınları, Kasım 2016, Mas Yayıncılık, İstanbul.

Not: Ahmet YAKUPOĞLU’nun özgeçmişi <http://ahmetyakupoglu.org/a-yakupoglu-kimdir/> sitesinden alınmıştır.

ANONİM ORTAKLIK YÖNETİM KURULU ÜYELERİNİN MALİ HAKLARINDAN KÂRDAN PAY ALMA HAKKI İLE HUZUR HAKKI

THE RIGHT OF FINANCIAL RIGHTS OF THE MEMBERS OF THE BOARD OF DIRECTORS OF JOINT VENTURE, THE RIGHT OF PEACE AND THE RIGHT TO RECEIVE A SHARE OF THE PROFITS

Fatih YILDIRIM*

*Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Doktora Programı, fatih.yildirim@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1132-5209

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
Gönderilme Tarihi 31.01.2023 Revizyon Tarihi 20.02.2023 Kabul Tarihi 18.03.2023 Makale Kategorisi Araştırma Makalesi JEL Kodları K10 K20 K30	<p>Yönetim kurulu üyelerine TK 394 uyarınca ücret, huzur hakkı, ikramiye, prim ve yıllık kârdan pay ödenebilir. Bu ödemelerin biri ya da birkaçı bir arada sağlanabilir. TK 394’de bu haklar sınırlı sayıda sayılmamıştır. Başka hakların da öngörülmesi olanaklıdır. Yönetim kurulu ile ortaklık arasındaki ilişki vekalet sözleşmesine dayandığından böyle bir belirleme yapma zorunluluğu yoktur. Dağıtım yıllık net kârdan gerçekleştirilmelidir. Yasal yedek akçelerin ayrılmasından ve pay sahiplerinin kâr paylarının dağıtılmasından sonra yönetim kurulu üyelerine kârdan pay verilebilir. Haksız alınan kâr payı ödemeleri TK 512 hükmü uyarınca ortaklığa geri verilmelidir.</p> <p>Anahtar Kelimeler: Kârdan Pay Alma Hakkı, Net Kâr, Haksız Kârın Geri Verilmesi, Huzur Hakkı</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received 31.01.2023 Revized 20.02.2023 Accepted 18.03.2023 Article Classification: Research Article JEL Codes K10 K20 K30	<p>According to Turkish Commerce Code (in short “TCC”) art. 394 wage, attendance fee, bonus and dividend can be paid to the board members. One or more than one can be paid of those aforementioned. Other rights than those aforementioned can be entitled, so the rights in TCC art. 394 are not numerus clausus. Hence legal character of the contract between board member and company is contract of mandate, such a determination is not necessary. Dividend should be paid to board member from annual net profit. In other words dividend can be paid to board member afterwards legal reserves are set up and dividends for shareholders are distributed. Improper dividends should be given back to the company according to TCC art. 512.</p> <p>Keywords: Dividend, Net Profit, Return of the Improper Dividend, Attendance Fee.</p>

Atıf (Citation): Yıldırım, F. (2023). “Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Mali Haklarından Kârdan Pay Alma Hakkı ile Huzur Hakkı”, *Kapanaltı Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi*, (3): 1-28

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Giriş

Yatırımcılar birikimlerini bir araya getirerek kâr etme amacıyla anonim ortaklıkta pay sahibi olurlar. Anonim ortaklığın ülke kalkınmasında kamusal yararı olduğu gerçeği yanında pay sahiplerinin en temel amacı getirdikleri sermayelerinden kâr elde etmektir. Ortaklığın kârlı ve kâr dağıtan bir niteliğe sahip olabilmesi için olabildiğince yetkin kişilerce yönetilmesi gerekir.

Anonim ortaklığı yöneten yönetim kurulu üyeleri özenle görevlerini yerine getirmek zorundadırlar. Uygulamada benimsenen ve kanundan kaynaklanan ilkeler ve sorumluluk düzenlemeleri yönetim kurulu üyelerinin görevlerini eksiksiz yerine getirmelerini gerektirir. Bu amaçla da yönetim kurulu üyeleri yönetim kurulu toplantılarına katılırlar, görüşlerini sunarlar, oy kullanırlar. Gerekliğinde çalışma zamanlarını ortaklığa ayırırlar. Böylelikle ortaklığın kâr elde etmesine, kârın pay sahiplerine ve kârdan pay alabilecek diğer kişilere dağıtılmasına büyük katkı sağlarlar. Yönetim kurulu üyelerine ortaklıkça ve pay sahiplerince istenen kârlılığa kavuşulması için yerine getirdikleri göreve uygun bir bedel ödenmesi olağandır. Bu anlamda TK 394'e göre yönetim kurulu üyelerine tutarı ana sözleşme ya da genel kurul kararıyla belirlenmiş olmak koşuluyla huzur hakkı, ücret, ikramiye, prim ve yıllık kârdan pay ödenebilecektir.

TK 394'de sayılan ödemelerden yönetim kurulu üyelerinin yıllık kârdan pay almaları ile huzur hakkı konularını inceleyeceğiz. Belirtilen hakların oluşumu için aranan koşulları, istenebilir oldukları zamanı, haksız edinimde geri verilmesini ele alacağız.

1. Yönetim Kurulu Üyelerine Kazanç (Kâr) Payı Verilmesi (Tantieme)

1. 1. Yönetim Kurulu Üyelerinin Mali Hakkı Olarak Kazanç Payı Kavramı ve Hukuki Niteliği

Yönetim kurulu üyelerine, tutarı ana sözleşmeyle ya da genel kurul kararıyla belirlenmek koşuluyla huzur hakkı, ücret, ikramiye, prim ve yıllık kârdan pay ödenebilir (TK 394). Sayılanların bir kaçı da birlikte ödenebilir. Bu haklar sınırlı sayıda sayılmış gibi görünse de TK 408 / 2, b ve 516 / 2 - c düzenlemeleri gözetildiğinde bunların sınırlı sayıda olmadıkları, başka hakların da öngörülmesinin olanaklı olduğu anlaşılmaktadır. “ Yönetim kurulu üyelerinin seçimi, süreleri, ücretleri ile huzur hakkı, ikramiye ve prim gibi haklarının belirlenmesi...” (TK 408 / 2, b) ile ” yönetim kurulu üyeleri ile üst düzey yöneticilere ödenen ücret, prim, ikramiye gibi mali menfaatler, ödenekler, yolculuk, konaklama ve temsil giderleri, ayni ve nakdi imkanlar, sigortalar ve benzeri teminatlar ” (TK 516 / 2 - c) biçimindeki kanunda geçen anlatımlar sayılanların sınırlı sayı kuralıyla öngörülmediklerini göstermektedir.

Yönetim kurulu üyelerine, ortaklık işlerine daha fazla ilgi ve özen göstermelerini sağlamak ve onları özendirmek amacıyla kârdan verilen paya “ kazanç payı (Tantieme)¹ ” denir². Kazanç payı alma hakkı üyelik sıfatlarına bağlı olarak yalnızca yönetim kurulu üyelerine ait bir hak olup anılan kişilere kurul faaliyetlerine katılarak görevlerini yerine getirmelerine ve taşıdıkları sorumluluğa bağlı olarak ödenir. Kazanç payı, yönetim kurulu üyelerinin mali haklarının

¹ 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda “ kazanç payı ” kavramı konusunda bir terim birliği yoktur. Kimi maddelerinde üyelerin “ kazanç payı ” ndan söz edilmekte (TK 408 / 2, d, 511), kimi maddelerinde ise üyelere ödenen “ kâr payı ” kavramı kullanılmaktadır (TK 339 / 2, f. 394).

² **Arslanlı**, Halil: Anonim Şirketler: II - III Anonim Şirket Organizasyonu ve Tahviller, İstanbul 1960, (1959, C. II), s. 150; **Çamoğlu (Poroy, Reha / Tekinalp, Ünal / Çamoğlu, Ersin**: Ortaklıklar Hukuku I, 14. Bası, İstanbul 2019), N. 561; **Domaniç**, Hayri: Anonim Şirketler, İstanbul 1978, s. 466 - 467; **İmregün**, Oğuz: Anonim Ortaklıklar, İstanbul 1989, s. 187; **Karayağcın**, Yaşar: Muhasebe Hukuku, Ankara 1988, s. 138; **Pulaşlı**, Hasan: 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Yeni Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Ankara 2012, & 23, N. 263; **Öçal**, Akar: Kazanç Payı Kavramı Fransız Hukuku'nda Tarihe Karışırken, İktisat ve Maliye Dergisi, C. 24, S. 10, İstanbul 1978, s. 429 - 431. İsviçre Hukuku'nda benzer tanım için bkz. **Bürgi**, Wolfhart F. : Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch (Züricher Kommentar), 5. Teil, Die Aktiengesellschaft, Zürich 1969, Art. 677, N. 2; **Locher**, Ernst Robert: Die Gewinnverwendung in der Aktiengesellschaft, Bern 1983, s. 171; **Kurer**, Christian / **Kurer**, Peter: Basler Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht II, 4. Auflage, Basel 2011, & 677, N. 2; **Aeppli**, Viktor: Zur Entschädigung des Verwaltungsrates, SZW 2000, s. 269 - 278, s. 271.

düzenlendiği TK 394'de³ öngörülen ve katıldıkları toplantı başına ödenen huzur hakkının, yönetim kurulu üyelerinin ağır sorumluluk sistemi karşısında yetersiz kalması nedeniyle getirilmiş mali bir haktır⁴. Ortaklık kârından belli bir tutarı alacaklarını bilen yönetim kurulu üyeleri, ortaklığın daha fazla kâr elde etmesi için daha çok çalışırlar ve bu durum hem ortaklık hem de pay sahipleri için olumlu sonuçlar doğurur⁵.

Kanunun sözünün, mali hakların sınırlı sayı ilkesine göre belirlendiği yorumuna elverişli olduğu oysa TK 340 hükmüne uygun olmak koşuluyla, yasada sayılanlardan başka mali hakların ya da bu mali hakların karışımından oluşturulabilecek türev nitelikli hakların tanınması konusunun da düşünülmesi gerektiği, yabancı hukuk düzenlerinde, özellikle pay edinme temeline dayalı mali hakların, yönetim kurulu üyelerine tanınmasının yaygın bir yöntem olduğu vurgulanmıştır⁶.

Yönetim kurulu üyeleri ile ortaklık arasındaki ilişki vekalet sözleşmesinden kaynaklanır ve bu sözleşmede ücret ödenmesi zorunlu unsur değildir. BK 502 / 3'e göre sözleşme ya da teamül varsa vekil ücrete hak kazanır. Dolayısıyla yönetim kurulu üyeleri ücretle çalıştıklarından ücrete hak kazanmaları teamül gereğidir⁷.

Mali hakların yönetim kurulu üyesi ile ortaklık arasında kurulan sözleşme ile belirlenip belirlenemeyeceği konusunda öğretide farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, yönetim kurulu üyesiyle ortaklık arasında kurulan sözleşmede yönetim kurulu üyesi için ücret ya da başka bir karşılık ödeneceği kararlaştırılmışsa ilgili üyenin sözleşmeden doğan mali hakkını isteme olanağı vardır. Çünkü bu haklar sözleşme ilişkisinden doğmaktadır⁸. Bizim de haklı gerekçelerine katıldığımız diğer görüşe göre ise sözleşme özgürlüğü ilkesi sözleşme kurucularına sınırsız bir sözleşme özgürlüğü tanımaz. Kanunda öngörülen sınırlar sözleşme özgürlüğünün uzanabileceği alanı belirler (BK 26). Buna göre, mali haklara yönelik bir sözleşme kurulduğunda TK 394 sözleşme özgürlüğünün sınırını belirler. TK 394'de mali hak tutarının ana sözleşmeyle ya da genel kurul kararıyla belirlenebileceği emredici bir biçimde hükme bağlanmıştır. Ana sözleşmede ya da genel kurul kararında mali haklara yönelik bir kural öngörülmemesine karşın yönetim kurulu üyesi ile ortaklık arasında kurulacak sözleşmeyle mali

³ Yönetim kurulu üyelerinin mali haklarını huzur hakkı, ücret, ikramiye, prim ve yıllık kâr olarak belirleyen TK 394'ün gerekçesinde bu hakların sınırlı sayı ilkesine göre belirlendiği, söz konusu mali hakların bir kaçının bir arada verilmesine bir engel olmadığı, yollukların, temsil ödeneklerinin, sigorta primlerinin ve benzeri primlerin, varsa özel emekliliklerin, avansların hükmün kapsamı dışında olduğu açıklaması yapılmıştır (bkz. TBMM, Dönem: 23, Yasama Yılı: 2, Sayısı: 96, s. 187). Oysa yukarıda belirttiğimiz gibi TK 408 / 2, b ve 516 / 2 - c'nin anlatımı sınırlı sayı biçiminde yoruma elverişli değildir.

⁴ **Özer, Işık**, Türk ve Yabancı Hukuk Sistemlerinde Anonim Şirket Yöneticilerinin Mali Hakları Ankara ,2013, s. 228; **Karayalçın**, s. 138; **Arslanlı**, C. II, s. 150; **Domaniç**, s. 466, 467; **İmregün**, s. 187; **Bilgin**, Yüksel: Anonim Ortaklıklarda Kâr Dağıtımı ve Kâra Katılan Kişiler, Ankara 1982, s. 123; **Uçar**, Salter: Hukukumuzda Yönetim Kurulu ve Denetçiler ile Sorumluluk Halleri, İstanbul 1994, s. 20; **Öçal**, s. 429 vd. ;**Kurer / Kurer**, & 677, N. 11; **Köksal**, Ayaç: Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Mali Hakları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, s. 4.

⁵ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 11; **Özer**, s. 228.

⁶ **Manvgat**, Çağlar (**Kırca**, İsmail / **Şehirali Çelik**, Feyzan Hayal): Anonim Şirketler Hukuku: Temel Kavramlar ve İlkeler, Kuruluş, Yönetim Kurulu, C. I, Ankara 2013, s. 727. Yazar ayrıca, yönetim kurulu üyeleri ile diğer yöneticilere tanınan mali hakların belirlenme yöntemi ve genel kurul kararlarının iptali durumunda, kararın mali haklara etkisi konusunda farklılıklar bulunmakla birlikte, özellikle mali hakların sorumluluğa etkisi bakımından konunun birlikte ele alınmasında yarar olduğunu, yönetim kurulu üyelerinin ve diğer yöneticilerin mali haklarının ortaklıkla aralarındaki sözleşme ilişkisinden doğduğunu, bu nedenle her iki yönetici grubunun mali haklarının hukuki temelinin ortak olduğunu ancak bu ortak hukuki temel üzerinde, hakların belirlenme yönteminin farklı olduğunu belirtmiş, ayrıca mali hakların oluşturulma yönteminin, halka açık anonim ortaklıklarda, kurumsal yönetimin temel başlıklarından birisini oluşturduğuna dikkat çekmiştir s. 727, 728.

⁷ Bu konuda bkz. **Akdağ Güney**, Necla: Anonim Şirket Yönetim Kurulu, İstanbul 2012, s. 171 vd. ; **Özdoğan** Daloğlu, Tuba: Anonim Ortaklıkta Mali Hükümler, Editörler: Prof. Dr. Mehmet Helvacı, Araş. Gör. Nurgül Yıldız, Araş. Gör. Ahmet Özsoy, Araş. Gör. Mahmut Akif Koçak, İstanbul 2021, s. 237 - 269, s. 258.

⁸ **Yanlı**, Veliye: Yönetim Kurulu Üyelerine Sağlanacak Mali Haklar ile İlgili Bazı Değerlendirmeler, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 33, S. 4, Aralık 2017, s. 41 - 72, s. 43.

hak kararlaştırılırsa bu sözleşme kanunun emredici hükmüne aykırılık oluşturur ve hakkında tümüyle ya da bir bölümüyle geçersizlik yaptırımı uygulanır⁹.

İsviçre’de mali hakların sınırlı sayıda olmasıyla yetinilmemiştir. Bununla birlikte yönetim kurulu delegasyonu / vekilliği (VR - Mandat) durumunda, yalnızca yönetim kurulu üyelerinin İsvBK. 677’ye göre bir kazanç payı alıcısı olabilecekleri ve yine yalnızca yönetim kurulu üyesi olarak kendi çalışmaları (faaliyetleri) bakımından mali hakkın elde edilebileceği belirtilmiştir¹⁰.

Kazanç payından kalıcı (sabit / daimi) ücretler ayrılır; özellikle yönetim kurulunun huzur hakkı (Honorar), kâr paylarından bağımsız olarak ödenir¹¹. Aynı şekilde başka kurul üyelerine kârdan gerçekleştirilen bağımsız ödemeler İsvBK 677 anlamında kazanç payı değildir. Yine ortaklığın diğer ücretli memurlarına, büro işleriyle görevli işçilerine ödenenler (primler, ödüllendirmeler / ikramiyeler, fişler vb.)¹² ya da yönetim kurulu üyeleri için paya benzer biçimde seçenек ödemeler farklıdır¹³. Kazanç paylarının hizmet edimleri nedeniyle ortaklık için iş görme sözleşmesi kapsamında yönetim kurulu üyelerine sağlanan bir ücret niteliğini gösterdiği, buna karşın kazanç payının bir ana sözleşmesel temele dayanabileceği¹⁴, bazı üye istemlerinin bu ücret bakımından sözleşmeden doğacağı dile getirilmiştir¹⁵.

Yönetim kurulu üyelerine tanınacak mali haklardan kazanç payı çoğunlukla pay sahipliği yapısının yaygın olduğu ortaklıklarda görülmektedir. Bunun temel nedeni, bu tür ortaklıklarda pay sahiplerinin etkin gözetim ve denetim gücünün olmaması ve pay sahipleri arasındaki temel anlayışın ortaklığın kâr elde etmesine dayanmasıdır¹⁶. Bununla birlikte Türkiye gibi ortaklık yapısının hakim pay sahiplerine dayandığı ülkelerde, hakim pay sahiplerinin yönetim kurulu üzerindeki denetim ve gözetimi etkin olduğundan, mali hakların ortaklığın kârlılığına bağlı olarak belirlenmesi genellikle görülmemekte¹⁷, bu yapıdaki ortaklıklarda kazanç payı dağıtılması pek benimsenmemektedir¹⁸.

Yıllık kârdan başarıya dayalı pay ödenmesi, ortaklığın faaliyet yılı içinde elde ettiği kâr üzerinden hesaplanacağından, bu ödemenin başarıya dayalı bir mali hak olduğundan ve dolayısıyla ortaklığın elde ettiği kâr, yöneticilerin başarısını yansıttığından kârdan alınacak payın başarıya göre belirlenecektir. Bu nedenle geçmiş dönemlerdeki başarıyı yansıtan yedek akçelerden yöneticilere kâr dağıtılamaması gerekir. Bunun sonucunda, ortaklığın serbest yedek akçeleri çözümlenerek pay sahiplerine kâr dağıtılması olanaklıdır. Ancak önceki yıllardaki kârdan oluşan yedek akçelerin, ilgili yıl içinde hiç ya da yeterli kâr etmeyen ortaklık yöneticilerine dağıtılması başarıya dayalı ödeme sistemiyle bağdaşmaz¹⁹.

⁹ Aynı yönde bkz. **Özdoğan** Daloğlu, s. 255 - 256.

¹⁰ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 11. Yönetim kurulu üyelerinin kazanç payları hakkında İsvBK 677’den yönetim kurulu toplantılarının ana sözleşmesel öngörülen bir kâra katılma anlaşılır. Böyle bir ödeme ile ortaklık, yönetim kurulu üyelerinin başarısına katkıda bulunur ve ortaklığın gelişmesi ve ilerlemesi olasılığı artırılır.

¹¹ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 20 vd.

¹² **Kurer / Kurer**, & 332a

¹³ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 3.

¹⁴ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 6

¹⁵ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 4. Aynı yerde BGE 75 II 25 = Pra 1949, 361 ve yayınlanmamış kararına bkz. BGer in 12. 04. 2004, 4C. 386 / 2002, E.3.4.2; N. 12, eski İsviçre Borçlar Kanunu’nda, yasa koyucunun % 4 olan temel kâr payını % 5 olarak artırdığı belirtilmiştir.

¹⁶ **Manavgat** (Kırca / Şehirali Çelik), s. 734. Yazar, bu nedenle yöneticilere, pay fiyatı, bilanço kârı gibi başarı ölçütlerine dayalı mali haklar tanınmasının, bu tür ortaklıkların özelliklerine uygun olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, bu tip ortaklıklarda, hakim ortağın bulunmaması nedeniyle, mali hakları genel kurul kararıyla belirlenen yönetim kurulu üyeleri dışındaki yöneticilerin mali haklarının yönetim kurulu tarafından belirlenmesinin hem çıkar çatışmalarına yol açtığı hem de salt pay fiyatındaki artışa ya da bilanço kârına dayalı olarak belirlenen mali hakların, yöneticileri, bilançoyu gerçeğe aykırı oluşturmaya yönelik manipülatif işlemleri gerçekleştirmeye özendirildiğini belirtmektedir.

¹⁷ **Manavgat** (Kırca / Şehirali Çelik), s. 733.

¹⁸ **Usluel**, Gürbüz, Aslı Elif: Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Kâr Payı Alma Hakkı, Ankara 2016, s. 139.

¹⁹ **Manavgat** (Kırca / Şehirali Çelik), s. 730.

Öğretide yönetim kurulu üyelerine tanınan mali hakların, yasada sınırlı sayı biçiminde sayılmasının haklı bir gerekçesinin bulunmadığı eleştirisinde bulunulmuştur. Mali hakların yasada düzenlenmelerindeki temel amacın ortaklığın malvarlığının korunmasını sağlama olduğu, bu bağlamda, mali hakların belirlenme yönteminin düzenlenmesinin, ortaklığın malvarlığını azaltacak ve yöneticilerin kötüye kullanmalarını engelleyecek önlemlerin alınmasının yeterli olduğu vurgulanmıştır. Bu sınırlarda değişik kapsamda mali haklar tanınmasına bir engel bulunmadığı, TK 394’de sayılanlar dışında mali haklar tanınmasının olanaklı olduğu görüşü isabetli bir biçimde savunulmuştur²⁰. Burada, nitekim SPK’r’nun, kurumsal yönetim ilkelerini düzenleyen Seri: V, No: 56 Tebliği’nin ekindeki Kurumsal Yönetim İlkeleri’nin 4 / 6 bölümünde, nakdi hakların yanı sıra “ pay, paya dayalı türev ürünler...gibi nakit dışı haklar...” ın da yöneticilere tanınacak mali haklar içinde sayılmıştır. Payları borsada işlem gören anonim ortaklıklar için getirilen bu ilkelerdeki belirlemenin, diğer anonim ortaklıklar açısından uygulanmasına engel bulunmamaktadır²¹. Kanımızca kanunda sayılanlar dışında mali hakların tanınmasına yönelik hukuki bir sorun bulunmamaktadır. Emredici hükümler ilkesi de (TK 340) böyle bir düzenlemeye engel değildir.

Burada TK 339 / 2, f’deki “ kurucularla yönetim kurulu üyelerine ve diğer kimselere şirket kârından sağlanacak menfaatler²² ” sözünün, başka çıkarlar tanınmasına engel olup olmadığı sorununda, eTK 279 / 2, b. 5’ten olduğu gibi alınan hükmün sözünün, hem “ kurucu menfaatleri ” üst başlığını taşıyan TK 348 / 1’in ana sözleşmede bu hükme aykırılık oluşturmayacak, yani para ve bedelsiz pay senedi vermek gibi sermayenin azaltılması sonucunu doğurmayacak çıkarların tanınmasına olanak sağlayan düzenlemesiyle, hem de TK 369 / 2’de kurucular beyannamesinde yazılması gereken konular arasında sayılan “ kuruculara tanınan menfaatler ” sözüyle çeliştiği ileri sürülmüştür. Buna gerekçe olarak, ortaklık kârından sağlanacak çıkar kavramının, özel çıkar kavramına göre daha dar olduğu ve TK 349 / 2, f’ de yalnızca kârdan sağlanacak çıkarlardan söz edilmesinin, kuruculara ve diğer kimselere özel çıkar olarak yalnızca kâra katılma hakkı tanındığı şeklinde yorumlanırsa, ana sözleşmede bunun dışında özel çıkar tanınmasının olanaklı olmadığı dile getirilmiştir. Bir başka anlatımla kuruculara, yönetim kurulu üyelerine ya da diğer kimselere ana sözleşme ile örneğin tesislerden yararlanma hakkı verilemeyeceği oysa yasa koyucunun iradesinin gerçekten özel çıkarları, ortaklık kârından sağlanacak çıkarlarla sınırlamak olduğu yönünde TK 339 / 2, f dışında açık bir veri bulunmadığı saptaması yapılmıştır. Bu durumda TK 348 ve 349 / 2’nin tamamlayıcı ve açıklayıcı hükümler niteliğinde oldukları göz önüne alınarak ana sözleşmeye kâra katılma dışında özel çıkar sağlayan tamamlayıcı düzenleme getirilebileceği ileri sürülebilirse de gerçek çözümün, maddenin yeniden kaleme alınarak ortaklık kârından sağlanacak çıkarlar dışındaki özel çıkarları de kapsayacak biçimde düzenlenmesi olduğu önerisinde bulunulmuştur. Ayrıca ana sözleşmede çıkar sahibinin kim olduğunun ve çıkarın içeriğinin ve değerinin yer almasına gerek olmadığı belirtilmiştir. Gerçekte bu durumun hükmün öngörülme amacı kapsamında bulunmadığı, ana sözleşmede tanınan çıkarın ve çıkar sahibinin açıkça belirtilmesi yoluyla ulaşılmak istenen kamuya açıklığın sağlanabileceği eklenmiştir²³.

²⁰ **Tekinalp**, Ünal: Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, İstanbul 5. Bası, İstanbul 2020, N. 12 - 115; **Manavgat** (Kırca / Şehirali Çelik), s. 731.

²¹ **Manavgat** (Kırca / Şehirali Çelik), s. 731. Yazar bu anlamda aynı yerde, TK 394’de sayılanlar dışında, yöneticilere tanınabilecek mali hakların başında paya dayalı hakları göstermiştir. Bu bağlamda bir paket kapsamında belirlenen koşullar çerçevesinde yöneticilere, ortaklık payını edinme hakkı tanınmaktadır. Pay edinme hakkı paketleri, değişik yöntemlerle ve içerikte düzenlenmeye elverişlidir. Yöneticilerin pay edinmesi, opsiyon tanınması (opsiyon işlemleri ile ilgili olarak bkz. **Kırca**, İsmail: Hukuki Yönüyle Borsa Opsiyon İşlemleri, Ankara 2000, s. 36) ya da ortaklık yönetim kurulu tarafından yöneticilere pay dağıtılmasına karar verilmesi yöntemleriyle sağlanabilir (bu yöntemlerin uygulanmasıyla ilgili ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Özer**, s. 117 vd. Ayrıca uygulamada opsiyon haklarının koşullarına ilişkin bkz. **Pulaşlı**, Hasan: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Şirketler Hukuku Şerhi, C. I, Ankara 2011, Şerh I, s. 1047).

²² Kuruluşta özel çıkarlar için bkz. **Akdağ Güney**: Anonim Şirketlerde Kuruluş, İstanbul 2014, s. 161 vd.

²³ **Akdağ Güney**, Kuruluş, s. 313, 314.

Yöneticinin pay edinme hakkını elde edebilmesi için, aynı sektörde bulunan benzer büyüklükteki ortaklıklarla, kâr gibi önemli noktalarda karşılaştırmalı başarı ölçütleri belirlenmektedir. Yöneticilere uzun erimli hedefler sunabilmek amacıyla, pay edinmeye hak kazanabilmek için en az belli bir süreden önce payın devredilememesi gibi koşullar getirilmekte ve mali hak kapsamında payların toplu olarak verilmesi yerine, bunların zamana yayılacak biçimde ödenmesi yöntemleri benimsenmektedir. Diğer yandan paya dayalı mali haklar yöntemiyle, yöneticilere böyle uzun dönemli hedefler konularak, yöneticiler ve pay sahiplerinin çıkarları arasında denge sağlanmaktadır²⁴.

Yönetim kurulu üyelerine kazanç payının ödenmesi için, aşağıda geniş biçimde inceleyeceğimiz üzere, ana sözleşmede hüküm bulunması gerekir. Bununla birlikte, TK 452 anlamında, bu hak müstesna bir hak değildir. Çünkü genel kurul ana sözleşme kuralında bir değişikliğe giderek kazanç paylarının tutarını azaltabileceği gibi tümüyle ortadan da kaldırabilir ve bunun için yönetim kurulu üyelerinin onayı aranmaz²⁵. Kazanç payının düzenlenmesi bir ana sözleşmesel temele dayanır; yalnızca sözleşmesel anlaşma yeterli olmaz. İsviçre’de yargı kararlarında da (BGE 84 II 552 vd.’nda ve 91 II 310 vd.’nda) bu noktanın açıkça İsvBK 672 / 2’nin sıkı gözetimine ve ana sözleşmesel bir gerekliliğe (koşula) bağlı tutulmuş olduğu ve öğretide tersi yönde savunulan diğer görüşlerin²⁶ reddedilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Bu açık uygulamaya karşın ortaklığın iş sözleşmesi kapsamında bir yönetim kurulu üyesiyle ast / alt iş yürütme işleviyle (örneğin delegasyonda)²⁷ kâr ile uyumlu (kâra bağlı) ücretin bir bölümünü (Lohnstandteil) garanti etmesinin (güvenceye almasının / sağlamasının) bu anlamda kârdan pay ödenmesi olmadığı, İsvBK 322a’ya göre ortaya çıkan bir yöntemin (sürecin) ortaya çıktığı belirtilmiştir²⁸.

Kazanç payları, üyelerin yönetim kurulu toplantılarına eylemsel olarak katılmalarına bağlı değildir. Kurul üyeliği mutlaka toplantılara katılarak yürütülmesi gereken bir görev olmayıp, dışarıda da yürütülebilen, ortaklığı temsil, sözleşme kurma, işlerin yürütülmesi gibi çalışmalarla da yerine getirilebilir. Dolayısıyla, yönetim kurulu üyelerinin salt toplantılara katılmadıkları için üyelik görevlerini yapmadıkları ileri sürülemez ve bu nedenle, üyelik sıfatını taşıyan ve her zaman sorumlu tutulma olasılığı bulunan bir üyenin yönetim kurulu üyelerine sağlanan kazanç payı haklarından da yararlandırılması gerekir²⁹.

Genel kurul, yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarını bir bütün olarak saptayıp, üyeler arasındaki bölüşüm biçimini yönetim kurulu üyelerine bırakabileceği gibi her yönetim kurulu üyesine verilecek kazanç payını ayrı ayrı da belirleyebilir³⁰.

2. Kazanç Payı Dağıtılması İçin Varlığı Aranılan Koşullar

TK 511’e göre, yönetim kurulu üyelerine kazanç payları, yalnızca net dönem kârından ancak yasal yedek akçeler ayrıldıktan ve pay sahiplerine ödenmiş sermayenin yüzde beşi oranında ya da ana sözleşmede öngörülenden daha yüksek bir oranda kâr payı dağıtıldıktan sonra

²⁴ **Manavgat** (Kırcı / Şehirli Çelik), s. 732, 733. AB Komisyonu’nun Önerisi’nde bu konuda öngörülen ölçütler için aynı yerde bkz. s. 734 vd. Ayrıca yöneticilere tanınacak mali hakların, tarihsel olarak etkili olan finansal ve mali gelişmeler ile kurumsal yönetim ilkelerindeki konumu için burada bkz. s. 732 vd. , 740 vd.

²⁵ **Arslanlı**, C. II, s. 52; **Pulaşlı**, Şerh I, & 30, N. 492. Ancak yazar, kazanç payları tutarı azalmışsa, genel kurul kararının geriye etkili olmaması nedeniyle üyelerin kazanç paylarının, kararın alındığı tarihe kadar ana sözleşmede öngörülen tutar üzerinden verilmesi gerektiğini belirtmiştir, aynı yerde bkz. N. 493, yine aynı yerde, Yargıtay’ın, ana sözleşmede yönetim kurulu üyeleri için öngörülen kazanç paylarını artırılabilirliği gibi indirilebileceğini de öngörerek, ana sözleşmede yapılan değişikliğin geriye değil ileriye etkili olacağı yönündeki, eTK döneminde verdiği 11. HD. 27.11.1987 T., E. 7744, K. 6613 sayılı bir kararı için bkz. N. 493, dn. 1297.

²⁶ Örnek olarak **Bürgi**, N. 21 vd. ; **Guhl / Koller / Schnyder / Druey**, & 17 N. 35 sayılmıştır bkz. **Kurer / Kurer**, & 677, N. 6

²⁷ Karş. **Plüss**, Adrian: Die Rechtstellung des Verwaltungsratsmitgleides, Zürich 1990, s. 129 vd.

²⁸ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 6.

²⁹ **Teoman**, Ömer: Toplantılara Katılmayan Bir Yönetim Kurulu Üyesinin Kazanç Payı Alabilip Alamayacağı Sorunu, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XI, Bildiriler - Tartışmalar, 13 - 14 Mayıs 1994, Ankara 1994, s. 97 - 98.

³⁰ **İmregün**, Oğuz: Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Kâr Payı (Temettü) Hakkı, Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı, C. 1, İstanbul 2002, s. 413 - 434, s. 423.

dağıtılabılır³¹. Madde, TK 509, 519 ve 523'ü de göz önünde bulundurarak kazanç payı dağıtılabileceğini hükme bağlamaktadır. Bu çerçevede kazanç payı dağıtılması için aşağıdaki koşulların varlığının arandığını görmekteyiz.

2. 1. Ana sözleşmede Hüküm Bulunması ve Genel Kurul Kararı Alınması

Ana sözleşmesel dayanak konusu İsviçre Hukuku'nda İsvBK 677 / b. 2'de düzenlenir. Bu kapsamda ana sözleşme, kazanç payı istemini tam, doğru, özenle hazırlanmış yıllık ya da bilanço kârının yüzdesi olarak belirleyebilir ya da uygun, benimsenebilir kâra katılımı öngörebilir³². Eğer ana sözleşme, genel kurul kararıyla belirlenen yönetim kuruluna ödenecek bir bedeli, tazminatı, çalışması / faaliyeti için öngörürse bir kazanç payı söz konusu olmaz; tersine kâra katılma niteliği olmaksızın bir huzur (şerefiye hakkı / Honorar) ortaya çıkar³³. Böyle bir durumda ortaklığın, yönetim kurulu üyelerine örtülü kazanç payı dağıtımını yapmamaya dikkat etmesi gerekir. Ekonomik gereklere uygun olmayan düşüncelerle ve özellikle yönetim kurulunun uğraşları ile karşılaştırıldığında ödenmesi haklı değilse ya da kârda önemli bir tutarın kesilmesine karar verilmişse İsvBKm. 678 / 2 kapsamında örtülü bir kâr dağıtımını gerçekleştirir³⁴.

TK 394 yönetim kurulu üyelerinin mali haklarının tutarının ana sözleşmeyle ya da genel kurul kararıyla düzenlenebileceği hükmüne yer verir. TK 511'de bu konu hakkında bir düzenleme bulunmamaktadır.

Özel çıkarlara ilişkin düzenlemelerin amacı, kuruculara, yönetim kurulu üyelerine ya da üçüncü kişilere tanınan çıkarlar dolayısıyla, ortaklık sermayesinin zayıflatılmasının ve böylece alacaklıların, ortaklığın ve pay sahiplerinin zarara uğratılmasının önüne geçme olduğundan, tanınacak çıkarın ana sözleşmede gösterilmesi gereğini aramak yerindedir. Bununla birlikte bu hüküm, koşula bağlıdır; her anonim ortaklık ana sözleşmesinde bulunması gereken asgari içerik kapsamında yer almaz. Bir başka anlatımla, yönetim kurulu üyelerine, kuruculara ya da diğer kimselere özel çıkarlar sağlanması zorunlu olmayıp, isteniyorsa, ortaklığın bu çıkarlarla bağlı olabilmesi için konunun ana sözleşmede düzenlenmesi gerekir. Burada TK 339 / 2, f'de geçen ortaklık kârından sağlanacak yararlar, ortaklığın tescili ile geçerli bir biçimde doğacağından ortaklık tescil edilmezse özel çıkar de oluşmayacaktır. Dolayısıyla, özel çıkarlardan ana sözleşmede hiç söz edilmemişse, ortaklığın tescilinden sonra taraflar arasındaki anlaşmaya ya da kurucular beyanına dayanılarak ortaklıktan istemde bulunulamayacaktır. Benzer biçimde özel çıkara ilişkin ana sözleşme hükmünün, yasanın aradığı koşullarda olmaması durumunda, örneğin sözleşmede yalnızca kuruculara özel çıkar tanınması yönünde bir hüküm varsa, sicil müdürlüğü tarafından tescil talebinin reddinin gerektiği, özel çıkara ilişkin yasanın aradığı koşulu taşımayan ana sözleşmenin herhangi bir biçimde tescil edilmesinin ortaklığın tüzel kişilik kazanmasını engellemeyeceği ancak tüzel kişilik kazanılması ile anılan özel çıkarın geçerli duruma gelmeyeceği belirtilmiştir³⁵.

TK 394'de mali hakların ana sözleşme ya da genel kurul kararıyla düzenlenebilmesinin olanaklı olduğu öngörülmesine karşın, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılması, ana sözleşmede bu yönde bir hüküm bulunması koşuluna bağlanmıştır (TK 339 / 2, f). Buna karşın öğretilde, kazanç paylarının verilebilmesi için ana sözleşmede özel bir kurala gerek olmadığı,

³¹ Benzer düzenlemeye İsviçre'de de yer verilmiş ve pay sahipleri için temel kâr payı (Sockeldividende) dağıtımını zorunluluğu İsvBK 677'de öngörülmüştür. Buna göre, ortaklık, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı vermeden önce yasal yedek akçeleri ayırmak ve % 5 oranında ilk kâr payını pay sahiplerine dağıtmak zorundadır. Ana sözleşmede pay sahiplerinin kâr payı oranının daha yüksek tutarda belirlenmesi de olanaklıdır. BGE 75 II 156 kararı için bkz. **Kurer**, Art 677, N. 10.

³² **Bürgi**, & 677, N. 20; **Kurer / Kurer**, & 677, N. 7.

³³ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 7, 23; bkz. / karşı. BGE 84 II 552 vd. (**Kurer / Kurer**, & 677, N. 7'den).

³⁴ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 7, aynı yerde, karşı. / bkz. BGER'in ayrıntılı düşünceleri geri alma durumları / olayları karşısında " Fabriques des Boites " La Centrale ", BGE 82 II 148 vd. ; 84 II 550 vd. ; 86 II 159 vd.

³⁵ **Kraft**, Alfons: in: Kölner Kommentar zum Aktiengesetz, 4. Auflage, 2020, & 26 N. 36 ff. ; **Röhricht**, Volker, in: Grosskommentar Aktiengesetz, 4. Auflage, Hamburg Köln Berlin 2004, Großkomm AktG, & 26 N. 38 ff. ; **Eckardt**, Ulrich, in: Aktiengesetz, Geßler / Hefermehl / Eckardt / Kropff (Hrsg.), 1984 München, Bd. I, AktG & 26 N. 39 ff. ; **Akdağ Güney**, Kuruluş, s. 312, 313.

kazanç payı dağıtımını hakkında genel kurulun da karar alabileceği görüşü ileri sürülmüştür³⁶. Haklı gerekçelerine katıldığımız bir diğer görüş ise, Türk Ticaret Kanunu'nun anılan açık hükmü karşısında birinci görüşün kabulünün olanaksız olduğunu belirtmekte³⁷, ortaklığın bir kazanç payı dağıtılabilmesi için yalnızca genel kurulun bu yönde alacağı bir kararın yeterli olmadığını savunmaktadır. Burada kazanç payına ilişkin hükmün ana sözleşmenin isteğe bağlı bir unsuru olduğunu, yani yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılması zorunluluğunun bulunmadığını, böyle bir dağıtım yapılmak isteniyorsa, ana sözleşmeye bunu öngören bir hükmün konulmasının zorunlu olduğunu, tersi durumda genel kurulun, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılması yönünde bir kararla bunu gerçekleştiremeyeceği vurgulanmaktadır³⁸. Ana sözleşmesel düzenleme zorunluluğunu arayan görüş bağlamında, TK 511'de konuya ilişkin bir düzenlemenin olmamasına karşın, TK 339 / 2, f'de, yönetim kurulu üyelerine ortaklık kârından sağlanacak çıkarın ana sözleşmede yazılması gerektiği düzenlemesine yer verilmesinin, ana sözleşmede hüküm bulunmaması durumunda genel kurul tarafından alınacak bir kararla yönetim kurulu üyelerine kazanç payı ödenmesinin olanaklı olup olmadığı sorusunu akla getirirse de, TK 339 / 2, f'nin emredici biçimde ana sözleşmede bulunması gereken unsurları düzenlemesi karşısında, her ne kadar TK 394 hükmü mali haklar yönünden ana sözleşme ya da genel kurul kararıyla belirlenmiş olma koşulunu öngörmüşse de, bunun kazanç payı dışında kalan mali haklar bakımından geçerli olduğunun kabul edilmesi gerektiği belirtilmiş³⁹, kazanç payı dağıtılmasının sözleşmesel ilişkiye dayandığı, böyle bir ilişkinin olmamasının, pay sahiplerinin payları oranında kâra katılma hakkına aykırılık oluşturacağı⁴⁰, dolayısıyla kazanç payı dağıtılabilmesi için ana sözleşmede bu yönde hüküm

³⁶ **Pulaşlı**, Yeni Şirketler, & 23, N. 266 ve Şerh I, & 30, N. 490; **Eriş**, Gönen: Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1995, s. 797. Karayalçın, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı ödenebilmesi için geçerli hukuki bir nedenin varlığının yeterli olduğunu, mutlaka ana sözleşmede hüküm bulunmasının şart olmadığını, üyelerle ortaklık arasında kurulacak bir sözleşmeyle ya da genel kurul tarafından bu yönde alınacak bir kararla da kazanç payı hakkının tanınabileceğini, genel kurulun kendi takdir yetkisine dayanarak yönetim kurulu üyelerinin tümüne ya da bazılarına kazanç payı ödenmesi kararı alabileceğini ileri sürmüştür bkz. **Karayalçın**, s. 139.

³⁷ **Özer**, s. 230, dn. 586. İsviçre Hukuku'nda da yönetim kurulu üyelerine kazanç payı ödenebilmesi için ana sözleşmede bu yönde bir kuralın bulunması zorunluluğu aranmıştır. İsvBK 626'da ana sözleşmede yasal olarak bulunması gereken zorunlu unsurlar, 627. maddede ise ana sözleşmede düzenlenebilecek diğer isteğe bağlı unsurlar düzenlenmiş ve ikinci bentte yönetim kurulu üyelerine ödenecek kazanç paylarına yer verilmiştir. Federal Mahkeme kararlarında da, yönetim kurulu üyelerine kazanç payları verilebilmesi için üyelerle ortaklık arasında bir sözleşmenin kurulmuş olması yeterli görülmemekte, bunun ana sözleşmede öngörülmüş olması koşulu aranmaktadır. BGE 84 II 552 ff. ve BGE 91 II 310 ff. , kararlar için bkz. **Kurer**, Art. 677, N. 6. Karşı görüşler için bkz. **Bürgi**: Züricher Kommentar, Die Aktiengesellschaft, Art. 660 - 697, Zürich 1957, Art. 677, N.21 vd. Kurer İsvBK 627'nin açık anlatımı ve Federal Mahkeme uygulamalarına karşın, kendisine sevk ve idare görevi verilmiş olan bir yönetim kurulu üyesine (murahhas üyeye), üye ile ortaklık arasında kurulacak bir hizmet sözleşmesi ile kâr unsuru içeren bir ödeme yapılabileceğinin öngörülebileceği görüşündedir bkz. **Kurer**, Art. 677, N.6. Ancak Federal Mahkeme, öğretilerdeki karşıt görüşleri reddetmektedir bkz. **Özer**, s. 230, dn. 586.

³⁸ **Arslanlı**, C. II, s. 150; **Çamoğlu** (Poroy / Tekinalp), N. 561; **Domaniç**, Hayri: Anonim Şirket Ana Mukavelesine Yazılması Gerekli ve Mümkün Unsurlar, Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan, İstanbul 1978, s. 405 - 406; **Teoman**, Kazanç Payı, s. 93; **Birsel**, Mahmut Tevfik: İstikrarlı Kâr Dağıtımını Temin İçin Ayrılacak Yedek Akçeler ile İdare Meclisi Azalarının Kazanç Payları Arasındaki İlişki, Batider 1965, C. III, S. 2, s. 293 - 297, s. 90, yazar ana sözleşmede bu yönde hüküm bulunmadığı durumlarda objektif iyiniyet kurallarını gözeterek genel kurulun bu yönde karar alabileceğini belirtmektedir, s. 90, 91; **Bilgin**, Yüksel: Anonim Ortaklıkta Kâr Dağıtımını ve Kâra Katılan Kişiler, Ankara 1982, s. 126 -127. ; **Domaniç**, s. 177 - 178; **Özer**, s. 230.

³⁹ Bu yönde bkz. **Tekinalp** (Poroy / Çamoğlu), B. 13, N. 561; **Kendigelen**, Abuzer: Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler (Yeni TTK), İstanbul 2011, s. 282; **Akdağ**, s. 177; **Özer**, s. 230; **Manavgat** (Kırca / Şehirali Çelik), s. 741; **Usluel**, s. 141. Ters görüş için bkz. **Pulaşlı**, Şerh C. I, & 30, N. 626. İsviçre Hukuku'nda Federal Mahkeme, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılabilmesi için ana sözleşmede hüküm bulunması gerektiğine karar vermektedir bkz. BGE 84 II 552; BGE 91 II 310. Kurer / Kurer ise yukarıda da değindiğimiz üzere ortaklık ile yönetim kurulu üyesi arasında kurulacak sözleşmeye eklenecek bir hükümle yönetim kurulu üyesine kârdan pay verilebileceğini belirtmektedir, **Kurer / Kurer**, & 677 N. 6.

⁴⁰ BGE 4C.386 / 2002 E. 3.1; BGE 91 II 298 E 10, kararlar için bkz. **Schmid**, Christoph: Personengesellschaften und Aktiengesellschaft, Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, 2. Aufl. , Basel 2012, Art. 677 N. 3; ayrıca

bulunması gerektiği vurgulanmıştır⁴¹. TK 339 / 2, f'nin açık hükmü ana sözleşmesel bir dayanağı zorunlu kılmaktadır.

Ana sözleşmede yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılacağı yönünde bir hükmün bulunması durumunda, üyelere her yıl düzenli olarak kazanç payı ödenecek midir? Öğretide kazanç payı ödenmesi yönetim kurulu üyelerinin yıl içindeki başarılarına ve ortaklığın kâr elde etmesine bağlı olduğu için ortaklığın her yıl düzenli kâr payı ödeme yükümlülüğünü üstlenmediği belirtilmiştir⁴². Bu bağlamda ana sözleşmede kazanç payı ödeneğine yönelik bir düzenleme varsa ve kazanç payına ilişkin diğer koşullar da bulunuyorsa, yönetim kurulu üyeleri ortaklığa karşı sözleşmeden doğan bir alacak hakkı elde ederler⁴³ ve böylece genel kurul kazanç payı dağıtmak zorunda kalır. Koşulların oluşmasına karşın genel kurul, dürüstlük kurallarına (MK 2) aykırı olarak kazanç paylarının dağıtılmaması kararı alırsa, yönetim kurulu üyeleri kararın iptalini (TK 445) dava etmeksizin, ortaklık alacaklıları gibi doğrudan ifa davası açarak kazanç paylarını direnim faizi ile (FaizK 2) birlikte isteyebilirler⁴⁴. Bu koşullardaki bir alacak yönünden, yönetim kurulu üyelerinin, ödenmeyen kazanç payları için öncelikle genel kurul kararını iptal ettirme zorunluluğunun (koşulunun) aranmaması gerekir⁴⁵.

Kazanç payı dağıtılması, İsviçre'de de ana sözleşmesel dayanağa sahip olma koşuluyla genel kurul kararı üzerine gerçekleşebilir (İsvBK 698 / 2, b. 4). Eğer kazanç payı ana sözleşmede yüzdesel aralık olarak belirlenmemişse genel kurul anılan oranı serbestçe belirleyebilir⁴⁶. Bununla birlikte genel kurulun kazanç payının belirlenmesinde tümüyle ölçsüz, uygunsuz bir oranı öngörmemesi ve bu kararıyla azınlık pay sahiplerinin kâr payı haklarına aykırı davranmamaya özen göstermesi gerekir⁴⁷.

2. 2. Net Kârdan Dağıtım Yapılması

İsvBK 677, açıkça kazanç payının bilanço kârından dağıtılabileceğini düzenler. Dolayısıyla yıllık kâr, geçmiş yıldan aktarılan kâr ve zarar gözetilecektir⁴⁸. Buna karşın kuralın amacı, ilgili hesap döneminde bir zarar gerçekleşse bile kazanç paylarının ileriye taşınan kârlardan

bkz. **Dubs**, Dieter: Beschlussvoraussetzungen und deren Abgrenzung von anderen Bedingungen für die Rechtswirksamkeit von Aktionarbeschlüssen, Festschrift für Peter Böckli 2006, s. 446 - 469, s. 462.

⁴¹ **Usluel**, s. 141.

⁴² **Usluel**, s. 141. İsviçre Federal Mahkemesi'nin de bir kararında, ana sözleşmede kazanç payına ilişkin hüküm bulunmasına karşın on yıl boyunca yönetim kurulu üyelerine kazanç payı ödenmemesinin, ancak on yıl sonunda kazanç payının dağıtılmasının dürüstlük kurallarına aykırı olmadığı yönündeki kararı (4C.386 / 2002 vom 12. Oktober 2004) hakkında ayrıntılı yorum için bkz. **Nussbaumer Andre / von Crone**, Hans Caspar: Ausschüttung von Tantiemen Entscheid des Schweizerischen Bundesgerichts 4C.386 / 2002 vom 12. Oktober 2004 i.S.A. AG (Klagerin und Berufungsklagerin) gegen B. AG (Beklagte und Berufungsbeklegte) SZW 2005, s. 92 vd.

⁴³ **Domaniç**, s. 466; **Karayalçın**, s. 139 - 140, **Öçal**, Akar: Kazanç Payları, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Eskişehir 1967, C. 3, S.1, s.172; **Özer**, s. 231; **Kurer / Kurer**, Art. 677, N. 12. Kazanç payının yönetim kurulu üyelerinin hizmetlerine karşılık ödenen bir ücret olduğuna ilişkin Federal Mahkeme kararları için bkz. **Öçal**, Akar: Kazanç Paylarına İlişkin Federal Mahkeme Kararları, Batider 1971, C. IV, s. 295 vd.

⁴⁴ **Kurer / Kurer**, Art. 677, N. 12; **Birsel**, Kazanç Payları, s. 295.

⁴⁵ **Birsel**, Kazanç Payları, s. 295; **Kurer / Kurer**, Art. 677, N. 12. **Özer**, s. 231, yazar burada iptal davasında hakimin, genel kurulun yerine geçerek bir karar alamayacağından iptal kararı verilmesi için yeni bir durum yaratılmış olmadığını, genel kurulun kazanç payı dağıtmama konusunda ısrar etmesi durumunda iptal davasının, amaca hizmet etmeyeceğini, yönetim kurulu üyeleri bakımından zaman ve masraf kaybindan başka bir sonuç doğmayacağını belirtmektedir. Hakimin genel kurul yerine geçerek kârın dağıtılması yönünde karar verip veremeyeceği konusundaki tartışma için bkz. **Usluel Gürbüz**, Aslı E. : Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Kâr Payı Alma Hakkı, Ankara 2016, s. 75 vd. ; **Çelikboya**, Kerem: Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Kâr Payı Hakkı, İstanbul 2021; s. 500 vd. ; **Badak**, Zehra: Anonim Şirkette Pay Sahibinin Kâr Payı Hakkı, İstanbul 2018, s. 272, dn. 140. Kanımıza göre kâr davası açma olanağı da tanınarak pay sahibinin kâr payı hakkını elde etmesi olanaklarının artırılması gerekmektedir. Doğal olarak gerektiğinde mahkemenin kararı genel kurulun kârın dağıtılması yönündeki kararı yerine geçebilir; Çelikboya'nın anılan yerde haklı olarak belirttiği ve örneklerini saydığı gibi hukukumuzda bunun uygulanması çokça bulunmaktadır.

⁴⁶ **Bürgi**, N. 20; **Kurer / Kurer**, & 677, N. 8.

⁴⁷ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 8; aynı yerde, krş. / bkz. BGE 105 II 120 vd. E.4.

⁴⁸ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 9, aynı yerde, krş. / bkz. m. 663a / 3 i.V.m. m. 663 / 4, 675.

ödenmesini sağlama değildir⁴⁹. Bununla birlikte açık yasal anlatım nedeniyle (İsvBK 675 / 2) serbest yedek akçelerden koşulları oluşursa bir kâr dağıtımını olanaklı olduğu belirtilmiştir⁵⁰. Amacı yönetim kurulu üyelerine “ kâr dağıtılması ”nın koşullarını kurala bağlama olan İsvBK 677 uyarınca yönetim kurulu üyelerinin kâr payı ödemeleri yalnızca bilanço kârından karşılanabilir ve yasal yedek akçe ayırımından sonra adı geçen kâr payının dağıtımını, kârın % 5’i ya da ana sözleşmede kararlaştırılan daha yüksek tutardaki kâr payı pay sahiplerine dağıtıldıktan sonra gerçekleştirilebilir.

Yönetim kurulu üyelerine yalnızca net kârdan kazanç payı verileceğini hükme bağlayan TK 511’de öngörülen koşulun doğal sonucu olarak, kazanç payı ödenebilmesi için ortaklığın kâr elde etmiş olması gerekir. Ana sözleşmede düzenlenen kazanç payını dağıtabilmesi için ortaklık o yıl kâr elde etmiş olmalıdır. Bu yaklaşım, yıllık kârın, net dönem kârından ve serbest yedek akçelerden dağıtılacağını düzenleyen TK 509 / 2 ile de uyumludur. Yıllık kâr, yıllık bilançoya göre belirlenir (TK 508 / 2). Ortaklık o yıl içinde kâr elde edemediyse ya da elde edilen kâr bir önceki yılın zararından düşüldüyse ve kâr dağıtımını kâr olmadığından serbest yedek akçelerden yapıyorsa, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılamayacaktır⁵¹. TK 511’de kazanç payının yalnızca net kârdan verilebileceğinin öngörülmesi ile kazanç payının yönetim kurulu üyesinin yıl içindeki çalışmasını yansıtan mali bir hak olduğu, bu mali hakkın, yönetim kurulunun önceki yılların çalışmasının bir ürünü olan yedek akçelerden ödenmemesi gerektiği açıktır⁵².

Yönetim kurulu üyelerinin kazanç payları yıllık bilançoya göre hesaplanan net kârdan dağıtılabileceğine göre⁵³, kural olarak üyelerin yılda yalnızca bir kez kazanç payı haklarının bulunur⁵⁴.

Ortaklığın, tasfiye dönemindeyken genel kurul kararıyla süren işler nedeniyle tasfiye kârı elde etmiş olması durumunda, TK 511’de net kâra yer verildiğine göre, yönetim kurulu üyelerine tasfiye kârından kazanç payı dağıtılamayacaktır⁵⁵.

Bir başka koşul olarak, TK 511, net kâr belirlendikten ve yasal yedek akçeler ayrıldıktan sonra yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılabilmesi için pay sahiplerine, ana sözleşme ile daha fazla bir oran belirlenmemiş ise yüzde beş oranında kâr payı dağıtılmış olması koşulunun da yerine getirilmesini aramaktadır.

2. 3. Yasal Yedek Akçelerin Ayrılması ve Pay Sahiplerinin Kâr Paylarının Dağıtılması

Yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılması için aranan koşullardan birisi de pay sahiplerine ödenmiş sermayenin yüzde beşi oranında ya da ana sözleşmede öngörülen daha yüksek bir oranda kâr payının, kazanç payı dağıtımından önce dağıtılmasıdır (TK 511).

TK 511’de, yasal yedek akçelerin kazanç payına oranla öncelikle ayrılması hükmüne yer verilmiştir. Maddede anılan yedek akçeler, TK 519’da düzenlenen genel yasal yedek akçelerdir.

TK 523’ün açık hükmüne karşılık yönetim kurulu üyelerinin kazanç payları konusunu düzenleyen TK 511, isteğe bağlı yedek akçelerden hiç söz etmemiş, yalnızca yasal yedek akçelerle pay sahiplerine yüzde beş ya da ana sözleşme ile öngörülen daha yüksek bir oranda kâr payının dağıtılmış olmasını yeterli saymıştır. Bu durum eski Türk Ticaret Kanunu

⁴⁹ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 9, aynı yerde, “ eski İsvBK için bkz. **Greyerz**, Christoph: schweizerisches Privatrecht, Bd. VIII / 2: Handelsrecht, Basel 1982, s. 252; buna karşın bkz. **Bürgi**, N. 15.

⁵⁰ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 9; **Greyerz**, 252; **Bürgi**, N. 15.

⁵¹ **İmregün**, Kâr Payı Hakkı, s. 422; **Usluel**, s. 142; **Nussbaumer / Crone**, s. 94.

⁵² **Manavgat** (Kırca / Şehirali Çelik), s. 730, burada böyle bir uygulamanın başarıya bağlı bir ödeme olan kazanç payı ile bağdaşmadığı belirtilmiştir.

⁵³ Bilanço kârı hakkında bkz. **Spörri**, Beat: Die aktienrechtliche Rückerstattungspflicht, Zivilrechtliche und steuerrechtliche Aspekte, Zürich 1996, & 7 N. 167 vd.

⁵⁴ **Arslanlı**, C II, s. 151 - 152; **Özer**, s. 231. Ara kâr dağıtımını olasılığı unutulmamalıdır. Burada net kâr konusunda şu tanımları da belirtelim: Zarar serbest (tasarruf edilebilir) yedek akçelerle tamamen kapatılabiliyorsa “ gerçek olmayan zarar ”, serbest yedek akçelerle kapatılamıyorsa “ gerçek zarar ” vardır bkz. **Tekinalp** (Poroy / Çamoğlu) N. 1489b; **Tekinalp**, Bilanço, s. 264 - 267; **Ansay**, Anonim Şirketler Hukuku, Ankara 1982, Şirketler, s. 232 - 233; **Öçal**, Kazanç, s. 167.

⁵⁵ **Arslanlı**, C. II, s. 154 - 155; **Öçal**, s. 168; **Özer**, s. 232; **Usluel**, s. 142.

döneminde de tartışıldığı üzere, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılabilmesi için isteğe bağlı yedek akçelerin ayrılmasının zorunlu olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmıştır. Bu konuda, TK 511’de öngörülen serbest yedek akçelerin yanı sıra ana sözleşmede öngörülen yedek akçelerin de ayrılması gerekir. TK 523, pay sahiplerinin kâr paylarının hangi koşulların gerçekleşmesi durumunda dağıtılabilceğini düzenleyen genel bir kural niteliğindedir. Yönetim kurulu üyelerinin kâr paylarını alabilmeleri için pay sahiplerinin en az yüzde beş oranındaki kâr paylarını almış olmaları gerektiğinden TK 523’ün öncelikle uygulanması gereği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır⁵⁶. Anonim ortaklıklarda kârın sahibi öncelikle pay sahipleridir. Pay sahiplerinin kâr payları hesaplanırken ortaklığın isteği ile ayırdığı yedek akçelerin düşülüp, yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarının hesabında bu akçeler dikkate alınmazsa kazanç payları, kâr paylarının önüne geçmiş olur ve böyle bir sonuç benimsenemez⁵⁷. Böyle bir olasılıkta TK 523 ve 511 hükümlerinin amaçlarına aykırı davranış gündeme gelir⁵⁸.

İsviçre’de de ortaklığın bir kazanç payı dağıtımını yapabilmesi için önce İsvBK 671’de öngörülen genel yedek akçelerden yılsonu kârının % 5’i şeklindeki ilk (birinci) ayrımı yapmak ve pay sahiplerine ana sözleşmede daha yüksek bir oran belirlenmedikçe % 5 taban (temel / asgari) kâr payını dağıtmak (ödemek / ausrichten) zorunda olduğu⁵⁹, kazanç payı ödemesinin genel yedek akçelerden İsvBK 671 / 2, b. 3’e göre ikinci ayrımı gerektirdiği (doğurduğu) belirtilmiştir⁶⁰.

Finansal tabloları, ekleri, bilanço, kâr - zarar hesabını ve yıllık faaliyet raporunu hazırlamakla, finansal denetimi yapmakla ve ortaklıkta finansal planlama için gerekli düzeni kurmakla görevli yönetim kurulu üyeleri (TK 375 / 1, c, 514), pay sahiplerinin kâr payı haklarını, ortaklığı da zarara sokmayacak biçimde korumakla yükümlüdürler. Bunun yanında genel kurulun aldığı kâr dağıtmama kararından pay sahipleri ile birlikte kazançtan pay alma hakları olan yönetim kurulu üyeleri⁶¹ de etkilenirler. Çünkü TK 511, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılabilmesi için yasal yedek akçelerin ayrılmasını ve pay sahiplerine ödenmiş sermayenin en az yüzde beşi oranında kâr payının dağıtılmasını zorunlu tutmuştur. Bu düzenleme, yasal yedek akçelerin ikinci ayrımını düzenleyen TK 519 / 2, c ile de uyumludur. Her iki düzenleme de pay sahiplerine yüzde beş oranında kâr payı dağıtılacağını açıkça belirtilmiştir. TK 511 gereğince, ortaklık ana sözleşmesi ile daha yüksek bir oran belirlenebilir ama yüzde beşin altına inilemez. Buna göre, pay sahipleri en az yüzde beş oranında bir kâr payı alamazlarsa yönetim kurulu üyelerine de kazanç payları dağıtılamaz; aksine bir dağıtım, pay sahiplerinin kâr payı alma haklarına aykırılık oluşturur⁶².

⁵⁶ Arslanlı, C. II, s. 152; Eriş, s. 791 - 792; Özer, s. 238; Köksal, s. 32, 33; TK 511’in özel bir kural olduğu, dolayısıyla yönetim kurulu üyelerine kazanç paylarının dağıtılabilmesi için isteğe bağlı yedek akçelerin ayrılmış olmasına gerek olmadığı yönünde bkz. Domaniç, s. 472 - 473; Bilgin, s. 127 - 128; Öçal, s.169.

⁵⁷ Tekinalp, Bilanço, s. 313; Özer, s. 239; Usluel, s. 143. Köksal, 32, 33; Aksi görüş için bkz. Bilgin, s. 127 - 128.

⁵⁸ Tümü yerine bkz. Usluel, s. 144, yazar aynı yerde, genel kurulda ayrılması kararı alınan olağanüstü yedek akçelerin kazanç payı ödemesinden önce ayrılmasına gerek olmadığını anımsatmaktadır.

⁵⁹ Kurer / Kurer, & 677, N. 10; Bürgi, N. 25 vd. ; BGE 75 II 156 (Kurer / Kurer, & 677, N.10’dan).

⁶⁰ Kurer / Kurer, & 677, N. 10.

⁶¹ Üyelerin hepsine ya da bazılarına kazançtan pay alma hakkının tanınması eşit işlem ilkesi bağlamında gerçekleştirilmelidir.

⁶² Özer, s. 243. İsviçre Federal Mahkemesi tarafından bu yöndeki BGE 91 II 298, E. 10 kararı için bkz. Nussbaumer / Crone, s. 94, dn. 26. Yargıtay’ın eTK döneminde, “ pay sahiplerine kâr payı tevzi edilmeden yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılması ve yönetim kurulunun genel kurulca kabul edilen raporunun, yönetim kurulunun kazanç payları hakkında infazı ve fakat pay sahipleri hakkında ihmali söz konusu olamaz ” yönündeki kararı (TD. , 07.05.1968 T. , E. 2237, K. 2261) için bkz. Eriş, s. 793, “ pay sahiplerine kâr dağıtılmadığına göre, yönetim kurulu üyelerine de kâr dağıtılamaz ” yolundaki karar (11. HD. , T. 28. 04. 1983, E.1506, K. 2181) için aynı yerde bkz. s. 794.

Pay sahiplerine kâr dağıtımının gerçekleştirilebilmesi için genel kurul tarafından bu yönde bir karar alınması gerekmektedir⁶³. İsvBK 698 / 2, b. 4 hükmüne göre kazanç payı dağıtılması da ancak bir genel kurul kararından sonra gerçekleşebilir. Genel kurulda, kâr dağıtım kararı alınmaksızın, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı dağıtılmasına ilişkin bir karar alınması durumunda, alınan kararın butlanının tespiti davası açılabilir⁶⁴.

Burada, pay sahiplerine kâr payı dağıtılmadan, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı ödenebileceği yönünde bir karar alınır mı nasıl bir yol izlenecektir? Öğretide, birinci olasılık olarak, genel kurulun kâr dağıtım kararı almış olmasına karşın pay sahiplerine kâr payları ödenmeden, yönetim kurulu üyelerine kazanç paylarının ödenmiş olması durumunda, genel kurul kararı ile birlikte kâr payları alacak haklarına dönüşmüş olduğundan pay sahiplerinin, kararın iptalini dava etmeksizin (TK 445), ortaklık alacaklıları gibi doğrudan ifa davası açabilecekleri, ikinci olasılık olarak genel kurulun kâra yönelik herhangi bir karar almadan ya da kâr dağıtmama kararı alarak yönetim kurulu üyelerine kazanç paylarını dağıtması yönündeki kararın ise batıl olduğu ve butlanın tespiti davasına konu edilebileceği (TK 447 / 1, a) belirtilmiştir⁶⁵.

TK 511'de, maddede belirtilen oranda kâr payı dağıtıldıktan sonra yönetim kurulu üyelerine kazanç payı verilebileceği açıkça hükme bağlanmıştır. Genel kurul, ilgili döneme ilişkin kârın dağıtılmasına ya da dağıtılmamasına karar vermek zorunda olduğundan, ilgili dönem kârı hakkında hiç karar alınmaması yasaya aykırıdır⁶⁶.

3. Kazanç Payı Miktarının Belirlenmesi Kazanç Payının Oranı

Yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarının tutarına ya da oranına ilişkin olarak TK 511'de bir düzenleme yoktur. Kazanç payları, ana sözleşme ile ayrıntılı biçimde düzenlenebilir ya da burada genel olarak sınırları belirlenip tutar ya da oranı belirleme yetkisi genel kurula bırakılabilir (TK 394).

Eğer kazanç payı ana sözleşmede yüzdesel olarak gösterilmemişse genel kurul bu oranı serbestçe belirleyebilir⁶⁷.

Ana sözleşmede kazanç payı dağıtılacağına ilişkin bir düzenlemenin bulunması yeterlidir. Ayrıca kazanç payının oranının belirlenmesi zorunluluğu yoktur. Ana sözleşmede bir oran belirtilmemişse, genel kurul o yıl içinde yönetim kurulu üyelerine ödenecek kazanç payı ile ilgili bir karar alabilir⁶⁸, bu oranı değiştirebilir, artırabilir. Bu şekilde yapılan bir değişikliğin geçmiş etkisi yoktur⁶⁹.

⁶³ Genel kurulun, kâr payının dağıtılmayacağına karar vermesi ve bu kararın iptalinin istenmemiş olması durumunda yönetim kurulunun da kazanç payı alamayacağı yönünde Yargıtay 11. HD.'nin 21. 11. 1994 T. , E. 5604, K. 8783 sayılı kararı için bkz. **Eriş**, s. 788.

⁶⁴ Bu konuda eski Türk Ticaret Kanunu dönemine ilişkin olarak bkz. **Bozer**, Ali: Anonim Şirkette İdare Meclisi Üyelerinin Kazanç Payları, Batider 1968, C. IV, S. 4, s. 678.

⁶⁵ **Özer**, s. 243. Bununla birlikte bir başka açıdan yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarını ortadan kaldıran genel kurul kararına karşı yönetim kurulu üyelerinin, ortaklıkla aralarında kurulmuş hizmet ya da vekalet sözleşmesi nedeniyle iptal davası açmalarına gerek olmadığı, bunların, ortaklığı doğrudan doğruya dava ederek bedeli isteyebilecekleri (İsviçre Federal Mahkemesi'nin bir kararına da yollama yaparak) yönünde bkz. **Birsel**, Kazanç Payları, s. 295.

⁶⁶ **Teoman**, Ömer: Anonim Ortaklık Olağan Genel Kurul Toplantısında Kâr Dağıtım Konusunda Herhangi Bir Karar Alınmaması, Yaşayan Ticaret Hukuku, Cilt I: Hukuki Mütalaalar, Kitap 3: 1984 - 1985, İstanbul 1994, Kâr Dağıtım Konusu, s. 106.

⁶⁷ **Bürği**, & 677, N. 20; **Kurer / Kurer**, & 677, N. 8. Daha önce de belirttiğimiz gibi, genel kurul kazanç payının belirlenmesinde tümüyle ölçsüz (uygunsuz) bir orana ilişkin karar almamalı, azınlık pay sahiplerinin kâr payı haklarına aykırılık oluşturmamalıdır bkz. **Kurer / Kurer**, & 677, N. 8; aynı yerde, krş. / bkz. BGE 105 II 120 vd. E.4.

⁶⁸ İsviçre Hukuku bakımından bkz. **Bürği**, Art. 677 N. 20; **Forstmoser**, Peter / **Meier - Hayoz**, Arthur / **Nobel**, Peter: schweizerisches Gesellschaftsrecht, Bern 2007, & 28 N. 125; **Kurer / Kurer**, & 677 N. 8.

⁶⁹ "...Genel kurul ana sözleşme hükmünü değiştirerek, yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarını tenkis ve tezyid edebilir. Ana sözleşmenin tanıdığı kazanç payı üzerinde yönetim kurulu üyelerinin müktesep hakkı yoktur. Ancak icra edilen değişiklik makale, yani geçen iş yılına tesir edemeyeceği gibi değişiklik iş yılı içinde yapılmış ise, geçen müddetin kazanç payı da istenebilir" 11. HD. , 27. 11. 1987 T. , E. 7744, K. 6613 (karar için bkz. **İmregün**, Kâr Payı Hakkı, s. 423 dpn. 18).

Yönetim kurulu üyelerine ödenecek kazanç payının üst sınırı ana sözleşmeyle ya da genel kurul kararıyla belirlenerek dağıtımını yönetim kuruluna bırakılabilir. Gerçekte yöneticiler yönetim kuruluna bağlı olarak görev yaptıkları için ana sözleşme ya da genel kurul kararında üst sınırı belirlenen kâr payının dağıtımını daha etkin gerçekleştirebilirler⁷⁰.

Kazanç payı tutarı ya da oranı ana sözleşmede ayrıntısıyla düzenlenmişse yönetim kurulu belirlenen tutar ve oran ile bağlı olur. Ana sözleşmede kazanç payı tutarı için yalnızca alt ve üst sınırlara yer verilmişse, yönetim kurulu ya da oluşturduğu ücret komitesi kazanç payı tutarına ya da oranına yönelik öneriyi, ana sözleşmede belirlenen kurallara uygun olarak hazırlayıp genel kurulun onayına sunmak zorundadır. Genel kurul, bu öneriyi ana sözleşmeye uygunluğunu da gözeterek onaylamalıdır. Ters durumda alınacak karar iptal davasına (TK 445) konu olabilir ve ana sözleşmeye aykırı bir öneri hazırlayan yönetim kurulu üyelerinin sorumlulukları gündeme gelebilir (TK 553 vd.). Ana sözleşmede kazanç payı ödeneceğine yönelik bir düzenlemenin bulunması, diğer koşullarla birlikte yönetim kurulu üyelerine sözleşmeden doğan bir alacak hakkı doğurduğundan, önerinin onaylanması kazanç paylarının muaccel duruma gelmesini sağlar ve genel kurul sonradan alacağı bir kararla bu kararı kaldıramaz, değiştiremez ve bu yönde alınan bir değişiklik ya da kaldırma kararının bir hükmü yoktur⁷¹. Buna karşılık yönetim kurulu üyelerine yetersiz hizmet gibi nedenlerle kazanç payı dağıtılmak istenmiyorsa genel kurul, kazancın dağıtılması hakkındaki öneriyi onaylamamalı ve ana sözleşme hükmünü değiştirmelidir. Bu değişiklik iş yılı içinde yapılırsa, üyeler o zamana kadar geçen süreye ilişkin kazanç paylarını isteyebileceklerdir⁷².

Ana sözleşmede yönetim kurulu üyelerine yalnızca kazanç payının ödeneceğinin hüküm altına alındığı ama bunun tutarı hakkında karar verme yetkisinin açıkça genelde bırakılmış olduğu ya da buna hiç yer verilmediği durumlarda, yönetim kurulu ya da ücret komitesi, genel kurula ortaklığın da yararlarını gözeterek bir öneri sunmalıdır. Yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarını karara bağlama yetkisi genel kurulun devredilemez yetkilerinden olduğundan (TK 408 / 2, d) son kararı genel kurul almalı ve bu kararla belirlenen tutara ya da oranlara karşı ana sözleşmeye ya da iyiniyet kurallarına aykırılık bulunmadıkça iptal davası açılmamalıdır (TK 445)⁷³. Bu olasılıkta kararın iptal edildiği durumlarda bile hakimin, yönetim kurulu üyelerine ödenecek kazanç payı tutarlarını belirleyemeyeceğinden ve genel kurulun da kararında ısrar etme olasılığı bulunduğu iptal davasının istenilen sonuca ulaşmayı güvence altına almayacağı, bununla birlikte ana sözleşmede bulunan kazanç payına ilişkin hükmün, yönetim kurulu üyelerine bir alacak hakkı kazandırmış olduğundan yönetim kurulu üyelerine, genel kurul kararını iptal ettirmelerine gerek olmaksızın kazanç paylarının tutarlarının belirlenmesi amacıyla mahkemeden bir bilirkişi atanmasını isteme hakkının tanınması gerektiği önerilmiştir⁷⁴.

Yönetim kurulu üyelerinin kazanç payları belirlenirken yararlanılabilecek ölçülere ilişkin yasa da bir düzenleme yoktur. Öğretide, yönetim kurulunun ya da ücret komitesinin, ortaklığın gelişimini nesnel (objektif) ölçülerle değerlendirerek faaliyetlerinin karşılığını oluşturabilecek uygun bir tutarın belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır⁷⁵. Ayrıca kazanç payları, ortaklığın ve pay sahiplerinin çıkarlarından önce gelmemelidir, özel çıkar niteliğinde olmamalıdır, belirlenecek tutar öncelikle üyelerin kişisel çalışmaları ve hizmetleri temelinde, ortaklığın

⁷⁰ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 742.

⁷¹ **Domaniç**, s. 478; **Birsel**, Mahmut T. : Yargıtay Kararlarının Işığı Altında Şirket Kârı Konusunda Anonim Şirket ile Paysahibi Arasındaki Menfaat Çatışması, İzmir 1971, s. 15; **Çevik**, Orhan Nuri: Anonim Şirketler, Ankara 1979, s. 922; **Özer**, s. 244.

⁷² **Domaniç**, s. 478; **Özer**, s. 244.

⁷³ **Arslanlı**, C. II, s. 151.

⁷⁴ **Özer**, s. 244 - 245. Bu olasılıkta mahkemenin alacağı kararın genel kurulun kararı yerine geçip pay sahiplerine kârın dağıtılmasının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği sorusu ve yönetim kurulu üyeleri için de benzer olanağın olup olmadığı tartışması gündeme gelmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere mahkeme iptal kararıyla yetinmemeli kârın dağıtılmasına da karar verebilmelidir.

⁷⁵ **Domaniç**, s. 477 - 478. Bu konudaki İsviçre Federal Mahkemesi kararları için bkz. **Öçal**, Mahkeme Kararları, s. 187 - 193; **Usluel**, s. 245.

ekonomik durumu ile orantılı olarak saptanmalıdır. Tersine durum özel çıkarların ortaklık çıkarlarından üstün tutulması anlamına gelir ve genel kurul kararının dürüstlük kurallarına aykırılık nedeniyle iptal edilebilir (TK 445). Uygulamada da kazanç paylarının, genellikle ortaklığın o yılki kâr durumu ve yönetim kurulu üyelerinin katkılarının gözetilerek saptandığı belirtilmiştir⁷⁶.

Kazanç paylarının yönetim kurulu üyeleri arasında eşit olarak dağıtılması zorunluluğu yoktur. Her üyenin çalışma verimine göre ayrı oranlar belirlenebilir⁷⁷ ama ayrı oran belirlenmesi için haklı nedenlerin varlığı gerekir. Yönetim kurulunun, üyeleri arasında haklı nedene dayanmayan mali hak ayırıştırmasına gitmesi dürüstlük kuralına aykırılık oluşturur. Bu konuda haklı neden, yetki devrinden doğan değişik sorumluluğa ya da belli bir konuda uzmanlık gibi nesnel gerekçelere dayanabilir⁷⁸ Kazanç paylarının yönetim kurulu üyeleri arasında paylaşılması konusunda ana sözleşmede bir kural öngörülmüşse paylaşım buna göre yapılır. Böyle bir hüküm yoksa ya da genel kurul bununla ilgili bir karar almamışsa, paylaşımı yönetim kurulu ya da ücret komitesinin gerçekleştirebilecektir. Burada kazanç paylarına ilişkin öneride paylaşım biçiminin mutlaka gösterilmesinin gerekmediği, kazanç payının tutarının, genel kurul kararıyla zaten belli edilmiş olduğu anımsatılmaktadır. Dolayısıyla yönetim kurulunun kendi içinde paylaşımına gitmesine bir engel bulunmadığı, yönetim kurulunun, üyelerin belirli işlerdeki başarı derecelerini, toplantılara katılma oranlarını ya da ortaklıkta üstlendikleri görevleri gözeterek dağıtım yapabilecekleri açıklaması yapılmaktadır. Örneğin murahhaslarla diğer yönetim kurulu üyelerinin kazanç paylarının ortaya koydukları emek dikkate alınarak ayrı bir biçimde belirlenmesinin yerinde olacağı belirtilmektedir⁷⁹.

Yönetim kurulu üyelerine ödenen kazanç payı gerçekte pay sahiplerinin kâr payını azalttığı için kazanç payı hesaplanırken ortaklığın ekonomik ve finansal durumuna göre davranılmalıdır⁸⁰. Bu anlamda İsviçre Federal Mahkemesi de kazanç payında bir artış ortaya çıkacaksa, ortaklığın ekonomik durumunda gözle görülür bir ilerleme olması gerektiği yönünde karar vermiştir⁸¹.

Burada kredi kuruluşları ve yatırım ortaklıklarına ilişkin olmakla birlikte, yöneticilerin mali haklarının tutarının belirlenmesi bakımından, AB Hukuku'nda 2013 / 36 / EU Sayılı, Kredi Kuruluşlarının Faaliyetleri ve Kredi Kuruluşları ile Yatırım Ortaklıklarının Denetimine İlişkin Yönerge'nin genel gerekçesinde, ortaklıkların belirleyeceği mali haklara ilişkin politikaların risk almayı özendirici olması gerektiği belirtilmiştir. Bundan başka anılan tutarın kredi kuruluşları ve yatırım ortaklıklarının çıkarlarını uzun süreli olarak koruyabilecek nitelikte olması ve bu nedenle yöneticilerin başarılarının uzun döneme yayılarak belirlenmesi ve bu başarılarla ilgili olarak var olan ve gelecekte ortaya çıkabilecek çekincelerin iyi değerlendirilmesi gerektiği açıklamalarına yer verilmiştir (2013 / 36 / EU Sayılı Yönerge, genel gerekçe N. 63).

⁷⁶ **Pulaşlı**, Şerh I, & 30, N. 49; **Pulaşlı**, Yeni Şirketler, & 23, N. 267; **Kubilay**, Huriye: Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Üyelerinin Ücretlerinin Belirlenmesi, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXIV, Bildiriler - Tartışmalar, 10 - 11 Aralık 2010, Ankara 2012, s. 9 - 76, s. 37; **Usluel**, s. 245; İsviçre Federal Mahkemesi kararı (ATF 86 II 159, Jdt. 1961, I 15 / 17) için bkz. **Öçal**, Mahkeme Kararları, s. 191 - 193.

⁷⁷ **Domaniç**, s. 483.

⁷⁸ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 742.

⁷⁹ **Domaniç**, s. 483; **Öçal**, Kazanç, s. 173; **Ateşagaoglu**, Erdem: Vergi Hukuku Bakımından Anonim Şirketlerde Kâr Payı Dağıtımı, İstanbul 2012, s.114, yazar burada, yönetim kurulu üyelerine kazanç payı hakkı tanınması ana sözleşmeyle öngörülebildiğinden bunun onlar için bir müktesep hak doğurmadığını, bu nedenle genel kurulun ana sözleşmeyi değiştirerek yönetim kurulu üyelerinin anılan haklarını ortadan kaldırdığını belirtmiştir; **Özer**, s. 245. Ücret hakkında aynı yönde bkz. **Kubilay**, s. 55. Genel kurulun, kazanç paylarının yönetim kurulu üyeleri arasında bireysel olarak nasıl paylaşılacağına yönelik bir karar almaması durumunda dağıtımın, yönetim kurulu ya da yönetim kurulu tarafından görevlendirilen bir komite tarafından gerçekleştirilebileceği, paylaşımın, üyelerin çalışmaları ve ortaklıkta gösterdikleri emekleri temelinde yapılacağı, bu konuda ana sözleşme ya da iç yönergeye hüküm konulmasının da olanaklı olduğu yönünde bkz. **Kurer**, Art 677, N. 14.

⁸⁰ İsviçre Federal Mahkemesi'nin bu yöndeki kararı (BGE 82 II 150) için bkz. **Pulaşlı**, Şerh I, & 30, N. 618 dn. 1321.

⁸¹ BGE 84 II 553 vd. ; 86 II 163 (**Usluel**, s. 146, dn. 438).

Yönergede mali haklar değişken ve durağan mali haklar olarak ayrılmış, durağan haklara ücret, emeklilik fonuna katkı ve başarıya bağlı olmayan çeşitli çıkarlar örnek gösterilmiş, değişken mali haklara örnek olarak ek ödemeler, başarıya dayalı olarak gerçekleştirilecek ödemeler sayılmıştır. Gerekliğinde yöneticilere sözleşmeden doğan çeşitli çıkarların sağlanabileceği ancak değişken ve durağan mali haklar arasındaki ayrımın ana sözleşme ile açık bir biçimde belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (2013 / 36 / EU Sayılı Yönerge, genel gerekçe, N. 64). Yönetim kurulu üyeleri, kazanç paylarına görev sürelerine göre hak kazanırlar. Bu nedenle istifa ya da azil yoluyla görevden ayrılan yönetim kurulu üyesinin kazanç payı, tersi ana sözleşmede kararlaştırılmadıkça, başka bir uygulamayı gerektirir hukuki bir neden olmadıkça o yıl için görev orantılı olarak saptanmalıdır⁸².

Diğer yandan öğretide, yönetim kurulu üyesinin kendisi hakkında belirlenen kâr payını alabilmesi için, kârın dağıtılacağı bilanço yılının tamamında yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmasının zorunlu olduğu ileri sürülmüştür⁸³. Dolayısıyla yönetim kurulu üyesinin bilanço yılının bir bölümünde çalışıp görevinden ayrılması durumunda, bu üyenin ya hiç kazanç payı alamayacağı ya da kazanç payını çalıştığı süre ile sınırlı olarak alabileceği dile getirilmiştir⁸⁴. Yönetim kurulu üyesinin, bilanço yılının belli bir döneminde seçilmişse, yalnızca görev yaptığı döneme karşılık gelen kâr payını almaya hak kazanacaktır⁸⁵. Görev süresi tamamlanmadan, faaliyet yılının herhangi bir döneminde üyelik görevi sona eren yönetim kurulu üyesinin mali haklardan yararlanmasında da aynı kuralın geçerli olacaktır⁸⁶. Ancak TK 364 / 2 uyarınca, görevden alınan üyenin tazminat hakkının saklı olup, tazminat isteminde, yalnızca azlin gerçekleştiği faaliyet yılının değil, üyenin görev süresinin bütününe dikkate alınması gerekir. Hukuka aykırı her ödemede olduğu gibi, yönetim kurulu üyelerine yapılan her haksız ödeme ortaklık malvarlığını azaltacağından, bu ödemeler nedeniyle yönetim kurulu, ortaklığa karşı sorumlu olacaktır. Koşullarının oluşması durumunda SPK'r, SPK 92'de düzenlenen önlemleri alabilecek ve bu ödemeler örtülü kazanç aktarımı niteliği taşırsa SPK 94'de düzenlenen yaptırımlar uygulanacaktır⁸⁷.

Kazanç payları kural olarak nakit ödenir. Ancak ana sözleşmedeki hükümler saklı kalmak üzere genel kurul kararıyla başka bir ödeme biçimi de öngörülebilir. Örneğin, sermaye artırılarak pay verilebilir ya da aynı ödeme gerçekleştirilebilir. Kazanç paylarının bir kerede ya da birkaç taksitte ödenmesi de olanaklıdır. Ödeme taksitle yapılacaksa her bir taksit için ayrı bir genel kurulu kararı alınması gerekmez⁸⁸.

⁸² **Arslanlı**, C. II, s. 152; **Kubilay**, s. 38, 39; **Pulaşlı**, Şerh I, & 30, N. 493; **Pulaşlı**, Hasan: Yeni Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Ankara 2012, & 23, N. 268; **Ateşagaoglu**, s. 114 - 115; **Kurer / Kurer**, Art. 677, N. 16; **Özer**, s. 246. Yargıtay'ın, yönetim kurulu üyesinin görevden çekilmiş sayılması gereken tarihten başlayarak kâr payına katılmayacağına ilişkin 11. HD.'nin 05. 04. 1990 T. , E. 2214, K. 3042 sayılı kararı için bkz. **Eriş**, s. 785. Yargıtay bir başka kararında (11. HD. 22. 10. 1986 T. , E.4506, K. 5480) bir hesap dönemi içinde bir üyelik için birden fazla kişi görev yapmışsa, kazanç payının bu kişiler arasında paylaşılması gerektiğine hükmetmiştir, karar için bkz. **Teoman**, Ömer: Toplantılara Katılmayan Bir Yönetim Kurulu Üyesinin Kazanç Payı Alabilip Alamayacağı Sorunu, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XI, Bildiriler - Tartışmalar, 13 - 14 Mayıs 1994, Ankara 1994, s. 93 - 115, s. 93; **Köksal**, s. 58.

⁸³ **Teoman**, Kazanç Payı, s. 93; aynı yönde bkz. **Usluel**, s. 140.

⁸⁴ **Usluel**, s. 140. Yargıtay bu yöndeki kararı (11. HD.'nin 22. 10. 1986 T. , E. 4506, K. 5480) için bkz. **Teoman**, Kazanç Payı, s. 93.

⁸⁵ **Teoman**, Kazanç Payı, s. 93; **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 743.

⁸⁶ **Moroğlu**, Erdoğan: Hukuki Mütalaalar, İstanbul 2007, s. 45 - 47.

⁸⁷ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 744.

⁸⁸ Kâr payları hakkında aynı yönde bkz. **Arslanlı**, s. 203 (Umumi Hükümler C. I, İst. 1959); **İmregün**, s. 238; **Birsel**, Menfaat Çatışması, s. 25 **Bilgin**, s. 39 - 41; **Domaniç**, s. 829 - 830; **Erem**, s. 183 - 184; **Özer**, s. 246. AB'nin konuyla ilgili 2013 tarihli yönergesinde yazılı gerekçeler de gözetilerek, öğretide özellikle anonim ortaklıklar bakımından tanınacak mali haklar yönünden yönetim kurulunun başarı (üretkenlik) değerlendirmesinin kısa süreli olarak yapılmaması gerektiği belirtilmiş, buna gerekçe olarak, yöneticilerin kısa sürede ortaklığın kârını artırmak amacıyla ortaklığı yüksek riskli işlemlerin içine soktuğu, yönetim kurulu üyesinin de kısa süre içinde görevinden ayrılması durumunda, önceden yapılan yüksek riskli işlemler nedeniyle zarar edilebileceği ama yine de ortaklığın yönetim kurulu üyesinin kazanç payının ödenmesi zorunluluğuyla karşı karşıya kalabileceği uyarısında bulunulmuştur bkz. **Usluel**, s. 147.

Sermaye dağılımı mali hakların işlevine etki eder. Bu konuda anonim ortaklık yöneticilerine tanınan mali haklar, anonim ortaklıktaki dengelerin kurulması ve pay sahipliği yapısından kaynaklanan çıkar çatışmalarının giderilmesi bakımından önem taşır. Pay sahipliği yapısının yaygın ve hakim pay sahipli odaklı olmasının mali hakların işlevlerini de değiştirdiği, Türkiye’de olduğu gibi, Avrupa ülkelerindeki genel görünümün, halka açık anonim ortaklıklarda bir ya da birkaç hakim pay sahibinin, payların büyük bölümüne sahip olması biçiminde belirlediği, pay sahipliğinin yoğunlaştığı bu yapıda, hakim pay sahibinin, yöneticilerin seçimi ve faaliyetlerinin gözetimi konusundaki gücünün mutlak olduğu gözleminde bulunulmuştur. Bu nedenle yöneticileri özendirmek amacıyla, mali hakların ortaklığın kârlılığına dayalı olarak belirlenmesinin, pay sahipliğinin yoğunlaştığı ortaklıklarda gereksinim duyulan bir uygulama olmadığı, bu tip ortaklıklarda, yöneticilere tanınan mali hakların, azınlık pay sahiplerinin, hakim pay sahibi ve yöneticilere karşı korunması yönünden önemli olduğu vurgulanmıştır. Ortaklığın sahip olduğu işletmelerin büyüklüğü, içinde bulunduğu sektör, yöneticilerin nitelikleri gibi nesnel ölçütlerle bağdaşmayan mali hakların, örtülü kazanç aktarımı yoluyla ortaklığın malvarlığının azalmasına yol açacağı dile getirilmiştir⁸⁹.

Pay sahipliğinin yaygın olduğu ortaklıklarda ise pay sahiplerinin yöneticiler üzerinde etkin bir gözetim ve etkili olma gücüne sahip olmadıkları, pay sahiplerinin daha çok kâr payına odaklandıkları anımsatılmıştır. Bu nedenle yöneticilere, pay fiyatı, bilanço kârı gibi başarı ölçütlerine dayalı mali hakların tanınmasının pay sahipliği yapısı yaygın olan anonim ortaklıkların özelliklerine uygun olduğu yorumu yapılmıştır. Ancak bu tip ortaklıklarda, hakim pay sahibinin bulunmaması nedeniyle, mali hakları genel kurul kararıyla belirlenen yönetim kurulu üyeleri dışındaki yöneticilerin mali haklarının yönetim kurulu tarafından belirlenmesinin, çıkar çatışmalarına yol açtığı gibi, salt pay fiyatındaki artışa ya da bilanço kârına dayalı olarak belirlenen mali hakların, yöneticileri, bilanço gerçeğe aykırı biçimde oluşturmaya yönelik manipülatif işlemlere özendirdiği belirtilmiştir⁹⁰.

4. Kazanç Payının İstenebilmesi

Ana sözleşmesel bir dayanak ile bir bilanço kârının varlığı koşulunun bulunması durumunda yönetim kurulu üyelerinin kazanç payı bakımından bir “ yasal hak ” elde edeceklerdir. Genel kurulun böyle bir ana sözleşmesel kazanç payı ödemesinden kaçınması durumunda, hak sahibi üye aynı olağan bir alacaklı gibi eda davası (Leistungsklage) yoluyla hakkını ileri sürebilecektir. Bu konuda öğretide İsvBK. 706’ya göre bir iptal davası (Anfechtungsklage) açma zorunluluğu bulunmadığı⁹¹ dile getirilmiştir⁹².

Kazanç payının genel kurul kararıyla muaccel olacaktır⁹³. Dokunulamaz (geri alınamaz / yoksun kılınamaz), ortaklığın iflasında da ileri sürülebilir bir alacak hakkı (Glaubigerrecht)

⁸⁹ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 733, 734. Nitekim SPK 21’de, örtülü kazanç aktarımı tanımında, emsale, piyasa teamüllerine, ticari yaşamın basiret ve dürüstlük ilkelerine aykırı ücret içeren anlaşmaların da sayıldığı anımsatılarak, örtülü kazanç aktarımının ortaya çıkabilmesi için bu aşırı ücretin, halka açık anonim ortaklığın ilişkili tarafını oluşturan kişilere ödenmesi gerektiği, dolayısıyla pay sahipliğinin yoğunlaştığı ortaklıklarda aşırı ücret ödenmesinin, azınlık pay sahiplerinin çıkarlarına aykırılık oluşturan bir uygulamayı gösterdiği, SPK 21 / 1’de, örtülü kazanç aktarımı tanımında yalnızca ücretin anılmasının ve mali haklar kavramının kullanılmamasının amaca uygun bir seçim olmadığı ancak aynı fıkra hükmünde, sözleşmelerdeki fiyat, ücret, bedel dışında “ koşullar ” da sayıldığından, ücret dışındaki mali hakları örtülü kazanç aktarımı tanımı içinde yorumlanmasının olanaklı olduğu, pay sahipliğinin yoğunlaştığı anonim ortaklık yapısında, azınlık pay sahiplerinin, mali haklarla bağlantılı olarak hakim pay sahibine ve yöneticilere karşı korunmasının yasal düzenlemeler ve kurumsal yönetim ilkeleriyle gerçekleştirildiği yönünde bkz. **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 734.

⁹⁰ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 734.

⁹¹ BGE 75 II 149, onaylanmış yayınlanmamış karar, BGer, 12.10.2004, 4C.386 / 2002 kararı için bkz. **Kurer / Kurer**, & 677, N. 12; diğer görüş için bkz. **Bürge**, & 677, N. 25.

⁹² **Kurer / Kurer**, & 677, N. 12.

⁹³ Karşılaştırınız / bkz. “ muacceliyet “ için **Bürge**, & 677, N. 29.

doğar. Öğretide böylelikle iflasta ayrıcalık gibi istisnai durumlarda en geniş gözetilmenin gerçekleştiği⁹⁴ belirtilmiştir⁹⁵.

Eğer genel kurul kazanç paylarını yönetim kurulu üyelerinin her biri için paylaşmazsa yönetim kurulu ya da onun belirlediği bir kurul belirtilen paylaşımı yapabilir, sözleşmesel ya da yönergesel - tüzüksel (reglementarisch) düzenlemeler de öngörülebilir⁹⁶.

Bilançonun onaylanmasından önce kazanç payının önceden (önden / peşin olarak / peşinen) ödenmesinin geçerli (uygun / olanaklı olmadığı) ama avans olarak avans (akonto / Akonto) kazanç payı hesabına kaydedilebileceği (deftere geçirilebileceği) anımsatılmıştır⁹⁷.

Genel kurulun kararından önce üyenin görevden ayrılmasında (ortaklıkla ilişkiyi kesmede) kazanç payının zamana oranlı olarak (pro rota temporis) borçlanılacaktır. İlgili hesap döneminin başlangıcından çekilme (istifa) ya da benzer biçimde görevden alma tarihine kadar başarı ölçütleri genel kurulun karar almasında etkili olacaktır⁹⁸. Ana sözleşmedeki ya da sözleşmedeki çekince içeren kurallar, zamanından önce yönetim kurulu ile ortaklık arasında ilişkiyi sona erdirme bakımından her zaman dikkate alınacak saklı kurallardır⁹⁹.

Ana sözleşmede yönetim kurulu üyelerinin net dönem kârı üzerinden alacakları kazanç payı oranı belirlenmişse, yönetim kurulu üyesi alacağı isteme hakkını elde etmiş olur. Bir başka anlatımla genel kurulun bundan sonra alacağı karar, ana sözleşmedeki oranın yalnızca onaylanması niteliğini taşır¹⁰⁰. Bu yüzden, ana sözleşmede hem kazanç payı verilmesi, hem de orana yönelik bir kural bulunuyorsa ve genel kurul, kâr dağıtım kararı almış ama kazanç payının dağıtılmasına yönelik bir karar almamışsa ya da dağıtılmaması kararı almışsa, yönetim kurulu üyelerinin genel kurul kararını iptali davası açmaksızın ifa davası açabileceklerdir¹⁰¹.

Diğer yandan ana sözleşmede yalnızca kazanç payının dağıtılacağı biçiminde bir hükme yer verilmiş ama dağıtılacağı zaman hakkında bir kural öngörülmemiş ise kâr dağıtım kararının alındığı genel kurulda kazanç payının dağıtılma zamanına yönelik bir kararın da alınması gerekir. Burada genel kurulun kâra ilişkin kararıyla birlikte kazanç payının dağıtılacağı zamanı da belirlemesi olasılığında kazanç payı hakkı, alınan kararlar istenilebilir duruma gelir ama genel kurul kararıyla dağıtımın çok ileri bir tarihe bırakılmamasına dikkat edilmeli ve dürüstlük kuralına aykırılığa yol açılmamalıdır¹⁰². Böyle bir durumda yönetim kurulu¹⁰³ iptal davası açabilir¹⁰⁴.

Pay sahiplerinin kâr payları, genel kurulun kârın dağıtılması kararı almasıyla ortaklığa karşı ileri sürülebilecek bir alacak hakkına dönüşür (TK 408 / 2, d), Yönetim kurulunun kazanç payları hakkında ise ana sözleşmede yer almakla bir alacak hakkı niteliği kazandığı için genel kurulun kâr dağıtım kararının, kazanç paylarının yalnızca muaccel duruma gelmesini sağladığı belirtilmiştir¹⁰⁵. Kazanç paylarının istenebilir duruma gelmesi için ayrı bir genel kurul kararına gerek olmadığı ama genel kurulun, kâr payları ile kazanç paylarının farklı tarihlerde

⁹⁴ Karşılaştırmamız SJZ 1978, 363; **Bürgi**, & 677, N. 25; BGE 112 V 57 vd. ; özellikle 64 vd. ; daha eski uygulama ve öğretisi için bkz. **Bürgi**, & 677, N. 36.

⁹⁵ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 12.

⁹⁶ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 14.

⁹⁷ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 14, aynı yerde kâr payı için benzer m. 675 n. 37; ayrıca bkz. **Bürgi**, & 677, N. 17.

⁹⁸ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 16; **Bürgi**, & 677, N. 13; krş. / bkz. BGE 111 II 483 E. 1b.

⁹⁹ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 16, krş. / bkz. m. 705 / 2.

¹⁰⁰ **Bürgi**, & 677, N. 20; **Spörri**, & 7, N. 164; **Usluel**, s. 147; tersi yönde bkz. **İmregün**, Kâr Payı Hakkı, s. 424 (ve orada dn. 18'de belirtilen Yargıtay kararı).

¹⁰¹ **Usluel**, s. 147.

¹⁰² **Birsel**, Menfaat Çatışması, s. 16, yazar burada, alınan karara karşı iptal davası açılması durumunda, davanın amaçlanan sonucu doğurabilmesi için mahkemenin dağıtım kararını değil, yalnızca dağıtım tarihini iptal etmesi gerektiğini belirtmektedir, aynı yönde bkz. **Özer**, s. 443.

¹⁰³ Burada hem kurul olarak hem de koşullarını yerine getirerek birey olarak iptal davası açılması olanaklıdır.

¹⁰⁴ **Usluel**, s. 148.

¹⁰⁵ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 13. Yargıtay da eTK döneminde verdiği bir kararında, anonim ortaklıkta kâr payı dağıtım kararı alındığı halde, yönetim kurulu üyesinin kâr payı ödenmemişse bu üyenin dava açarak kâr payını direnme faizi ile isteyebileceğine yönelik kararı (11. HD. 114. 05. 1993 T. , E. 3189, K 3491) için bkz. **Eriş**, s. 795.

dağıtılmasını uygun gördüğü, yani kazanç paylarının dağıtımını ertelediği durumlarda ayrı bir karar gerekebileceği belirtilmiştir. Kâr dağıtım kararında, kazanç paylarının ödeneceği tarihin belirlenmiş olduğu durumda, yukarıda vurguladığımız gibi dağıtım tarihinin çok uzak bir gün olarak belirlenmemesine dikkat edilmesi gerekir. Tersine bir uygulama kararın iptalini gerektirebilir (TK 445) ve böyle bir olasılıkta karara karşı açılan bir iptal davası sonucunda mahkemenin, istenilen amaca ulaşılabilmesi için dağıtım kararını değil yalnızca dağıtım tarihini iptal etmesinin yerinde olur¹⁰⁶. Genel kurul dağıtım tarihini karar bağlamamışsa kazanç payları, kararın alındığı gün muaccel olacaktır (BK 90, TK 408 / 2)¹⁰⁷.

Genel kurul kazanç paylarının dağıtılacağı tarihin belirlenmesini yönetim kuruluna da bırakabilir¹⁰⁸. Böyle bir durumda yönetim kurulu ortaklığın nakit durumuna göre hem kâr hem de kazanç paylarının dağıtımını için uygun olan bir tarih seçecektir. Yönetim kurulu bu konuda her hangi bir tarih belirlemez ya da dürüstlük kurallarına aykırı düşecek uzak bir tarih belirlerse, pay sahiplerinin ortaklığa karşı ifa davası açma ve uygun bir tarihten başlayan gecikme faizinin de ödenmesini isteme hakları ortaya çıkar¹⁰⁹.

Kâr dağıtım kararına yönelik iptal davası açılması, " yürütülmesinin durdurulması " kararı¹¹⁰ alınmadığı sürece (TK 449), kâr paylarının pay sahiplerine ödenmesine engel olmaz. Buna karşın kararın mahkeme tarafından iptal edilmesi pay sahipleri için alacak haklarının ortadan kalkmasına yol açar. Bir görüş, mahkemenin, iptal kararında kâr dağıtımına ya da dağıtım biçimine karar veremeyeceğini, genel kurulun yeniden toplanarak kârın dağıtılması yönünde bir karar alması gerektiğini savunmaktadır¹¹¹. Öğretide, kazanç paylarına ilişkin bütün koşullar oluşmamış olduğu gerekçesiyle yönetim kurulu üyeleri de pay sahiplerine kâr payı ödemesi gerçekleştirilmeden kazanç paylarını alamayacakları için genel kurulun yeniden karar almasına kadar üyelerin de ifa davası açamayacakları belirtilmiştir¹¹². Kanımızca pay sahibinin kâr payı hakkında olduğu gibi bu davada da mahkeme iptal ile birlikte kârın dağıtılması yönünde karar verebilecektir¹¹³. Hukukumuzda ve özel hukukta mahkemenin vereceği kararın bireyin iradesi yerine geçtiği sıkça örnek¹¹⁴ vardır. Dolayısıyla iptal kararını veren mahkeme kazanç payının dağıtılmasına da karar verebilir.

Ortaklığın iflası durumunda, yönetim kurulu üyelerinin kazanç payı alacaklarını iflas masasına da kaydettirebilecekleri belirtilmiştir¹¹⁵.

Diğer yandan kazanç paylarının avans (Vorschuss, advance for dividend) biçiminde ödenmesinin olanaklı olmadığı, pay sahipleri için uygulanabilecek olan kâr payı avansına ilişkin TK 509 / 3 ve SPK 20'nin kazanç payları hakkında uygulanamayacağı anımsatılmıştır¹¹⁶.

¹⁰⁶ **Birsel**, Menfaat Çatışması, s.16.

¹⁰⁷ Teoman, dağıtım tarihinin ilgili hesap dönemi içinde bir gün olarak belirlenmesi gerektiğini, tersi durumda ödeme gününün o yılın son günü olduğunu kabul etmektedir bkz. **Teoman**, Ömer: Anonim Ortaklıklarda Kârın Dağıtılması, Yaşayan Ticaret Hukuku, Cilt I. Hukuki Mütalaalar, Kitap 2: 1986 - 1988, İstanbul 1993, s. 283 - 285, Kârın Dağıtılması, s. 284 - 285.

¹⁰⁸ **Karayalçın** s. 137; **Karayalçın**, Yaşar: Bilanço Hukuku, Ankara 1979, s. 85; **Birsel**, Menfaat Çatışması, s. 16; **İmregün**, s. 238; **Tekinalp** (Poroy / Çamoğlu), N. 914a; **Teoman**, Kârın Dağıtılması, s. 384; **Bozgeyik**, Hayri: Halka Açık Anonim Şirketlerde Kâr Dağıtımı, Batider 2000, C. XX, S. 3, 117 - 156, s. 144.

¹⁰⁹ **Karayalçın**, s. 137; **Birsel**, Menfaat Çatışması, s. 16 - 17. Üyelerin kazanç payları alma haklarının pay sahiplerine kâr paylarının dağıtılmasına bağlı olduğundan, yönetim kurulunun bu kararı çok geciktirmeyeceği yönünde bkz. **Özer**, s. 248.

¹¹⁰ Yönetim Hukuku'na ait söz konusu kavramın özel hukuk alanında yer almasının doğru bir seçim olmamıştır.

¹¹¹ **Arslanlı**, (İstanbul 1959, C. I), s. 202; **Arslanlı**, C. II, s. 154; **Karayalçın** s. 136; **Tekinalp** (Poroy / Çamoğlu), N. 914a; **Tekinalp**, Bilanço, s. 312; **Domanıç**, s. 837; **Bilgin**, s. 38; **Bozgeyik**, s. 144; **Özer**, s. 248.

¹¹² **Özer**, s. 248.

¹¹³ Bu görüş ile konuya ilişkin tartışma için bkz. **Çelikboya**, s. 500 vd.

¹¹⁴ Buna ilişkin bkz. **Çelikboya**, s. 500 vd.

¹¹⁵ **Arslanlı**, C. I, s. 202; **Karayalçın** s. 136; **Karayalçın**, Bilanço, s. 85; **Birsel**, Menfaat Çatışması, s. 23; **Bilgin**, s. 38; **Bürği**, V b 1, s. 18.

¹¹⁶ **Kurer / Kurer**, Art. 677, N. 15; **Özer**, s. 248.

5. Mali Hakların Geri Verilmesi

5. 1. Başarı Ölçütüne Dayalı Mali Hakların Geri verilmesi

Haksız alınan mali hakların geri verilmesi konusunda, özellikle paya ya da pay fiyatına dayalı olarak değişken biçimde hesaplanan mali hakların geri verilmesinin istenebilmesinin, yöneticiler üzerinde bir disiplin etkisi yaratacaktır. Durağan mali haklar ise yöneticileri risk almaya yöneltmek konusunda değişken mali haklara oranla özendirici özelliği bulunmadığından, başarı ölçütlerinin yanıtıcı biçimde gerçekleşmiş gösterilmesi bakımından önem taşımayacaktır. Ayrıca, ana sözleşme ya da genel kurul kararı çerçevesinde yönetim kurulu üyelerine, TK 553 kapsamındaki diğer yöneticilere sözleşmeyle tanınan başarıya dayalı mali haklar, başarı ölçütlerinin yanıtıcı biçimde gerçekleştirilmiş gösterildiğinin anlaşılması durumunda TK 555 uyarınca geri istenebilecektir. Mali hakların, yıllık satış tutarı, bilanço kârı, müşteri sayısındaki artış gibi finansal göstergelere bağlı olarak hesaplanması durumunda, bu göstergelerin gerçeğe aykırı biçimde oluşturulma olasılığı bulunmaktadır. Böylelikle başarı ölçütlerine ulaşıldığı düşüncesiyle yöneticilere tanınan mali haklar, bu göstergelerin yanıtıcı biçimde ortaya çıktığının anlaşılması durumunda, ortaklığın zararını oluşturacak ve bunların TK 555'e göre ortaklığa geri verilmesi istenebilecektir. Bununla birlikte burada geri verme istemine konu olan mali hakkın ortaklık payı olması durumunda, yöneticinin haksız olarak edindiği payın aynen geri verilmesi istenebilecektir. Ortaklığın paylarının borsada işlem görmesi olasılığında aynen geri vermenin sağlanmasının olanaklıdır. Borsada payları işlem gören ortaklıklar dışında da payların aynen geri verilmesi gerekecek, bunun olanaklı olmaması durumunda, mali haklar kapsamında verilen payların parasal karşılığı istenebilecektir. Yeni pay alma hakkı çerçevesinde kullanılan payların geri istenmesinde, yeni pay alma hakkı kullanılırken ödenen tutarın, indirim kalemi olarak dikkate alınması gerekecektir. Başarı ölçütlerinin yanıtıcı biçimde gerçekleştirilmiş gösterilmesi nedeniyle, ortaklığın uğradığı diğer zararının giderimi de TK 555'e göre istenebilecektir¹¹⁷.

5. 2. Haksız Kâr Payı ve Benzerlerine Uygun Olmayan Mali Hakların Geri Verilmesi

İsviçre'de haksız kâr dağıtımının sonuçları konusunda, haklı olmayan kazanç payı ödemelerinin ortaklığa geri verileceği hükmüne (İsvBK 678 / 1) yer verilmiştir¹¹⁸.

Türk Hukuku'nda ise TK 512 / 1'de, genel olarak alınan kâr payı ve hazırlık dönemi faizinin geri verilmesi yükümlülüğü düzenlenmiş, yönetim kurulu üyelerinin kâr paylarına da yollama yapılmıştır. Açıkça yollama yapılmamakla birlikte, kâr payı alan yönetim kurulu üyeleri dışındaki yöneticilerin geri verme yükümlülüğünün de amaçsal olarak bu hüküm kapsamında görülmesi gerekir¹¹⁹.

Bundan başka, TK 512 hükmü yalnızca kâr payına ilişkin olduğu için mali hakların tümünü kapsamaz. Dolayısıyla anılan madde haksız olarak alınan mali hakların geri verilmesinde genel bir uygulama alanına sahip değildir. TK 512 hükmünün, haksız olarak alınan tüm mali hakların geri verilmesini kapsayacak genişlikte düzenlenmesi, son yıllarda Avrupa ve ABD'nde ortaya çıkan gelişmelerin¹²⁰ en önemli ürünlerinden birisi olan, haksız mali hakların geri verilmesi sisteminin Türk Ticaret Kanunu'na da alınması yararlı olacaktır¹²¹.

Kâr payının haksız olarak alınmasında, gerçeği yansıtmayan bilançoda görünen kârdan pay alınması ya da bilanço dikkate alınmadan kâr payının dağıtılması söz konusudur¹²². Ayrıca haksız kâr payı alınması, bilanço kârının yalnızca hesaplama ölçüsü olarak kullanıldığı durumlarda, bilançonun gerçeğe aykırı düzenlenmesinden de farklıdır. Çünkü bilanço kârının

¹¹⁷ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 744, 745.

¹¹⁸ Bkz. **Kurer / Kurer**, & 677, N. 17; 678, N. 9 vd.

¹¹⁹ **Tekinalp** (Poroy / Çamoğlu), Ortaklıklar Hukuku, N. 916. **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 745.

¹²⁰ Bu kapsamda sözü edilen, yöneticilerin haksız kazanç elde etme amacıyla gerçekleştirdiği gerçeğe aykırı iş ve işlemlerle ilgili açıklamalar için bkz. **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 732 vd.

¹²¹ Aynı yönde bkz. **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s.746.

¹²² Bilanço dışında ödenen kârın haksız kâr kapsamında görülmesi konusundaki yorum ve Yargıtay kararı için bkz. **Tekinalp** (Poroy / Çamoğlu), Ortaklıklar Hukuku, N. 918 (12. Bası 2010)

yalnızca hesaplama ölçüsü olarak kullanıldığı ancak kârdan pay alma hakkının tanınmadığı durumlarda, bilanço gerçeği yansıtmazsa, geri verme istemi sözleşmeye dayanacaktır¹²³.

TK 512'ye göre geri vermenin gündeme gelebilmesi için kâr payının haksız olarak alınmış olması yanında kötü niyetin de varlığının gerekir. Bilanço gerçeğe aykırı olarak hazırlayan yöneticilerin kötü niyetli oldukları açıktır. Bununla birlikte bütün yöneticilerin, bilançonun hazırlanmasında görev almayabilir. Bu nedenle kötü niyetin varlığı somut olayın özelliklerine göre yorumlanmalıdır. Ortada haksız dağıtılmış kâr bulunduğundan, kötü niyetli olmadığını yöneticinin kanıtlanması gerektiği dile getirilmiştir¹²⁴.

Bilanço gerçeğe aykırı olmasa bile, yöneticilerin edindiği mali haklar benzerlerine göre yüksek oranda olabilir. Böyle aşırı mali hakların geri verilmesi TK 513'de düzenlenmiştir. Anılan hüküm, ortaklığın iflasına karar verilmiş olması durumunda uygulanabilecektir. Geri vermenin konusunu, iflasın açılmasından önceki üç yıl içinde edinilen mali haklar oluşturacaktır. Burada, alacaklıları koruma amacı bulunduğundan, geri verme ortaklığın iflas masasına yapılacaktır. Burada kâr payının haksız olarak alınmasının, benzerlerine göre yüksek oranda mali hak edinmekten farklı olduğunu da vurgulamakta yarar vardır¹²⁵.

Öğretide geri verme yükümlülüğünün doğması için mali hakların benzerlerine göre yüksek olması gerektiği ve TK 513 / 1'de benzerinin " uygun ücret " olduğu belirtilmiştir. Geri verme yükümlülüğü bakımından benzerleriyle birlikte dikkate alınması öngörülen ikinci ölçünün, yöneticilere sağlanan mali hakların, benzer mali haklara göre önlem alınmış biçimde düzenlenen bilanço gerçeğine göre verilmemesi gereği olduğu belirtilmiştir. Bu ölçünün, ortaklığın kaynaklarının (finansman durumunun), bu mali hakların sağlanmasına elverişli olmamasını gösterdiği dile getirilmiştir. Hükmün karşıt kanıtından çıkan sonucun, ortaklığın kaynaklarının elverişli olduğu durumda, yöneticilere sağlanan benzerlerine göre farklı mali hakların TK 513'ün kapsamına girmeyeceği, bu sonucun hükmün amacıyla uyumlu olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, TK 513 hükmünün, salt benzerlerine göre yüksek mali hakların tanınması yoluyla ortaklık malvarlığının korunmasını amaçlamadığı, iflas eden ortaklığın yakın geçmişinde, hem benzerlerine hem ortaklığın kaynak durumuna uygun düşmeyen giderleri, alacaklıların alacağının ödenmesinde kullanılmasını amaçladığı, bu nedenle TK 513'de çizilen kapsamın dar olduğu belirtilmiştir. Burada, geri verme için öngörülen iflasın açılmasından önceki üç yıllık dönem konusunda, yasa koyucunun anılan dönemdeki benzerlerine göre farklı mali hakların, ortaklığın iflas etmesinde etkili olduğu ve bu dönemde mali hak adı altında ortaklık malvarlığının azaltıldığını varsaydığı ve alacaklılar lehine bir koruma hükmü öngördüğü yorumu yapılmıştır¹²⁶.

5. 3. Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Mali Hakların Geri Verilmesi

Anonim ortaklığın halka açık olması durumunda, mali hakların benzerlerini önemli ölçüde aşmasının farklı sonuçları vardır. SPK 21 / 1'de örtülü kazanç aktarımı yasağı düzenlenmiştir. Halka açık anonim ortaklıkların yanı sıra bunların iştirak ve bağlı ortaklıkları da bu kapsama

¹²³ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 746, buna örnek olarak, aynı yerde, yöneticilere bir önceki yılın bilanço kârının % 5'i tutarında ikramiyenin bir sonraki yıl içinde altı eşit taksit halinde dağıtılmasına ilişkin bir genel kurul kararının varlığı durumunda, yöneticilere kâr payı dağıtılmayacağı, yalnızca bir önceki yıl bilanço kârının bir hesaplama ölçüsü oluşturacağı gösterilerek, bilançonun gerçeği yansıtmaması durumunda, yapılan ödemelerin, sözleşmeye aykırılık nedeniyle geri istenebileceği belirtilmiş, buna karşılık dağıtılabılır kârın % 5'inin yöneticilere dağıtılmasının ana sözleşmede kararlaştırılması ve bilançonun gerçeği yansıtmaması durumunda geri verme isteminin TK 512 hükmüne dayanacağı anımsatılmıştır.

¹²⁴ **Tekinlap** (Poroy / Çamoğlu), Ortaklıklar, N. 918 (12. Bası 2010); **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 746. Kapsamı genişletmemek için ayrıntısına girememekle birlikte, karşılaştırmalı hukukta, özellikle Kuzey Avrupa Hukukları'nda gelişmekte olan bir akımın haklı olarak ileri sürdüğü gibi kanımızca " kötüniet koşulu " nun aranması bırakılmalıdır.

¹²⁵ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 747. Yazar aynı yerde, TK 513'de, " kazanç payı veya paralar " na yer verilmekte ve benzerlik karşılaştırılmasında " uygun ücret " in temel alınmakta olduğunu ama maddenin amacının iflas eden ortaklık alacaklılarını koruma olduğundan, geri vermeyi, yalnızca " kazanç payı veya paralar " la sınırlamamak ve yöneticilere tanınan mali hakları bu kapsamda değerlendirmek gerektiğini, madde hükmündeki " başka bir ad altında " genellemenin kapsamı geniş yorumlamaya hak kazandırdığını dile getirmiştir.

¹²⁶ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 747, 748.

girdiğinden, iştirak ve bağı ortaklıklar halka kapalı bile olsalar madde uygulaması içerisindedirler¹²⁷.

SPK 21'in uygulanmasında, özellikle iştirak kavramı açısından, muhasebe standartlarındaki tanımların benimsenmesinin önemlidir. Ters durumda oran aranmaksızın pay sahibi olmanın iştirak anlamına gelecek ve örtülü kazanç aktarımı yasağının kapsamı amaca aykırı biçimde genişleyecektir¹²⁸.

Yöneticilere tanınan mali haklar örtülü kazanç aktarımı kapsamına girerse, SPK 21 / 4'e göre, malvarlığı azaltılan ortaklığın, aktarılan tutarın, yasal faizi ile geri verilmesini isteme, aktarım yapılan tarafın da geri verme yükümlülüğü vardır. Geri verme yükümlülüğü, mahkeme kararı aranmaksızın SPK'nun tespitine bağlanmış olup geri verme süresini belirleme yetkisi adı geçen kurula tanınmıştır. Anılan sürede geri verme gerçekleşmezse, SPK 94 / 1'e göre, SPK'nun geri verme istemli dava açma yetkisi vardır. Ayrıca, SPK 94 / 2'de, 92 / 1'e yapılan yollama çerçevesinde, SPK'nun örtülü kazanç aktarımına neden olan işlemin iptali ya da koşulları varsa butlan ya da de bulunmaktadır¹²⁹.

5. 4. Yetkili Organ Kararının Geçersizliği Durumunda Mali Hakların Geri Verilmesi

Burada genel kurul ve yönetim kurulu kararları arasında bir ayırım yapılması ve doğrudan bu kararlarla tanınan haklar ile bu kararlar çerçevesinde ortaklığın yaptığı sözleşmelerde tanınan hakları ayırmak gerektir.

TK 394 hükmü kapsamında yöneticilerin mali haklarının belirlendiği genel kurul kararının iptali istenebilir. İptal kararı üzerine, bu karara dayanılarak mali hak verilmesi sürdürülemezdir. Öğretide burada iptal edilen karara dayanılarak verilen mali hakların durumunun ise iptal hükmünün hukuki etkisine bağlı bulunduğu ve genel kurul kararının geçmişe etkili olduğu ama iptal edilen karara dayanılarak temsil yetkisi çerçevesinde üçüncü kişilerle yapılan işlemlerin geçerliliğini koruduğu dile getirilmiştir¹³⁰. Bu çerçevede, iptal edilen genel kurul kararı geçmişe etkili sonuç doğuracağı için anılan karara dayanarak sağlanan mali hakların da ortaklığa geri verilmesi gerektiği belirtilmiştir¹³¹.

¹²⁷ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 748. İştirak hukuken bir ortaklıkta pay sahibi olmayı anlatmakla birlikte muhasebe standartları bakımından ayrı bir anlam taşımaktadır. İştirak kavramı TMS 28'de tanımlanmıştır. Buna göre önemli etki iştirak için varlığı aranan bir koşuldur. Önemli etki, ortaklığın finansal ve faaliyetle ilgili politikalarının belirlenmesine ilişkin kararlara katılma gücü olarak tanımlanmış, bu politikaları tek başına ya da birlikte belirleme gücü aranmamıştır. Standardın 5'nci maddesinde, ortaklık sermayesinde % 20 ya da daha fazla paya sahip olma önemli etki karinesi olarak yer almıştır. Bağlı ortaklık kavramı ise standardın 10'ncü maddesinde tanımlanmış, buna göre başka bir ortaklık tarafından kontrol edilen ortaklığın bağı ortaklık niteliğine sahip olduğu belirtilmiştir. Bu maddelerde, muhasebe düzenlemelerinde, iştirak bakımından “ önemli etki ”, bağı ortaklık bakımından “ kontrol ” kavramı belirleyicidir. Bu yönünde aynı yerde bkz. s. 748, 749.

¹²⁸ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 749. Burada, SPK 21'de örtülü kazanç aktarımı kavramının tanımının, eSPK 15 / son'a göre genişletilmiş olduğunu, emsale aykırılığın yanı sıra piyasa teamüllerine ve ticari yaşamın basiret ve dürüstlük ilkelerine aykırılığın da ölçütler arasına alındığını görmekteyiz. Ayrıca eSPK 15 / son f'deki “ bariz şekilde farklı olmak ” ölçütü terk edilmiştir. Öğretide kapsamın bu derece genişletilmesinin sakıncalı olabileceği ve ticari karar alama süreci üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabileceği ileri sürülmüş, yöneticilerin mali hakları yönünden konuya yaklaşıldığında, benzerlerinden farklı mali hakların tanınmasının yanı sıra, benzerlerine uygun olsa bile ortaklığın finansal durumuyla bağdaşmayan mali hakların da örtülü kazanç aktarımı niteliği taşıyabileceği belirtilmiştir bkz. **Pulaşlı**, Şerhi I, & 30, N. 487. Benzerlerini karşılaştırmada her ne kadar “ bariz şekilde farklı olmak ” ölçütü bırakılmışsa da, farkın önemli olması gerektiği, yöneticilerle ortaklık arasında ilişkili taraf koşulunun da gerçekleşmesi gerektiği yönünde bkz. **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 749.

¹²⁹ Bu maddede SPK'na bu konuda başka yetkiler de tanınmıştır. Ayrıca, SPK 110 / 1, b'de, örtülü kazanç aktarımı suç olarak tanımlanmış, etkin pişmanlık (f. 3) hükmüne yer verilmiştir.

¹³⁰ **Moroğlu**, (Hükümsüzlük, 6. Bası, İstanbul 2012), s. 294.

¹³¹ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 751. Genel kurul kararlarının iptal hükmünün niteliğine uygun olarak ulaşılan bu sonucun sürekli borç ilişkileri özelliği bakımından ele alındığında, edimin zamana yayıldığı sürekli borç ilişkilerinde, sözleşmenin sona erdirilmesinin farklı özellikler gösterdiği, buna gerekçe olarak, bu tür borç ilişkilerinde, edimin ifasının, zamana yayılarak sürmekte olduğu, bu süreçte borçlunun direnimi durumunda, alacaklının sözleşmeden dönmesi ve dönme hakkının fesih hakkına dönüşerek yalnızca ifa edilmeyen bölüm için sonuç doğurması gerektiği yönünde bkz. **Ormancı Altınok** Pınar: Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi, İstanbul 2011, s. 13, 197. Sürekli borç ilişkilerinde, borçlunun direnimi durumunda sözleşmeden dönme hakkının fesih hakkına dönüşeceği yönündeki bu görüş, belli bir zaman dilimi için ifa gerçekleşmiş olduğundan, dönme

Yöneticilerin mali haklarının belirlendiği genel kurul kararının iptali durumunda ise mali hakların belirlenmesine ilişkin ortaklık iradesinin, hukuka aykırı olduğu için iptal edilmiş ve bu irade ortadan kalkmış olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla iptal hükmünün etkisini ileriye dönük kabul etmenin, iptal edilen hukuka aykırı karara dayanarak sağlanan mali hakları, ortaklığın iradesi olmamasına karşın geçerli kabul etme sonucunu doğuracağına dikkat çekilmiştir. Bunun sonucunda da ortaklık iradesi iptal kararıyla ortadan kalktığı için bu karara göre sağlanan mali hakların da hukuksal temelinin kalmayacağı vurgulanmıştır¹³².

Yöneticilerin mali haklarının belirlendiği genel kurul kararının iptaliyle ilgili davada, mali hakların tutarının yüksek olması nedeniyle mahkemenin aşan bölümü iptal etmesinin çıkarlar dengesine daha uygun olacaktır¹³³. Bu durumda hem ortaklığın malvarlığını azaltabilecek mali haklar vermesi engellenecek hem de geçmişte sağlanan mali hakların aşırılık sınırını aşmayan bölümünde geri verme tartışmaları doğmayacaktır¹³⁴.

Öte yandan yönetim kurulu üyeleri dışındaki yöneticilerin mali haklarının, ana sözleşmeyle ya da genel kurul kararıyla belirlenmesine gerek yoktur. Buna karşın TK 408 / 1 hükmü uyarınca ana sözleşmeyle yetkili kılınması durumunda, genel kurul kararında yönetim kurulu üyesi dışındaki yöneticilerin mali hakları belirlenebilir. Bu belirleme her yönetici için ayrı içerikte ya da yönetim kurulunun yöneticilere sağlayacağı mali haklara üst sınır konulması biçiminde yapılabilir. Genel kurulda TK 408 / 2, d hükmü uyarınca diğer hak sahiplerinin yanı sıra yöneticilere de kâr payı dağıtılmasına karar verilmiş olabilir. Genel kurulun bu kararı yöneticilere sağlanacak mali hakların ya da kâr payı alma hakkının unsuru olacağı için anılan kararın iptali geçmişe etkili sonuç doğuracak, iptal edilen karara dayanarak yöneticilere kâr payı dağıtılmışsa, geri verilmesi TK 512'ye göre istenebilecektir¹³⁵. Genel kurul kararının yokluğunun ya da batıl olduğunun belirlenmesi durumunda, karar baştan itibaren geçersiz olduğundan, bu karara göre sağlanan mali hakların geri verilmesi de iptalle bağlantılı olarak açıklanan çerçevede istenebilecektir¹³⁶.

Anonim ortaklığın ana sözleşmesinde, yönetim kurulu üyeleri dışındaki yöneticilerin mali haklarının belirlenmesi konusunda genel kurula verilmiş bir yetki yoksa mali hakları belirlemeye yetkili organ TK 374 uyarınca yönetim kuruludur. Yönetim kurulu kararlarının yokluğu ya da TK 391 hükmüne ve genel hükümlere göre batıl olduğunun belirlenmesi istenebilecektir. Özellikle benzerlerini önemli ölçüde aşan, ortaklığın kaynak durumuyla bağdaşmayan mali haklar, sermayenin korunması ilkesine ters düşeceğinden, bu nitelikteki yönetim kurulu kararlarının butlanının belirlenmesi TK 391 / 1, b'ye göre istenebilecektir. Yokluk ya da butlan durumlarında, hukuki işlem baştan beri hükümsüz olduğundan, bu karara

hakkının kullanılarak sözleşmenin kurulmasından önceki aşamaya gidilmesinin çıkarlar dengesine ters düştüğü anlayışına dayanmaktadır. Aynı yönde bkz. **Manavgat**, s. 751.

¹³² **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 751. Yönetim kurulu üyesi ile ortaklık arasındaki ilişkinin vekalet sözleşmesi niteliğinde olduğu ve sürekli borç ilişkisine benzer bir ilişki olduğu, vekalet sözleşmesinin ileriye etkili olarak sona erdirilebileceği, genel kurul kararının hükümsüzlüğüne dayanılarak ödenen ücretlerin geri verilmesini istenmesinin dürüstlük kuralına aykırılık oluşturacağı görüşü için bkz. **Kubilay**, s. 34, buna karşılık genel kurul kararının iptal edilmesi durumunda, bu karara dayanarak sağlanan mali hakların geri verilmesi gerektiği yönünde İ. **Kırca**'nın konuşması için aynı yerde bkz. s. 63.

¹³³ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 752. Yöneticilerin mali haklarının belirlendiği genel kurul kararına karşı açılacak iptal davasında kısmi iptalin hakkaniyete uygun olduğu hakkında bkz. **Kubilay**'da İ. **Kırca**'nın konuşması, s. 64, aynı yerde, kısmi iptalin tartışmaya açık olmakla birlikte, bu yönde karar verilebileceği yönünde bkz. Y. **Özdilek**'in konuşması, s. 75.

¹³⁴ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 752; Moroğlu, BK 27 / 2'deki koşullar gerçekleşirse, mahkemenin, istem üzerine kısmi iptale karar verebileceğini dile getirmektedir bkz. **Moroğlu**, s. 218.

¹³⁵ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 753. İptal edilen genel kurul kararının, ortaklığın üçüncü kişilerle yaptığı sözleşmenin unsuru olması durumunda iptal kararının geçmişe etkili olacağı ve iptal edilen genel kurul kararında kâr dağıtımına ilişkin hüküm varsa geri vermenin TK 512 hükmüne bağlı olduğu yönünde bkz. **Moroğlu**, s. 294 ve dn. 550.

¹³⁶ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 753.

dayanarak yöneticilere sağlanan mali hakların geri verilmesi, genel kurul kararlarının iptali durumundaki geri verme kurallarına göre gerçekleşecektir¹³⁷.

6. Huzur Hakkı

6.1. Kavram

Huzur hakkı yönetim kurulu üyelerine hazır buldukları her toplantı için ödenen, üye olma sıfatından kaynaklanan mali bir hak¹³⁸. Türk Ticaret Kanunu'nda anılan hakkın tanımı yapılmamış¹³⁹, bu hak yöneticilere sağlanabilecek haklar arasında sayılmıştır (TK 394). Amaç toplantılara düzenli katılımı sağlama olduğundan¹⁴⁰ toplantıya katılma için gerçekleştirilen yol giderleri ile uğranılan zaman kaybı da gözetilecektir.

Fiziki olarak değil de sanal ortamda gerçekleştirilecek toplantılar için de huzur hakkı ödenecektir. Çünkü fiziki toplantının tüm sonuçları sanal toplantılar için de geçerlidir.

Kesin bir bedel doğması nedeniyle huzur hakkı kârda bir pay olmayıp, tersine uygun bedel olarak belirlenir¹⁴¹, götürü bir bedel yanında “ oturma bedeli ya da günlük bedel ” olabilir¹⁴².

6.2. Huzur Hakkı Ödenmesinin Koşulları

Yönetim kurulu üyelerine huzur hakkı ödenebilmesi için bunun ana sözleşmede hükme bağlanmış olması ya da genel kurulun bu yönde bir karar alması gerekir (TK 394).

Uygulamada yönetim kurulu üyelerine kazanç payı yanında, gittikçe artan bir biçimde kesin (maktu) ücretler yoluyla huzur hakkı olarak anılan ödemeler yapılmaktadır¹⁴³. Ortaklık kazanç payı ödemesine böyle bir huzur hakkı da ekleyebilir¹⁴⁴. İsviçre’de yönetim kurulunun huzur haklarının (Honorar) da çoğunlukla ana sözleşmelerde öngörülmesi ama genellikle yalnızca uygun bir bedelin istemi biçiminde kendini gösterdiği dile getirilmektedir. Bu konuda öğretide ana sözleşmesel dayanağın kazanç payına göre emredici (zorlayıcı) olmadığı anımsatılarak sözleşmesel bir dayanağın da yeterli olduğu belirtilmektedir¹⁴⁵.

Ayrıca ticaret hukuku ve ekonomi hukukunun gereklerine uygun olarak ortaklığın bu tür huzur hakkını bir örtülü kazanç dağıtımını olmadığı sürece, sonuç hesabının “ gideri ” olarak kaydedeceği (borç kaydedeceği)¹⁴⁶, eğer bir yönetim kurulu huzur hakkını devrederse duruma göre bir örtülü kazancın söz konusu olacağı ve huzur hakkının geçerli olmayacağı belirtilmiştir¹⁴⁷.

Fransız Hukuku’nda da huzur hakkının toplantılara katılımın bir karşılığı olarak ödeneceği benimsenmekle birlikte genel kurulun toplantıya katılmayan üyelere de huzur hakkı ödenmesi kararı alabilmesine olanak tanınmaktadır¹⁴⁸. Buna karşın huzur hakkının kural olarak toplantıda hazır bulunan üyelere ödeneceği, adı geçen hakkının ödenmesi amacın da bunu gerektirdiği, bunun sonucu olarak üye istifaya etse ya da azledilse de katıldığı toplantılara ilişkin olarak hak

¹³⁷ **Manavgat** (Kırca / Şehirli Çelik), s. 754.

¹³⁸ Bilindiği gibi “ huzur ” sözcüğünün başka anlamları yanında “ bir yerde hazır bulunma ” anlamı da vardır. Bu anlamda yönetim kurulu üyelerinin yalnızca toplantıda hazır bulunmaları karşılığında ödenen bedele bu nedenle huzur hakkı denir.

¹³⁹ eTK 333, tersine ana sözleşmede düzenleme olmadıkça yönetim kurulu üyelerine her toplantı günü için “ ücret ” verileceğini, verilecek tutarın ana sözleşmede belirlenmemesi olasılığında genel kurulca belirleneceğini öngörmekteydi.

¹⁴⁰ **Öçal**, Huzur Hakkı, BATİDER, C. IV, S. 4, Ankara 1968, s. 615; **Özer**, s. 249.

¹⁴¹ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 23; belirlenmesi için bkz. **Böckli**, & 13, N. 240; karşı. N. 243; BGE 82 II 148 vd. ; 84 II 550 vd. ; 86 II 159 vd. (karar için bkz. **Kurer / Kurer**, & 677, N. 23).

¹⁴² **Kurer / Kurer**, & 677, N. 23.

¹⁴³ Böyle maktu / kesin ücretler hakkında açıklamalar için bkz. **Bürge**, n. 31 vd. ; **Kurer / Kurer**, & 677, N. 20.

¹⁴⁴ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 20.

¹⁴⁵ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 21.

¹⁴⁶ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 21, aynı yerde vergisel bakışta yönetim kurulunun huzur hakkını ilke olarak bağımsız olmayan edinim olarak nitelendiği (BGE 121 I 259 vd.) belirtilmiştir.

¹⁴⁷ **Kurer / Kurer**, & 677, N. 25,7 ve orada anılan BGer Uygulaması; **Gregerz**, 253.

¹⁴⁸ **Helvacı**, Mehmet: Fransız Anonim Ortaklıklar Hukukunda Yönetim Kurulu, Prof. Dr. Hayri Domaniç’e Armağan, İstanbul 1995, s. 108. Burada huzur hakkı toplantıya katılımın değil verilen hizmetin bir bedeli olarak görülmektedir bkz. **Öçal**, s. 616.

ettiği huzur hakkını alabileceği belirtilmiştir¹⁴⁹. Kanımızca yönetim kurulu üyelerinin kârdan pay almalarındaki görüşümüz gibi burada da yönetim kurulu üyesi toplantıya katılmaksızın da toplantıda alınan kararların oluşumuna katkıda bulunmuşsa huzur hakkını almaya hak kazanmalıdır. Sanal ortamda yapılabilecek toplantılara olanak sağlanması da bu sonucu haklı göstermektedir.

Huzur hakkı ortaklığın kâr edip etmemesine bağlı olarak ödenen bir tutar değildir. Ortaklık zarar etse de koşulları oluşan huzur hakkı ödenecektir. Bununla birlikte ana sözleşmeyle tersi yönde bir kural öngörülmesi, bir başka anlatımla, zararla kapatılan hesap dönemleri için huzur hakkının ödenmeyeceği yolunda kural getirilmesi olanaklıdır¹⁵⁰.

6.3. Huzur Hakkının Tutarının Belirlenmesi

Ana sözleşmeyle huzur hakkı olarak ödenecek karşılık belirlenmemişse buna ilişkin kararı genel kurul alır (TK 394). Genel kurul yönetim kurulundan gelen öneriyi olduğu gibi karara bağlayabileceği gibi değiştirerek de huzur hakkının tutarını saptayabilir. TK 408 / 2, b gereğince anılan yetki ve görev tek başına genel kurula ait devredilemez nitelikte olduğundan tutarın kesin olarak belirlenmesi işi yönetim kuruluna bırakılamaz¹⁵¹.

Yönetim kurulu üyeleri huzur hakkı yanında toplantıya katılmak için gerçekleştirdikleri giderleri de ortaklıktan isteyebilirler. Öğretide de isabetli olarak vurgulandığı üzere¹⁵², bu giderler hakkında ana sözleşmede ya da genel kurul kararında huzur hakkı ödenmeyeceği kararlaştırılmış olması belirtilen giderlerin istenilmesine engel oluşturmaz.

6.4. Huzur Hakkının İstenebileceği Zaman, Ortaklığın Direnimi ve Zamanaşımı

Öğretide huzur hakkının, ana sözleşmede kararlaştırılmışsa toplantının yapıldığı gün, genel kurul kararıyla belirlenmişse kararın alındığı gün ödenmesi gerektiği belirtilmiştir¹⁵³. Huzur hakkının muacceliyeti, ödeme biçiminin bir ya da birkaç toplantı için belirlenmiş olmasına, aylık ya da yıllık olmasına, ana sözleşmeyle ya da genel kurul kararıyla kararlaştırılmasına göre değişkenlik gösterir. Ana sözleşmede her toplantı karşılığı ya da birkaç toplantıdan sonra ödeme öngörülebilir. Toplantı başı ödemede toplantıya katılmakla, birden fazla toplantı için ödemede ise belirtilen sayıda toplantıya katılmakla huzur hakkı alacağı muaccel olur. Bu anlamda ana sözleşme aylık ya da yıllık ödeme biçiminde bir kural içeriyor ve tutar da belirli ise anılan tutar ay ya da yılsonunda ortaklıktan istenebilecektir. Ana sözleşmede anılan alacağın ödenme biçimine yer verilmemiş ve konunun gereği genel kurulca yapılmışsa, genel kurul geçmiş hesap dönemi için karar alıyorsa huzur hakkı, kararın alındığı gün muaccel olacaktır. Ancak genel kurul, gelecek hesap dönemine yönelik karar alıyorsa, huzur hakkı, ana sözleşmede belirlenmesi durumundaki gibi, toplantıya ya da toplantıya katılmakla ya da ay ya da yılsonunda muaccel olur ve ödenmesi ortaklıktan istenebilir¹⁵⁴.

Yönetim kurulu üyelerinin mali hakları muaccel olmasına karşın ortaklık herhangi bir ödemede bulunmazsa, ortaklık, yönetim kurulu üyelerinin ihtarına gerek kalmaksızın direnime düşer. Direnim için ayrıca ihtar gerekmez. Çünkü mali hakların yerine getirilecekleri (ifa edilecekleri) gün bellidir (BK 117 / 2). Yönetim kurulu üyeleri mali hakların aynen yerine getirilmesini (ifasını) ve ortaklığın kusuru varsa uğradıkları zararın giderilmesini isteyebilirler (BK 118)¹⁵⁵.

¹⁴⁹ Özer, s. 251.

¹⁵⁰ Öçal, s. 616; Bilgin, s. 134; Özer, s. 251.

¹⁵¹ Aynı yönde bkz. Özer, s. 252. Yazar tarafından aynı yerde huzur hakkının her toplantı için ödeneceği ama birden fazla toplantı için bir ödemenin de belirlenebileceği belirtilmiştir. Belirlenmenin sonradan yapıldığı durumlarda ise yıllık ödemenin de söz konusu olduğu dile getirilmiştir. Huzur hakkının genel kurulca belirlenmemesi olasılığında tutarın saptanması için mahkemeye başvurulabileceği hakkında orada belirtilen bkz. Y. 11. HD. , 17. 05. 1985 T. , E. 2782, K. 3022 sayılı karar.

¹⁵² Arslanlı, C. II, s. 150; Birsnel, s. 90; İmregün, s. 186. Üyelerin yol ve konaklama giderlerinin ödenmesini ve tutarını karar bağlamaya yetkili organın genel kurul olduğu hakkında bkz. Özer, s. 254.

¹⁵³ Öçal, s. 619; Çevik, s. 663; Köksal, s. 77.

¹⁵⁴ Özer, s. 254. Ortaklığın iflasında huzur hakkı iflas masasından istenebilir bkz. Çevik, s. 663; Köksal, s. 77.

¹⁵⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Özer, s. 259 vd.

Yönetim kurulu üyelerinin mali haklarının bağlı bulunduğu zamanaşımı süresine ilişkin 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda herhangi bir kurala yer verilmemiştir. Dolayısıyla bu konuda BK 147 / b. 4 uygulanır (TK 1 / 2) ve yönetim kurulu ile ortaklık arasında mali haklara yönelik ileri sürülebilecek istem ve dava hakları beş yıllık zamanaşımı süresine bağlı olur. Belirtilen süre mali hakların istenebilir olmasıyla işlemeye başlar (BK 149 / 1). Bu süre ana sözleşme ya da yönetim kurulu üyeleri ile ortaklık arasındaki vekalet sözleşmesiyle değiştirilemez (TK 6)¹⁵⁶.

7. Sonuç

Yönetim kurulu üyelerine yerine getirdikleri görev ve üstlendikleri sorumluluk nedeniyle mali haklar tanınabilir. TK 394 uyarınca yönetim kurulu üyelerine ücret, huzur hakkı, ikramiye, prim ve yıllık kârdan pay ödenebilir. Sayılan ödemelerin biri ya da birkaçı bir arada sağlanabilir. Bununla birlikte ortaklıkla yönetim kurulu arasındaki ilişki vekalet sözleşmesine dayandığından böyle bir belirleme zorunluluğu bulunmamaktadır. TK 394'den bu hakların sınırlı sayıda gösterildiği gibi anlaşılrsa da TK 408 / 2, b ve 516 / 2 - c düzenlemeleri gözetildiğinde bunların sınırlı sayıda olmadıkları, başka hakların da öngörülmesinin olanaklı olduğu açıktır. Bu nedenle yönetim kurulu üyeleri ile üst düzey yöneticilere ödenen ücret, prim, ikramiye gibi mali menfaatler, ödenekler, yolculuk, konaklama ve temsil giderleri, aynı ve nakdi olanaklar, sigortalar ve benzeri teminatlar (TK 516 / 2 - c) ödenebilir. Yönetim kurulu üyelerine ödenecek huzur hakkının ya da kârdan alınacak payın tutarı ana sözleşmede ya da genel kurul kararında belirtilmelidir. Burada ana sözleşmesel bir dayanak koşulu yerine getirilerek alt ve üst sınırı belirli bir oran belirleme ya da amaca elverişli açıklıkta ilkesel bir belirleme yapıp ayrıntısının vekalet sözleşmesine ya da mali haklar sözleşmesine bırakılması olanaklıdır. Kârdan pay alınabilmesi için bunun ana sözleşmesel dayanağının olması, belirtilen oranda yedek akçelerin ayrılması ve dağıtımın net kârdan yapılması gerekir. Bu koşullar sağlanmazsa kârdan pay verilmesi olanaklı olmadığından, vekalet sözleşmesinde ücret unsuru da zorunlu bulunmadığından yönetim kurulu üyeleri için bir istem hakkı da doğmaz. Haksız alınan ödemelerin koşulları oluştuğunda bunların ortaklığa geri verilmesi gerekir. Bu konuda TK 512 hükmü, yalnızca kâr payına ilişkin olduğu için mali hakların tümünü kapsamaz. Dolayısıyla anılan madde haksız olarak alınan mali hakların geri verilmesinde genel bir uygulama alanına sahip değildir. Bu nedenle TK 512 hükmünün, haksız olarak alınan tüm mali hakların geri verilmesini kapsayacak genişlikte düzenlenmesi, son yıllarda Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan gelişmelerin önemli ürünlerinden birisi olan, haksız mali hakların geri verilmesi sisteminin Türk Ticaret Kanunu'na da alınması yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Yazar Katkı Oran (Author Contributions): Fatih YILDIRIM (%100)

Yazarın Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

¹⁵⁶ **Özer**, s. 260. Sermaye Piyasası'nda yönetim kurulu üyelerine sağlanacak kazanç payları için ayrıca hüküm öngörülmüş ve dağıtım koşulları bakımından 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan farklı düzenlemeye gidilmiştir (SerPK 19 / 2). Bu konuda, kurumsal yönetim ilkelerinde mali haklar ve özel sözleşmelerde öngörülebilecek mali haklar hakkında geniş bilgi için bkz. **Özer**, s. 261 vd. Ayrıca bkz. **Usluel Gürbüz, Aslı Elif:** Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu Bakımından Yönetim Kurulu Üyelerine Tanınan Mali Haklar, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2022, C. 12, S. Özel Sayı, 31. 10. 2022, s. 200 - 217.

KAYNAKÇA

- Aeppli, V. (2000) : Zur Entscheidung des Verwaltungsrates, SZW, s. 269 - 278
- Akdağ Güney N. (2014). Anonim Şirketlerde Kuruluş, İstanbul, Kuruluş.
- Akdağ Güney, N. (2012). Anonim Şirket Yönetim Kurulu, İstanbul .
- Ansay, T. (1982). Anonim Şirketler Hukuku, Ankara.
- Arslanlı, H. (1960). Anonim Şirketler: II - III Anonim Şirket Organizasyonu ve Tahviller, C. II, İstanbul.
- Arslanlı, H. (1959). Anonim Şirketler: I Umumi Hükümler, 2. Bası, İstanbul.
- Ateşagaoglu, E. (2012). Vergi Hukuku Bakımından Anonim Şirketlerde Kâr Payı Dağıtımı, İstanbul.
- Badak, Z. (2017). Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Kâr Payı Alma Hakkı, İstanbul.
- Bilgin, Y. (1982). Anonim Ortaklıkta Kâr Dağıtımı ve Kâra Katılan Kişiler, Ankara.
- Birsel, M. T. (1965). İstikrarlı Kâr Dağıtımını Temin İçin Ayrılacak Yedek Akçeler ile İdare Meclisi Azalarının Kazanç Payları Arasındaki İlişki, Batider, C. III, S. 2, s. 293 – 297.
- Birsel, M. T. (1971). Yargıtay Kararlarının Işığı Altında Şirket Kârı Konusunda Anonim Şirket ile Paysahibi Arasındaki Menfaat Çatışması, İzmir.
- Bozer, A. (1968). Anonim Şirkette İdare Meclisi Üyelerinin Kazanç Payları, Batider , C. IV, S. 4.
- Bozgeyik, H. (2000). Halka Açık Anonim Şirketlerde Kâr Dağıtımı, Batider, C. XX, S. 3, 117 – 156.
- Bürgi, W. F. (1969). Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch (Züricher Kommentar), 5. Teil, Die Aktiengesellschaft, Zürich.
- Çelikboya, K. (2021). Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Kâr Payı Hakkı, İstanbul.
- Çevik, O. N. (1979). Anonim Şirketler, Ankara.
- Domaniç, H. (1978). Anonim Şirket Ana Mukavelesine Yazılması Gerekli ve Mümkün Unsurlar, Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan, İstanbul.
- Domaniç, H. (1978). Anonim Şirketler, İstanbul .
- Dubs, D. (2006). Beschlussvoraussetzungen und deren Abgrenzung von anderen Bedingungen für die Rechtswirksamkeit von Aktionarbeschlüssen, Festschrift für Peter Böckli, s. 446 - 469
- Eriş, G. (1995) : Anonim Şirketler Hukuku, Ankara.
- Forstmoser, P. / Meier - Hayoz, A. / Nobel, P. (2007). Schweizerisches Gesellschaftsrecht, Bern.
- Helvacı, M. (1995). Fransız Anonim Ortaklıklar Hukukunda Yönetim Kurulu, Prof. Dr. Hayri Domaniç'e Armağan, İstanbul.
- İmregün, O. (1989). Anonim Ortaklıklar, 4. Bası, İstanbul.

- İmregün, O. (2002). Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Kâr Payı (Temettü) Hakkı, Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı, C. 1, İstanbul, s. 413 - 434.
- Karayalçın, Y. (1979). Bilanço Hukuku, Ankara.
- Karayalçın, Y. (1988). Muhasebe Hukuku, Ankara.
- Kendigelen, A. (2011). Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler (Yeni TTK), İstanbul.
- Kırca, İ. (2000). Hukuki Yönüyle Borsa Opsiyon İşlemleri, Ankara.
- Kırca, İ. / Şehirali Çelik, F. H. / Manvgat, Ç. (2013). Anonim Şirketler Hukuku: Temel Kavramlar ve İlkeler, Kuruluş, Yönetim Kurulu, C. I, Ankara.
- Köksal, A. (1999). Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Mali Hakları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kraft, A. (2020). Kölner Kommentar zum Aktiengesetz, 4. Auflage, Köln .
- Kubilay, H. (2012). Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Üyelerinin Ücretlerinin Belirlenmesi, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXIV, Bildiriler - Tartışmalar, 10 - 11 Aralık 2010, Ankara, s. 9 – 76.
- Kurer, C. / Kurer, P. (2011). Basler Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, Obligationenrecht II, 4. Auflage, Basel.
- Locher, E. R. (1983). Die Gewinnverwendung in der Aktiengesellschaft, Bern.
- Moroğlu, E. (2020). Anonim Ortaklıkta Genel Kurul Kararlarının Hükümsüzlüğü, B:9, İstanbul.
- Moroğlu, E. (2007). Hukuki Mütalaalar, İstanbul.
- Nussbaumer, A. / von der Crone, H. C. (2005). Ausschüttung von Tantiemen Entscheid des schweizerischen Bundesgerichts 4C.386 / 2002 vom 12. Oktober 2004 i.S.A. AG (Klagerin und Berufungsklagerin) gegen B. AG (Beklagte und Berufungsbeklegte) SZW, s. 92 vd.
- Ormancı Altınok, P. (2011). Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebeple Feshi, İstanbul .
- Öçal, A. (1968). Huzur Hakkı, BATİDER, c. IV, s. 4, Ankara.
- Öçal, A. (1978). Kazanç Payı Kavramı Fransız Hukuku'nda Tarihe Karışırken, İktisat ve Maliye Dergisi, C. 24, S. 10, İstanbul, s. 429 – 431.
- Öçal, A. (1967). Kazanç Payları, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi, Eskişehir, C. 3, S.1, Kazanç Payları.
- Öçal, A. (1971). Kazanç Paylarına İlişkin Federal Mahkeme Kararları, Batider, C. IV, Federal Mahkeme Kararları.
- Özdoğan Daloğlu, T. (2021). Anonim Ortaklıkta Mali Hükümler, Editörler: Prof. Dr. Mehmet Helvacı, Araş. Gör. Nurgül Yıldız, Araş. Gör. Ahmet Özsoy, Araş. Gör. Mahmut Akif Koçak, İstanbul, s. 237 – 269.

- Öze, I. (2013). Türk ve Yabancı Hukuk Sistemlerinde Anonim Şirket Yöneticilerinin Mali Hakları, Ankara.
- Plüss, A. (1990). Die Rechtstellung des Verwaltungsratsmitgliedes, Zürich.
- Poroy, R. / Tekinalp, Ü. / Çamoğlu, E. (2019) : Ortaklıklar Hukuku I, 14. Bası, İstanbul.
- Pulaşlı, H. (2012). 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Yeni Şirketler Hukuku Genel Esaslar, Ankara.
- Pulaşlı, H. (2011). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Şirketler Hukuku Şerhi, C. I, Şerh I, Ankara.
- Pulaşlı, H. (2018). Şirketler Hukuku Şerhi, C. II, 3. Bası, Ankara.
- Röhrich, V. (2004). in : Grosskommentar Aktiengesetz, 4. Auflage, Großkomm AktG, Hamburg Köln Berlin.
- Schmid, C. (2012). Personengesellschaften und Aktiengesellschaft, Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, 2. Auflage, Basel.
- Spörri, B. (1996). Die aktienrechtliche Rückerstattungspflicht, Zivilrechtliche und steuerrechtliche Aspekte, Zürich.
- Tekinalp, Ü. (2020). Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, 5. Bası, İstanbul.
- Teoman, Ö. (1993). Anonim Ortaklıklarda Kârın Dağıtılması, Yaşayan Ticaret Hukuku, Cilt I, Hukuki Mütalaalar, Kitap 2: 1986 - 1988, İstanbul, s. 283 - 285, s. 284 – 285.
- Teoman, Ö. (1994). Anonim Ortaklık Olağan Genel Kurul Toplantısında Kâr Dağıtım Konusunda Herhangi Bir Karar Alınmaması, Yaşayan Ticaret Hukuku, Cilt I: Hukuki Mütalaalar, Kitap 3: 1984 - 1985, İstanbul.
- Teoman, Ö. (1994). Toplantılara Katılmayan Bir Yönetim Kurulu Üyesinin Kazanç Payı Alabilip Alamayacağı Sorunu, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XI, Bildiriler - Tartışmalar, 13 - 14 Mayıs 1994, Ankara, s. 97 – 98.
- Uçar, S. (1994). Hukukumuzda Yönetim Kurulu ve Denetçiler ile Sorumluluk Halleri, İstanbul.
- Usluel Gürbüz, A. E. (2016). Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Kâr Payı Alma Hakkı, Ankara.
- Usluel Gürbüz, A. E. (2022). Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu Bakımından Yönetim Kurulu Üyelerine Tanınan Mali Haklar, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2022, C. 12, S. Özel Sayı, 31. 10. 2022, s. 200 - 217.
- Yanlı, V. (2017). Yönetim Kurulu Üyelerine Sağlanacak Mali Haklar ile İlgili Bazı Değerlendirmeler, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 33, S. 4, Aralık 2017, s. 41 - 72.

BANKA MUHASEBESİNDE ŞUBELER CARİ HESABI VE UYGULAMA ALANLARI

CURRENT ACCOUNT OF BRANCHES AND ITS PRACTICES IN BANK ACCOUNTING

Gürol BALOĞLU*, Kaan Ramazan ÇAKALI**

*Dr., gurolbaloglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1093-2664

**Dr., kaanramazanc@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4277-9326

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
<p>Gönderilme Tarihi 09.12.2022</p> <p>Revizyon Tarihi 30.01.2023</p> <p>Kabul Tarihi 15.02.2023</p> <p>Makale Kategorisi Araştırma Makalesi</p> <p>JEL Kodları M40 M41 M49</p>	<p>Dünyada ve ülkemizde faaliyet gösteren bankaların büyük çoğunluğu kurdukları şube yapılanmaları ile müşterilerinin ürün ve hizmetlerini karşılamaktadırlar. Söz konusu yapılanmalar gerek şubelerin kendi aralarında gerekse şubeler ile genel müdürlük birimleri arasında bazı işlemlerin gerçekleştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu tarz muhasebe işlemleri, mahiyetlerine göre Türk parası veya yabancı para cinsinden şubeler cari hesapları vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Bu hesaplar çift nitelikli olup, gerçekleştirilen muhasebe kayıtlarına istinaden karşılıklı olarak kapatılırlar. Bu çalışmanın amacı bankalarda şubeler cari hesaplarının kullanılmasını gerektiren bankacılık işlem örneklerinden yola çıkarak şubeler cari muhasebe işlemlerinin ne şekilde yapılması gerektiğini uygulama örneklerinden hareketle açıklamak olarak belirlenmiştir. Örnek uygulamalar üzerinden gerçekleştirilen muhasebe kayıtları sonucunda, şubeler cari hesabının bankaların organizasyon yapılarının bir sonucu olarak banka muhasebe sistemlerinde yaygın kullanım alanının bulunduğu ve banka muhasebesi içerisinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Literatürde muhasebe kayıtlarına ilişkin uygulamaları içeren çalışmalar bulunmakla birlikte şubeler cari hesaplarının işleyişine odaklanan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan, çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.</p> <p>Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Finansal Muhasebe, Banka Muhasebesi, Şubeler Cari Hesabı</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>Received 09.12.2022</p> <p>Revized 30.01.2023</p> <p>Accepted 15.02.2023</p> <p>Article Classification: Research Article</p> <p>JEL Codes M40 M41 M49</p>	<p>The majority of banks operating both in the world and in our country meet the products and services of their customers with the branch structures they have established. These organizations reveal the necessity of performing certain transactions both among the branches themselves and between the branches and the head office units. Such accounting transactions are carried out through the current accounts of branches in Turkish currency or foreign currency, depending on their nature. These accounts are double entries and are mutually closed based on the accounting records. The aim of this study is to explain how the branches current account transactions should be done by starting from the banking transaction examples that require the use of the current accounts of the branches in the banks, with the practical examples. As a result of the accounting records made through the sample applications, it is seen that the current account of branches has a widespread use in bank accounting systems due to the organizational structures of the banks and has an important place in bank accounting. Although there are studies on accounting records in the literature, no study focusing on the functioning of branches' current accounts has been found. In this respect, study will contribute to the literature.</p> <p>Keywords: Accounting, Financial Accounting, Bank Accounting, Branches Current Account</p>

Atif (Citation): Baloğlu, G. & Çakalı, K. R. (2023). "Banka Muhasebesinde Şubeler Cari Hesabi ve Uygulama Alanları", *Kapanalti Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi*, (3): 29-43

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Giriş

Bankaların temel işlevi fon fazlası ve fon ihtiyacı olan tarafların bir araya getirilmesi suretiyle gelir elde etmek ve ekonomiye katkı sağlamaktır. Bankaların temel faaliyetleri kredi verme, müşterilerden mevduat toplama ve müşterilere kredi kartı, kiralık kasa, çek karnesi vb. hizmetler sunmaktır. Bankalar daha fazla müşteriye temas edebilmek ve müşteri talep ve ihtiyaçlarını etkin şekilde karşılayabilmek amacıyla şube yapılanmalarına gitmektedirler. Ülkemizde de özellikle mevduat toplayan bankalar başta olmak üzere sektörde faaliyet gösteren bankaların önemli bir bölümünün şube ağları mevcuttur.

Şubeler, bankacılık işlemlerini gerçekleştirirken çoğu işlem için muhasebesel olarak bağımsız hareket edemezler. Çünkü işlemlerin önemli bir kısmı diğer şubeleri ve genel müdürlük birimlerini de muhasebesel açıdan ilgilendirmektedir. Bununla birlikte şubelerin kendi aralarında veya ilgili genel müdürlük birimleriyle şubeler arasında da birtakım işlemler gerçekleşebilmektedir. Bu amaçla, bankaların muhasebe sistemlerinde 290 ve 291 numaralı şubeler cari hesapları kullanılmaktadır. Bu hesaplar vasıtasıyla bankaların şubeleri arasındaki ve şubeler ile genel müdürlük arasındaki parasal hareketler izlenebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, banka muhasebesinde önemli bir yer tutan şubeler cari hesaplarının bankacılık muhasebe kayıtlarında kullanımının uygulama örnekleri vasıtasıyla açıklanmasıdır. Çalışmanın takip eden bölümünde bankacılık işlemlerinin muhasebeleştirilmesine yönelik ulusal literatürde yer alan çalışmaların özet bilgilerine yer verilmiştir. Sonrasında ise uygulama örneklerinden yola çıkılarak örnek işlemler özelinde muhasebe yevmiye kayıtları oluşturulmuştur. Son olarak sonuç bölümüyle çalışma tamamlanmıştır.

Akademik çalışmalar incelendiğinde, bankalarda şubeler cari işlemlerinin muhasebeleştirilmesine odaklanan bir çalışmanın mevcut olmadığı görülmektedir. Buna karşın, gerçekleştirilen çalışmaların bir kısmında şubeler cari hesapları kullanılarak yapılan yevmiye kayıtlarının mevcut olduğu görülmüştür. Söz konusu çalışmalar sınırlı sayıda olup örneklerine aşağıda yer verilmiştir. Bu açıardan değerlendirildiğinde söz konusu çalışma ile literatüre katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

1. Literatür Taraması

Bankalarda gerçekleştirilen işlemlerin muhasebeleştirilmesine yönelik ulusal literatürde farklı kapsamlarda çeşitli çalışmalar bulunmaktadır.

Gülhan & Kaya (2011), bankaların müşterilerine tahsis ettikleri kredi kartlarına ilişkin işlemlerin muhasebeleştirilmesine yönelik esasları araştırmıştır. Bu çalışmada, yurt dışı kredi kartı kullanımına yönelik işlemlerden yola çıkılarak oluşturulması gereken yevmiye kayıtları örnekler yardımıyla açıklanmıştır. Banka müşterilerinin yurt dışında yabancı bir banka ATM'sinden para çekmelerine ve yurt dışında farklı bir bankanın POS cihazı üzerinden gerçekleştirilen alışveriş ödemelerine ilişkin yapılan yevmiye kayıtlarında şubeler cari hesabı kullanılmıştır.

Tekşen & Bekci (2012), bankaların müşterilerine sundukları kredi kartı ürününün kullanımına yönelik işlemleri incelemiştir. Çalışmalarında, müşterilerin kredi kartı harcamaları esnasında kazandıkları para puanların ve bu para puanların kullanımının bankalar tarafından nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği uygulama örnekleri ile açıklanmıştır. Çalışmada, kredi kartı işlem tutarlarının üye işyeri şubesine ve işyeri hesabına aktarılması ile biriken para puanların kullanımına ve işyeri hesabına aktarılmasına yönelik olarak yapılan yevmiye kayıtlarında şubeler cari hesabı kullanılmıştır.

Bilen (2013), çalışmasında İmar Bankası vak'ası üzerinden finansal tabloların muhasebe teknikleri kullanılarak nasıl manipüle edilebildiğini açıklamıştır. Çalışma kapsamında örnek muhasebe kayıtlarından faydalanılmıştır. Mevduatın manipülasyonunda kullanılan tekniklere yönelik yapılan yevmiye kayıtlarında şubeler cari hesabı kullanılmıştır.

Özdemir (2015), bankaların müşterilerine sundukları hizmetler karşılığında müşterilerden tahsil ettikleri ücret ve komisyonların muhasebeleştirilmesini ve mali göstergelere olan etkisini açıklayan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, tek düzen hesap planından yola çıkarak, ücret ve komisyonların bankalar tarafından muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslar uygulama örneklerinden yararlanılmak suretiyle açıklanmıştır. Çalışmada yer verilen örnekler arasında yer alan müşterilerin şubeden gerçekleştirdikleri havale işlemlerinin muhasebe kayıtlarında şubeler cari hesabı kullanılmıştır.

Süner (2019), bankaların müşterilerine sundukları nakit yönetimi ürünlerinden doğrudan borçlandırma sisteminin özelliklerine ve doğrudan borçlandırma sistemi işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde dikkate alınması gereken hususlara örnekler vasıtasıyla yer verilmiştir. Çalışmada, doğrudan borçlanma sistemi kapsamında bankalar ile sözleşme imzalamış olan müşterilere ait fatura bedellerinin ödenmesine ilişkin yevmiye kayıtlarında şubeler cari hesabı kullanılmıştır.

Çelenk & Tağtekin (2021), fon transfer fiyatlama sisteminin muhasebeleştirilmesine yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, bu sisteme yönelik teorik bilgilere yer verilmekle birlikte, katılım bankalarında fon transfer fiyatlama sistemine yönelik muhasebe kayıtlarının ne şekilde yapılmasının gerektiğine uygulama örneklerinden faydalanılmak suretiyle yer verilmiştir. Çalışmada, Türk lirası veya yabancı para üzerinden fon transfer fiyatlaması işlemlerinde merkez (hazine) ve şubeler tarafından oluşturulması gereken muhasebe kayıtları şubeler cari hesapları kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

2. Banka Muhasebesi

Banka muhasebesi, bankaların muhasebe kayıtları ve defterleri ile bunlara ilişkin uygulama ilkelerini inceleyen muhasebe dalıdır. Bankalarda gerçekleştirilen işlemler para ve parasal kıymetlerle temsil edildiğinden, yalnızca para hareketleriyle ve rakamlarla gösterilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bankacılık sektöründe faaliyet göstermeyen işletmelerin muhasebe sistemlerine göre daha kolay anlaşılır bir yapıya sahiptir. Buna karşın, diğer işletmelere kıyasla, bankaların muhasebe sistemleri daha detaylı ve karmaşıktır (Şendoğdu, 2005, ss. 9- 11).

Bankaların muhasebe sistemleri, diğer işletmelerinkinden farklılık göstermektedir. Çünkü bankaların ticaretini yaptığı ürün paradır ve bu işlemlerde bir vade söz konusudur. Bu sebeple, bankalar için düzenlenmiş farklı bir hesap planı bulunmaktadır (Altuğ, 2000, s. 45).

Banka muhasebesini diğer işletmelerin muhasebelerinden ayıran belli başlı özellikler bulunmaktadır. Bunlardan ilki, bankaların büyük çoğunluğunun şubelerinin bulunması sebebiyle gerçekleştirdikleri şubeler arası işlemlerin muhasebeleştirilmesidir. İkincisi, bankalarda, gerçekleştirilen muhasebe işlemlerinin önemli bir kısmının işlemin yapıldığı ilgili servis tarafından gerçekleştirilmesidir. Diğer bir özellik, nazım hesapların, bu hesaplarda takip edilmesi gereken işlemlerin fazlalığı sebebiyle sıklıkla kullanılıyor olmasıdır. Son olarak ise Türk parası harici diğer yabancı para birimleri üzerinden gerçekleştirilen bankacılık işlemlerinin muhasebe kayıtlarının iki ayrı değer üzerinden oluşturulması hususu sayılabilir (Benligiray & Banar, 1999, s. 33).

Bankalarda tekdüzen hesap planının temel amaçları aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Şendoğdu, 2005, ss. 15-16):

- Bankaların gerçekleştirdikleri bankacılık işlemlerine yönelik muhasebe kayıtlarının ve yapmış oldukları mali raporlamaların standart hale getirilmesi,
- Bankaların hazırlayacakları mali tabloların tekdüzen hesap planı dikkate alınarak kolay bir şekilde oluşturulması,
- Türkiye’de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların denetim ve gözetimlerinin gerçekleştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan bilgilerin tekdüzen hesap planından temin edilmesini sağlamak,

- Bankalara tekdüzen hesap planının her bir bankanın faaliyetleri paralelinde kolay kullanım sağlaması.

3. Şubeler Cari Hesabı

Banka şubelerinin birbirleriyle veya genel müdürlük birimleriyle gerçekleştirdikleri işlemler esnasında kullanılan hesaplar şubeler cari hesaplarıdır. İki tür şubeler cari hesabı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Türk parası cinsinden işlemler için kullanılan 290 – Şubeler cari hesabı – Türk parası, diğeri ise yabancı para işlemleri için kullanılan 291 – Şubeler cari hesabı – Yabancı Para’dır. Her iki hesap da çift niteliklidir. Hesabı ilk olarak hangi şube çalıştırır bu şubenin gerçekleştirdiği işlemin dekontuna istinaden karşı şube tarafından mahsup işlemi gerçekleştirilir. Bu suretle şubeler cari hesabı karşılıklı olarak kapatılır (BDDK, 2019).

Bankacılık uygulamalarında şubeler cari hesapları sıklıkla kullanılmaktadır. Bu hesaplar, şubeler özelinde borç veya alacak bakiyesi verebilirler. Ancak, işlemler genel müdürlük birimleri tarafından konsolide edildiğinde şubeler cari hesabının borç veya alacak bakiyesi vermemesi gerekir. Borç veya alacak bakiyesi veriyor olmaları muhasebe kaydı gerçekleşmemiş bir işlem bulunduğu anlamına gelmektedir.

Şubeler cari hesabının kullanımının sağladığı belirli avantajlar vardır. Bu hesaplar yoluyla bir organizasyon içerisindeki farklı birimler gelir ya da gider merkezleri olarak ya da coğrafi farklılıklara göre gruplanarak ayrı ayrı izlenebilmektedir. Böylece bir işletmenin alt birimlerinin her birine ait ayrı mizanlar tutulabilmekte ve ayrı bilançolar ve kâr zarar tabloları hazırlanabilmektedir. Böylece farklı organizasyonel birimlerin performansları ve finansal durumları ayrı ayrı takip edilebilmektedir. Bu hesap ağırlıklı olarak banka işletmelerinde kullanılmakla birlikte şube yapılaşmasının kullanıldığı diğer sektörlerde kullanıma da uygundur.

Şubeler cari hesabının kullanımındaki en belirgin özellik bir şubede şubeler cari hesabının diğer şubede diğer bir şubeler cari hesabı ile karşılıklı çalışmasıdır. Bu çerçevede şubeler cari hesapları ancak yine kendileri gibi başka bir şubeler cari hesabıyla birlikte çalışırlar. Diğer bir ifade ile farklı şubelerin şubeler cari hesapları bir arada karşılıklı işlemleri temsil ettiklerinden konsolide şekilde işletme mizanına ulaşımak istenildiğinde şubeler cari hesap bakiyeleri toplamı sıfır olacaktır. Bunu sağlamak için şubeler cari hesabının hem borç hem alacak yönde çalışmasına müsaade edilmiştir. Bu özelliği ile şubeler cari önemli bir yönetim muhasebesi uygulamasıdır.

Her şube muhasebenin kişilik kavramı uyarınca farklı bir alt birim olarak düşünüldüğünde şubeler arası kaynak kullanımı için gerekli faiz hesaplamaları da gereği çerçevesinde gerçekleştirilebilir ve şubelerin kâr zarar sonuçları doğru şekilde ifade edilebilir (Sevilengül, 2001, s.3).

4. Banka Muhasebesinde Şubeler Cari Hesabının Uygulama Alanlarına İlişkin Örnekler

Bu bölümde, bankalarda şubeler cari işlemlerinin tekdüzen hesap planı çerçevesinde muhasebeleştirilmesinde uygulanması gereken esaslara örnekler üzerinden yer verilmektedir. Örnekler, çeşitli işlem kategorilerine ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Örneklerden de anlaşılacağı üzere işlemlerin birden fazla şubeyi veya bir şube ile genel müdürlük birimlerini ilgilendirmesi durumunda ilgili muhasebe kayıtları gerçekleştirilirken şubeler cari hesaplarından yararlanılmaktadır.

4.1. Para Yatırma, Para Çekme ve Yatırım İşlemleri

Müşterilerin banka şubeleri vasıtasıyla gerçekleştirdikleri para yatırma, para çekme ve yatırım işlemlerinde şubeler cari hesaplarının kullanımına yönelik örneklere aşağıda yer verilmektedir.

Örnek 1: Bir banka müşterisi, bankanın İstanbul Şubesi vizesinden Ankara Şubesi’ndeki vadesiz mevduat hesabına 10.000 TL nakit yatırmıştır. Gerçekleştirilmesi gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

010 Kasa	10.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. Ankara Şubesi		10.000,00

Nakit Para Yatırma İşlemine İlişkin İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı

Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. İstanbul Şubesi	10.000,00	
300 Tasarruf Mevduatı (Y.İ.Y. Gerçek Kişiler) – Vadesiz		10.000,00

Nakit Para Yatırma İşlemine İlişkin Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı

Genel Müdürlük Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. Ankara Şubesi	10.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. İstanbul Şubesi		10.000,00

Nakit Para Yatırma İşlemine İlişkin Banka Genel Müdürlüğü Muhasebe Kaydı

Görüleceği üzere, işlem şubesi ilgili işlemin kendi mizanındaki bacağına ilgili hesapla çalıştırmakta, cari hesap kendi mizanında olmadığından karşılığında ilgili şube cari hesabını işletmektedir. Müşterinin hesabının olduğu şube ise müşteri hesabını işlem şubesinin cari hesabıyla işletmektedir. Şube konsolidasyonunda, banka seviyesinde hesaplar karşılıklı kapatıldığından şubelerin cari hesapları konsolide tablo sunumlarında bakiye arz etmemektedir.

Örnek 2: Ankara Şubesi'nde vadesiz mevduat hesabı bulunan bir banka müşterisi, bankanın İstanbul Şubesi veznesinden 10.000 USD nakden çekmiştir. Bu işleme ilişkin olarak banka, müşterisinden herhangi bir masraf talep etmemiştir. Bu işleme istinaden yapılacak muhasebe kayıtlarına aşağıda yer verilmektedir.

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

291 Şubeler Cari Hesabı – Y.P. (USD) Ankara Şubesi	10.000,00	
011 Efektif Deposu		10.000,00

Nakit Para Çekme İşlemine İlişkin İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı

Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

301 Döviz Tevdiat Hesabı – Vadesiz 291 Şubeler Cari Hesabı – Y.P. (USD) İstanbul Şubesi	10.000,00	10.000,00
---	-----------	-----------

Nakit Para Çekme İşlemine İlişkin Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı

BANKA MUHASEBESİNDE ŞUBELER CARİ HESABI VE UYGULAMA ALANLARI

Genel Müdürlük Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

291 Şubeler Cari Hesabı – Y.P. (USD)	10.000,00	
İstanbul Şubesi		
291 Şubeler Cari Hesabı – Y.P. (USD)		10.000,00
Ankara Şubesi		

Nakit Para Çekme İşlemine İlişkin Banka Genel Müdürlüğü Muhasebe Kaydı

Görülebileceği üzere, Örnek 1’de yer alan işlemin tersi yönde kayıt atılmakta ve işlemler aynı usul dahilinde gerçekleştirilerek kapatılmaktadır. Bu sefer şubeler cari hesabının yabancı para işlemlerde kullanılan hesap kodu ile işlem gerçekleştirilmektedir. Şubelerden birinde efektif kasası hareket görünürken diğerinde müşterinin döviz tevdiat hesabında işlem yapılmaktadır.

Örnek 3: Ankara Şubesi’nde vadesiz mevduat hesabı bulunan bir banka müşterisi, bankanın İstanbul Şubesi veznesinden 10.000 TL nakden çekmiştir. Banka, bu işleme istinaden müşteriden 100 TL masraf tahsil etmiştir (Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV): Yüzde 5). Bu işleme istinaden aşağıdaki muhasebe kayıtları yapılmalıdır.

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.	10.000,00	
Ankara Şubesi		
010 Kasa		10.000,00

Müşterinin Nakit Çekim İşlemine İlişkin Muhasebe Kaydı

XX/XX/20XX

010 Kasa	105,00	
790 Diğer Faiz Dışı Gelirler		100,00
380 Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler		5,00

Müşteriden Alınan Komisyona İlişkin Muhasebe Kaydı

Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

300 Tasarruf Mevduatı (Y.İ.Y. Gerçek Kişiler) – Vadesiz	10.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.		10.000,00
İstanbul Şubesi		

Müşterinin Vadesiz Mevduat Hesabından Gerçekleştirilen Ödemeye İlişkin Muhasebe Kaydı

Genel Müdürlük Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.	10.000,00	
İstanbul Şubesi		
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.		10.000,00
Ankara Şubesi		

Nakit Para Yatırma İşlemine İlişkin Banka Genel Müdürlüğü Muhasebe Kaydı

İşlem şubesi komisyon ve vergi tahsilatını yaparken kendi şubesi lehine nakit elde etmiş ve kendi mizanında gelir olarak muhasebeleştirmiştir. Müşteri hesabı farklı şube mizanında yer aldığından şubeler cari hesabını çalıştırmıştır.

Örnek 4: Bir banka müşterisi, İstanbul Şubesi'ndeki USD cinsinden açtırdığı döviz tevdiat hesabından gramı 700 TL'den Ankara Şubesi'ndeki altın hesabına 120 gram altın alımı gerçekleştirmiştir. İşlem tarihindeki döviz kuru 12 TL'dir. İlgili hesaplama ve muhasebe kayıtlarına aşağıda yer verilmiştir.

120 gram X 700 TL= 84.000 TL
USD karşılığı: 84.000/ 12= 7.000 USD
İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

301 Döviz Tevdiat Hesabı – Vadesiz (USD)	7.000,00	
293 Efektif Vaziyeti – Y.P.		7.000,00
<i>120 gram Altın Alımının USD Hesabına Geçişine İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

XX/XX/20XX

292 Efektif Alım/ Satım Hesabı – T.P.	84.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.		84.000,00
Ankara Şubesi		
<i>Efektif Alım Satım İşlemine İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.	84.000,00	
İstanbul Şubesi		
284 Kıymetli Maden Alım/ Satım Hesabı – T.P.		84.000,00
<i>Kıymetli Maden Alım Satım İşlemine İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

XX/XX/20XX

285 Kıymetli Maden Vaziyeti – Y.P.	120 gram	
305 Kıymetli Madenler – Yabancı Para		120 gram
<i>Müşterinin 120 gram Altın Alış İşlemine İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

Örnekte iki hesap arasında şube farklılığı olduğu gibi para birimi farklılığı da bulunmaktadır. Bu nedenle hem şubeler cari hesabı çalışmış hem de vaziyet hesapları hareket görmüştür. İşlem sonunda önceki örneklerde de yer aldığı şekilde şubeler cari hesapları karşılıklı şekilde kapanacaktır.

Örnek 5: Bir bankanın İstanbul Şubesi'nin müşterisinin talebi üzerine şube nezdindeki hesabından 500 TL tutarında bireysel emeklilik katkı payı ödemesi gerçekleştirilmiştir. Bireysel emeklilik şirketinin aynı bankanın Ankara Şubesi'nde hesabı bulunmaktadır. İşleme ilişkin yevmiye kayıtları aşağıdaki gibidir.

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

300 Tasarruf Mevduatı (Y.İ.Y. Gerçek Kişiler) – Vadesiz	500,00	
390 Muhtelif Borçlar – T.P.		500,00
<i>Bireysel Emeklilik Ödemesinin Alınmasına İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

XX/XX/20XX

390 Muhtelif Borçlar – T.P.	500,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.		500,00
<i>Tahsilatın Bireysel Emeklilik Şirketinin Hesabının Bulunduğu Şubeye Aktarımına İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.	500,00	
304 Resmi, Ticari ve Diğer Kurumlar Mevduatı (Y.İ.Y.) – Vadesiz		500,00
<i>Tahsilatın Bireysel Emeklilik Şirketinin Hesabına Aktarımına İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

Görülebileceği üzere, ödeme şubesinde tediye işlemi ilgili hesap kullanılarak gerçekleştirilmiş, işlem sırasında şubeler cari hesabı çalıştırılmıştır. Hesabın bulunduğu şubede ise müşteri hesabının karşısında ödeme şubesinin şubeler cari hesabı çalıştırılmaktadır. Banka seviyesinde, önceki örneklerde de yer verildiği üzere, şubeler cari hesapları karşılıklı kapatılacaktır.

4.2. Kredi İşlemleri

Müşterilerin banka şubeleri vasıtasıyla gerçekleştirdikleri kredi işlemlerinde şubeler cari hesaplarının kullanımına yönelik örneklere aşağıda yer verilmektedir.

Örnek 1: Bir banka, Eximbank'tan temin ettiği 6 ay vadeli, 100.000 TL tutarlı krediyi aynı gün İstanbul Şubesi vasıtasıyla yine 6 ay vadeli ve 100.000 TL olacak şekilde müşteriden herhangi bir teminat almadan A Ltd. Şti. firmasına kullandırmıştır. İşleme ilişkin yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

Bankanın Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

022 Yurtiçi Bankalar – T.P.	100.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.		100.000,00
İstanbul Şubesi		
<i>Eximbank'tan Alınan Krediyeye İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.	100.000,00	
Genel Müdürlük		
342 Yurtiçi Bankalardan Kullanılan Krediler – T.P.		100.000,00
<i>Eximbank'tan Alınan Kredinin İstanbul Şubesine Aktarımı</i>		

XX/XX/20XX

110 Kısa Vadeli Açık İhracat Kredileri – T.P.	100.000,00	
304 Resmi, Ticari ve Diğer Kurumlar Mevduatı (Y.İ.Y.) – Vadesiz		100.000,00
<i>A Ltd. Şti. İhracat Kredisine İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

Örnekten anlaşılacağı üzere, Eximbank kredisi şubeler cari hesabı vasıtasıyla ilgili şube hesaplarına aktarılmakta takiben şube müşterisinin hesabına kredi bakiyesi aktarılmaktadır. Merkez ve şube hesapları önceki örneklerde olduğu gibi karşılıklı kapatılacaktır.

4.3. Yurt İçi ve Yurt Dışı Para Transfer İşlemleri

Müşterilerin banka şubeleri vasıtasıyla gerçekleştirdikleri havale, EFT ve swift işlemlerinde şubeler cari hesaplarının kullanımına yönelik örneklere aşağıda yer verilmektedir.

Örnek 1: Banka müşterisi Mehmet Bey, bankanın İstanbul Şubesi'nden Ankara Şubesi'ne Ahmet Bey adına 10.000 TL tutarında havale işlemi gerçekleştirmiştir. Bu işleme istinaden banka, müşterisinden 100 TL komisyon tahsilatında bulunmuştur (Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi: Yüzde 5). Söz konusu havale işlemi için ilgili şubeler tarafından aşağıdaki muhasebe kayıtları gerçekleştirilmelidir.

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

010 Kasa		10.105,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.			10.000,00
Ankara Şubesi			
760 Bankacılık Hizmetleri Gelirleri – T.P.			100,00
380 Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler – T.P.			5,00
<i>Ahmet Bey Adına Gönderilen Havaleye İlişkin Muhasebe Kaydı</i>			

Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.		10.000,00	
İstanbul Şubesi			
394 Ödeme Emirleri – T.P.			10.000,00
<i>Mehmet Bey Tarafından Ahmet Bey Adına Gönderilen Havale</i>			

Örnekte görülebileceği üzere, İstanbul Şube gişesinden yapılan işlem Ankara Şube'de tamamlanmak üzere şubeler cari hesapları vasıtasıyla ilgili hesaplara kaydedilmektedir. Banka bazında konsolidasyonda, önceki örneklerde de yer verildiği üzere, hesaplar karşılıklı kapatılarak bakiye vermemesi sağlanacaktır.

Örnek 2: Ahmet Bey A Bankası'nın İstanbul Şubesi'ne başvurarak Mehmet Bey'e B Bankası Ankara Şubesi tarafından ödenmek üzere 5.000 TL EFT işlemi gerçekleştirmiştir. A Bankası, Ahmet Bey'den 100 TL EFT ücreti ve komisyon üzerinden 5 TL BSMV tahsil etmiştir. Ahmet Bey tarafından gerçekleştirilen işlemin yevmiye kayıtları aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

A Bankası İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

010 Kasa		5.105,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.			5.000,00
760 Bankacılık Hizmetleri Gelirleri – T.P.			100,00
380 Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler – T.P.			5,00
<i>A Bankası İstanbul Şubesi Tarafından Yapılan Tahsilatlara İlişkin Muhasebe Kaydı</i>			

A Bankası Genel Müdürlük Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.		5.000,00	
020 Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası – T.P.			5.000,00
<i>EFT Bedelinin Serbest Hesaptan Düşülmesine İlişkin Muhasebe Kaydı</i>			

B Bankası Genel Müdürlük Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

020 Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası – T.P.	5.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.		5.000,00

EFT Bedelinin TCMB Serbest Hesabına Geçmesine İlişkin Muhasebe Kaydı

B Bankası Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.	5.000,00	
010 Kasa		5.000,00

Gelen EFT Bedelinin Ödenmesine İlişkin Muhasebe Kaydı

Örnekte EFT işlemine ilişkin olarak her iki bankada da ilgili şubeler ve merkez arasında şubeler cari hesaplarının çalıştığı görülmektedir. Her bir bankada banka bazında konsolidasyonda, önceki örneklerde de yer verildiği üzere, hesaplar karşılıklı kapatılarak bakiye vermemesi sağlanacaktır.

4.4. Şubelerin Kendi Aralarında veya Genel Müdürlük ile Gerçekleştirdikleri İşlemler

Şubelerin genel müdürlük ile veya kendi aralarında yaptıkları bazı işlemlerde şubeler cari hesaplarının kullanımına yönelik örneklere aşağıda yer verilmektedir.

Örnek 1: Bir bankanın İstanbul Şubesi, ihtiyaç fazlası olan 50.000 USD tutarlı efektifi aynı bankanın Ankara Şubesi'ne devretmiştir. İstanbul ve Ankara Şubeleri tarafından yapılacak yevmiye kayıtlarına aşağıda yer verilmiştir.

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

013 Yoldaki Paralar Y.P. (USD)	50.000,00	
011 Efektif Deposu		50.000,00

Efektif Devir İşlemine İlişkin İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı

XX/XX/20XX

291 Şubeler Cari Hesabı – Y.P. (USD)	50.000,00	
013 Yoldaki Paralar Y.P. (USD)		50.000,00

Efektif Devir İşleminin Gerçekleşmesi Sonrası İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı

Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

011 Efektif Deposu	50.000,00	
291 Şubeler Cari Hesabı – Y.P. (USD)		50.000,00

Efektif Devir İşlemine İlişkin Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı

Şubeler arasında efektif gönderiminde para ilgili şubeye ulaşana kadar Yoldaki Paralar hesabı kullanılırken şubece teslim alınması üzerine bu hesap kapatılarak şubeler cari hesapları çalıştırılmaktadır. Her iki şubenin bu işlem özelinde şubeler cari bakiyesi birbirine eşittir ve konsolidasyonda bakiye arz etmez.

Örnek 2: Bir bankanın İstanbul Şubesi, Ankara Şubesi ile aralarında gerçekleştirdikleri işlemlere ilişkin olarak Ankara Şubesine 5.000 TL faiz tahakkuk ettirmiştir. Söz konusu tahakkuk işlemine ilişkin yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.	5.000,00	
Ankara Şubesi		
592 Şubelerden Alınan Faizler – T.P.		5.000,00
<i>Faiz Tahakkukuna İlişkin İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı</i>		

Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

650 Şubelere Verilen Faizler – T.P.	5.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.		5.000,00
İstanbul Şubesi		
<i>Faiz Tahakkukuna İlişkin Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı</i>		

Örnekte faiz giderine katlanan ve faiz geliri elde eden şubeler için şubeler cari hesapları çalıştırılarak ilgili tahakkuklar gerçekleştirilmektedir. Önceki örneklerde de yer verildiği üzere şubeler cari hesapları karşılıklı kapatılmaktadır.

Örnek 3: Bir banka, şubelerinin ve genel müdürlük birimlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere 01.03.2022 tarihinde 1.000.000 TL tutarında kırtasiye malzemesi satın alarak ödemesini nakden ve peşin olarak gerçekleştirmiştir. Bankanın İstanbul Şubesi, 13.03.2022 tarihinde genel müdürlük ilgili birimlerinden 50.000 TL tutarında kırtasiye malzemesi talebinde bulunmuştur. Söz konusu talep kapsamındaki malzemeler aynı gün içerisinde İstanbul Şubesi'ne teslim edilmiştir. Bahse konu kırtasiye malzemesi alımına yönelik aşağıdaki muhasebe kayıtları yapılmalıdır.

XX/XX/20XX

270 Ayniyat Mevcudu – T.P.	1.000.000,00	
010 Kasa		1.000.000,00
<i>Kırtasiye Malzemelerinin Alımına İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

İstanbul Şubesi'nin kırtasiye malzemesi talebi sonrası Genel Müdürlük Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.	50.000,00	
İstanbul Şubesi		
270 Ayniyat Mevcudu – T.P.		50.000,00
<i>İstanbul Şubesi'ne Kırtasiye Malzemelerinin Devrine İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

880 Diğer İşletme Giderleri – T.P.	50.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.		50.000,00
Genel Müdürlük Şubesi		
<i>Kırtasiye Alımına İlişkin İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı</i>		

Satın alımı merkez tarafından gerçekleştirilen ayniyat mevcudunun şubece talep edilmesi durumunda şubeler cari hesapları çalıştırılarak ilgili gider hareketi şube mizanında yaratılmaktadır. Banka seviyesinde bir raporlamada 290 numaralı defter-i kebir hesapları karşılıklı bakiyeleri nedeniyle raporlamaya dahil edilmeyecektir.

BANKA MUHASEBESİNDE ŞUBELER CARİ HESABI VE UYGULAMA ALANLARI

Örnek 4: Bir bankanın İstanbul Şubesi’nde ihtiyaç fazlası olan 3 adet bilgisayar Ankara Şubesi’nin ihtiyacı üzerine bu şubeye gönderilmiştir. İşlem tarihinde bilgisayarların defter değerleri toplamı 6.000 TL, birikmiş amortismanları toplamı ise 2.400 TL’dir. Konuyla ilgili olarak düzenlenmesi gereken muhasebe kayıtlarına aşağıda yer verilmiştir.

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. Ankara Şubesi	6.000,00	
250 Menkuller – T.P.		6.000,00
<i>Bilgisayarların Değerlerinin Şube Bilançosundan Çıkışına İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

XX/XX/20XX

256 Birikmiş Amortismanlar (-) – T.P.	2.400,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. Ankara Şubesi		2.400,00
<i>Bilgisayarların Amortismanlarının Şube Bilançosundan Çıkışına İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

Ankara Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

250 Menkuller – T.P.	6.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. İstanbul Şubesi		6.000,00
<i>Bilgisayarların Değerlerinin Ankara Şube Bilançosuna Girişine İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. İstanbul Şubesi	2.400,00	
256 Birikmiş Amortismanlar (-) – T.P.		2.400,00
<i>Bilgisayarların Amortismanlarının Ankara Şubesi Bilançosuna Girişine İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

Fiziken devri yapılan kıymetlere ilişkin hem defter değerleri hem birikmiş amortisman tutarları (diğer ifade ile net defter değerleri) şubeler cari hesapları yardımıyla ilgili şubeye aktarılmaktadır. Banka seviyesinde bir raporlamada şubeler cari hesapları karşılıklı kapatılacağından bir bakiye vermeyeceklerdir.

4.5. Diğer İşlemler

Yukarıda sayılan örnekler dışında kalan diğer işlemler için şubeler cari hesaplarının kullanımına yönelik örnekler aşağıda yer verilmektedir.

Örnek 1: A bankasının İstanbul Şubesi tarafından şubenin TL cinsinden mevduat hesaplarına yönelik olarak 500.000 TL tutarında Tasarruf Mevduatı Sigorta Primi ödemesi gerçekleştirilmiştir. İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

882 Diğer Giderler ve Zararlar – T.P.	500.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. Genel Müdürlük		500.000,00
<i>TMSF Prim Giderine İlişkin İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı</i>		

Genel Müdürlük Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. İstanbul Şubesi	500.000,00	
392 Alacaklı Geçici Hesaplar – T.P.		500.000,00
<i>Prim Giderinin Alacaklı Geçici Hesaplara Aktarılmasına İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

XX/XX/20XX

392 Alacaklı Geçici Hesaplar – T.P.	500.000,00	
020 Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası – T.P.		500.000,00
<i>Prim Tutarının TMSF'nin TCMB Nezdindeki Hesabına Aktarılmasına İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

Örnekten görüleceği üzere, şube faaliyetleri sonrası oluşan gider şubeler cari hesapları üzerinden genel müdürlüğe aktarılmakta ve ödeme genel müdürlük tarafından gerçekleştirilmektedir. Şube ve genel müdürlük nezdindeki şubeler cari hesapları karşılıklı olarak kapatılacaktır.

Örnek 2: Bir bankanın İstanbul şubesinin müşteri hesaplarının incelenmesi neticesinde 5 adet müşterisine ait toplam 10.000 TL tutarında bakiyesi bulunan vadesiz mevduat hesaplarının on yıldır işlem görmediği ve zaman aşımına uğradığı tespit edilmiştir.

İstanbul Şubesi Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

300 Tasarruf Mevduatı (Y.İ.Y. Gerçek Kişiler) – Vadesiz	10.000,00	
390 Muhtelif Borçlar – T.P.		10.000,00
<i>Zaman Aşımına Uğrayan Mevduatların Muhtelif Borçlar Hesabına Aktarılmasına İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

XX/XX/20XX

390 Muhtelif Borçlar – T.P.	10.000,00	
290 Şubeler Cari Hesabı – T.P. Genel Müdürlük		10.000,00
<i>İstanbul Şubesi Tarafından Ödeme Emri Alınması Üzerine Yapılacak Muhasebe Kaydı</i>		

Genel Müdürlük Muhasebe Kaydı:

XX/XX/20XX

290 Şubeler Cari Hesabı – T.P.	10.000,00	
İstanbul Şubesi		
020 Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası – T.P.		
<i>İlgili Tutarın Bankanın TCMB Hesabından TMSF Hesabına Aktarımına İlişkin Muhasebe Kaydı</i>		

Örnekte yer verildiği üzere, mevzuat kapsamında mevduat hesaplarından çıkarılarak ilgili kamu idaresi emrine ödenecek bakiyeler şubeler cari hesabı kullanılarak genel müdürlük üzerinden transfer edilmektedir. Şubeler cari hesaplarının çalışma mantığı içerisinde bu hesaplar banka bazında karşılıklı kapatılarak bakiye vermemesi sağlanacaktır.

5. Sonuç

Bankaların en önemli işlevi gerek bireysel gerekse tüzel müşterilerinden mevduat şeklinde temin ettikleri fonları ihtiyacı olan müşterilere kredi olarak sunmaktır. Bunun haricinde, bankalar tarafından farklı ürün ve hizmetler de müşterilere sunulmaktadır. Bankaların önemli bir kısmı şube

ağına sahiptir. Bu durum, bankaları reel sektörde yer alan birçok firmadan ayıran temel özelliklerin başında gelmektedir.

Bankaların şubeli yapıda olmalarının sonucu olarak şubelerin kendi aralarında veya şubeler ile genel müdürlük arasında bazı işlemler gerçekleşmektedir. Bu işlemlerin muhasebe kayıtları şubeler cari hesapları vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Bu hesaplar bankalarda sıklıkla kullanılmaktadır. Şubeler cari hesapları, Türk parası veya yabancı para cinsinden, çift nitelikli ve bir şubenin hesabı çalıştırıp diğer şubenin yapacağı mahsup işlemiyle karşılıklı olarak kapatılan hesaplardır.

Bu çalışmanın amacı banka şubelerinin kendi aralarında veya şubeler ile genel müdürlük birimleri arasında gerçekleştirdikleri işlemlere ilişkin şubeler cari hesaplarının kullanılması suretiyle muhasebe kayıtlarının nasıl yapılacağına açıklanmasıdır. Bu amaçla, bankalarda gerçekleştirilen örnek bankacılık işlemlerinden yola çıkılarak her bir örnek işlem özelinde yevmiye kayıtları oluşturulmuştur. Örnek uygulamalar üzerinden gerçekleştirilen muhasebe kayıtları neticesinde, şubeler cari hesabının bankaların organizasyon yapılarının bir sonucu olarak banka muhasebe sistemlerinde yaygın kullanım alanının bulunduğu ve banka muhasebesi içerisinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Bankalarda gerçekleştirilen işlemlere yönelik muhasebe uygulamalarını içeren çalışmalara literatürde rastlanmaktadır. Ancak, şubeler cari hesabının kullanımına yönelik yapılan bu tarz bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple, çalışmanın literatüre katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, önümüzdeki dönemde gerçekleştirilebilecek çalışmalarda, benzer bir çalışmanın bankacılık sektörü harici farklı bir sektör için 393 Merkez ve Şubeler Cari Hesabı özelinde de yapılabilirliği düşünülmektedir.

Yazar Katkı Oran (Author Contributions): Gürol BALOĞLU (%50), Kaan Ramazan ÇAKALI (%50)

Yazarın Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Altuğ, O. (2000). *Banka İşlemleri & Muhasebesi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) (2019). Bankalarca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi. <https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/1043>. Erişim Tarihi: 20.11.2022.
- Benligiray Y. & Banar K. (1999). *Banka ve Sigorta Muhasebesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayın No: 421.
- Bilen, B. (2013). “Bir Banka Bilançosunun Manipülasyonu Üzerine Mülazahalar”. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(3), 98-122.
- Çelenk, H. & Tağtekin, T. (2021). “Katılım Bankalarında Fon Transfer Fiyatlandırma Sistemi, Finansal Performansa Yansıması ve Muhasebeleştirilmesi (Katılım Bankasında Bir Uygulama)”. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 112-122.
- Gülhan, Ü. & Kaya, A. (2011). “Bankalarda Yurt Dışı Kredi Kartı Kullanım İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 241-254.
- Özdemir, O. (2015). “Bankaların Ücret ve Komisyon Gelirlerinin Muhasebeleştirilmesi ve Finansal Göstergelere Etkisi”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (67), 55-70.
- Sevilengül, O. (2001). *Banka Muhasebesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Süner, M. (2019). “Bankalarda Doğrudan Borçlandırma Sistemi İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi”. *İzmir YMMO Dergisi*, 1(1), 38-46.
- Şendoğdu A. A. (2005). *Banka Muhasebesi*. İstanbul: Nobel Yayın.
- Tekşen, Ö. & Bekci, İ. (2012). “Bankaların Kredi Kartı Puan Uygulamaları ve Muhasebeleştirilmesi”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 221-235.

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİ UZAKTAN ÇALIŞMANIN İŞ-AİLE VE YAŞAM DENGESİ ÜZERİNE ETKİSİ: ÖĞRETMENLER ÖZELİNDE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

THE EFFECT OF REMOTE WORKING ON WORK-FAMILY AND LIFE BALANCE DURING THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD: A QUALITATIVE RESEARCH FOR TEACHERS

Mehtap DEMİR*

*Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, mehtap.memis@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7009-0385

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
Gönderilme Tarihi 20.02.2023 Revizyon Tarihi 22.03.2023 Kabul Tarihi 23.03.2023 Makale Kategorisi Araştırma Makalesi JEL Kodları J19 J20 J82	<p>Pandemi süreciyle birlikte yükselişe geçen ve bir çalışma pratiği haline gelen uzaktan çalışma yöntemi bir yandan iş-aile ve yaşam dengesinin sağlanmasını kolaylaştırırken diğer yandan da bireylerin özel yaşamlarını sınırlandırabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, uzaktan çalışmanın, iş-aile ve yaşam dengesi üzerindeki etkilerini tespit etmektir. COVID-19 salgını kadınların cinsiyete özgü rolleri üzerinde etkin rol oynamıştır. Araştırma, çalışma ve yaşama pratiklerini değiştiren pandemi karşısında, kadınların iş-aile-yaşam dengesi içerisinde, hangi durumlarla karşı karşıya kaldıklarını öznal bir biçimde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada, anılan nedenlerle 15 çalışan kadınla yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Pandeminin çalışan kadınların ev içi iş yükünü yoğunlaştırıp yoğunlaştırmadığı ve kadınların üstlendiği yapısal rollerle de pekiştirilen rol çatışmasına neden olup olmadığı araştırılmış, uzaktan çalışmanın iş-aile yaşam dengesini kurmakta zorlu bir durum olduğu sonucuna varılmıştır.</p> <p>Anahtar Kelimeler: İş-Yaşam Dengesi, COVID-19, Uzaktan Çalışma, Dezavantajlı Gruplar</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received 20.02.2023 Revized 22.03.2023 Accepted 23.03.2023 Article Classification: Research Article JEL Codes J19 J20 J82	<p>The remote working method, which has risen with the pandemic process and has become a working practice, makes it easier to maintain work-family and life balance, on the other hand, it can limit the private lives of individuals. The aim of this study is to determine the effects of remote work on work-family and life balance. The COVID-19 pandemic has played an active role in women's gender-specific roles. The research aims to reveal subjectively what situations women face in the work-family-life balance, in the face of the pandemic that has changed their working and living practices. In the study, semi-structured interviews were conducted with 15 working women for the reasons mentioned. It has been researched whether the pandemic intensifies the domestic workload of working women and whether it causes role conflict, which is reinforced by the structural roles that women undertake, and it is concluded that remote work is a difficult situation in establishing a work-family life balance.</p> <p>Keywords: Work-Life Balance, COVID-19, Remote Work. Disadvantaged Groups</p>

Atf (Citation): Demir, M. (2023). "COVID-19 Pandemi Dönemi Uzaktan Çalışmanın İş-Aile ve Yaşam Dengesi Üzerine Etkisi: Öğretmenler Özelinde Nitel Bir Araştırma", *Kapanalti Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi*, (3):44-52

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Giriş

Bilgi teknolojilerinde ve iletişimde meydana gelen değişimin günlük yaşama entegre edilmesi neticesinde işler yeni teknolojilerle yapılabilir hale gelmişlerdir. Yaşanan dijital dönüşüm bazı sektörlerde kalıcı değişiklikleri beraberinde getirirken bazı sektörlerde aracı rolü üstlenmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın kullanımı sonucu ortaya çıkan uzaktan eğitim metodu yeni değildir. Ne var ki başat da değildi. Halk sağlığını tehlikeye atmamak ve salgını kontrol altına alabilmek adına Covid- 19 pandemisi süresince yüz yüze eğitime ara veren ülkeler eğitim sistemlerinde uzaktan eğitim modelini tercih etmişlerdir. Uzaktan eğitim geleneksel eğitimden farklı bir formu olan farklı avantaj ve dezavantajları olan bir yöntemdir. Öğretmen ve öğrenci aynı fiziksel ortamı paylaşmasalar da bilgi teknolojilerini kullanarak eğitim-öğretimde sürekliliği sağlayabilmektedirler.

Ancak öğretmenler açısından uzaktan çalışma sadece yaptıkları iş özelinde değil aynı zamanda sosyal bir form olan aileleri ve yaşamları açısından da tanımadıkları ve uyum sağlamak konusunda çekinceleri buldukları bir yapıya bürünmüştür. Öğretmenlerin uzaktan eğitim süreci boyunca işleri ile aileleri ve yaşamları arasında bir denge gözetmesi hayli önemlidir.

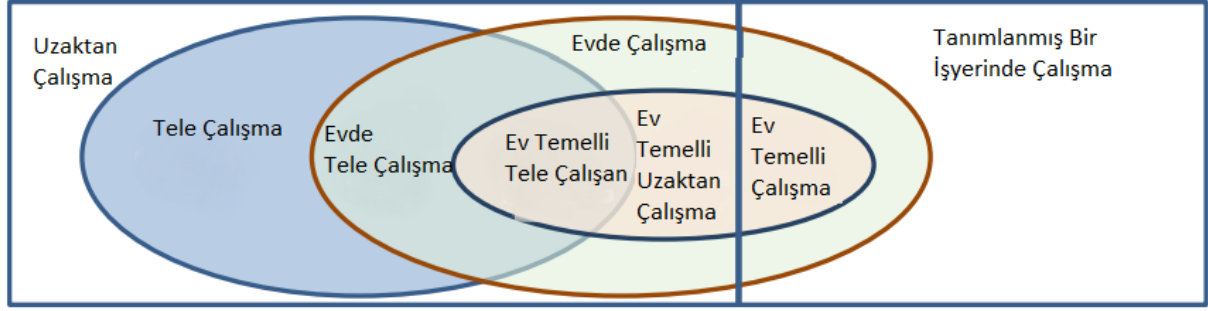
Anlatılanlar doğrultusunda araştırmanın birinci bölümde uzaktan çalışmaya ilişkin genel teorik bilgiler verilmiştir. Literatür çalışmalarından derlenen bilgiler ışığında uzaktan çalışmanın iş-aile ve yaşam dengesi üzerine etkileri araştırılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde ise mülakat yöntemi kullanılarak katılımcıların deneyimlerinin iş-aile ve yaşam arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik pratikleri elde edilmiştir. Bu veriler araştırmanın üçüncü bölümde analiz edilmiş, katılımcıların aynı zamanda uzaktan çalışma durumunun bu pratik üzerinde meydana getirdiği dönüşüm de ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Pandemi süreci ile ortaya çıkan karantina döneminin kadınların üstlendiği yapısal ve etkileşimsel roller üzerindeki etkisi araştırılmış, bu dönüşüm iş-aile ve yaşam arasındaki çalışma pratiklerinde ne seyirde olduğu gözlemlenmiştir.

1. Teorik Arka Plan

Uzaktan çalışma genellikle klasik örgütsel sınırların dışında gerçekleştirilen, mekandan ve zamandan bağımsız örgütsel çalışmayı ifade etmektedir (Olson, 1983, p.182). Teknoloji ve iletişimde meydana gelen gelişmeler klasik çalışma biçiminin değişmesine zemin hazırlamış, merkezi bir işyerine seyahatin yerine iletişimin ikame edilmesiyle, çalışmaların uzaktan gerçekleştirilebilmesini mümkün kılmıştır. Günümüz iş organizasyonunun artan boyutu ve karmaşıklığı beyaz yakalı işgücünün ileri uzmanlaşmasına ve atipik istihdam biçimlerinin artmasına yol açarken, işin mekânsal ve zamansal tanımında esneklik sağlayan ve onu flulaştıran bir dizi uygulanabilir alternatif iş düzenlemesini de beraberinde getirmiştir.

İşlerin akıllı telefonlar, tabletler ve bilgisayarlar gibi bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak gerçekleştirilmesi yeni olmamakla birlikte dünya nüfusunda baskın çalışma biçimi olarak da kullanılmamaktaydı. 2017 yılında AB genelindeki işlerin %6'sını oluşturan uzaktan çalışma pratiklerinin, pandemi öncesi oranları net bir biçimde bilinemesi de, COVID-19 salgını ile virüsle mücadelenin yayılımını yavaşlatmaya yönelik bir araç rolü üstlenmiş (EUROSTAT, 2018), bu oran salgın sonrası tırmanışa geçmiştir. Karantinalar ve fiziksel mesafenin korunması söz konusu olduğunda işgücü piyasaları için güzel bir alternatif olarak kullanılmaya başlanan uzak çalışma, sadece özel sektörün değil aynı zamanda kamunun da çıkar yolu olarak görülmüş, bir çalışma kültürüne dönüşmeye başlamıştır. COVID-19 salgını gibi bir olguda, uzaktan çalışmanın iş sürekliliği sağlamanın önemli bir enstrümanı olduğunu kanıtlamış olmasına karşın, normal koşullar altında sağladığı faydalar arasında işe gidip gelme süresinin azalması, çalışanların dikkat dağıtıcı unsurlardan uzakta yaptıkları işe odaklanma fırsatının artması yer almaktadır (ILO, 2020a). Ancak bu durum tercihen uzakta çalışanların karşılaşılabileceği bir durumken, pandemi ve devamında gelen kapanma süreci ve sonrasında da uzaktan çalışanların en azından bir kısmına yönelik bir sonuç olarak görülmemektedir.

Uzaktan çalışmaya ilişkin pek çok türün bulunması ve dönemin zorlukları göz önüne alındığında uzaktan çalışan sayısının net bir oranını verebilen kurum bulunamamıştır. Uzaktan çalışmanın handikaplarını ise aşağıdaki şekil üzerinden ifade etmek daha doğru olacaktır.

Şekil 1: Uzaktan Çalışma Biçimlerine İlişkin Sınırlar

Kaynak: ILO, 2020b, 7.

ILO tarafından oluşturulan Şekil 1’de uzaktan çalışmanın sınırları belirlenmeye çalışılmış, uzaktan çalışma modellerinin aslında oldukça geçirgen ve girift olduğu göz önüne serilmiştir. Evde çalışma pratiklerine bakıldığında çalışan ebeveynler ve bakıcılar için okulların ve diğer bakım tesislerinin kapanmasının evden çalışmayı zorlaştırdığının altı çizilmelidir. En son Eurofound anketine göre, fiziksel mesafe önlemi olarak evden çalışanların %26’sının 12 yaşından küçük çocuklarla evlerde yaşadığı ve %10’unun da 12-17 yaş arası çocuklarla yaşadığı görülmektedir (Ahrendt ve ark. 2020, p. 22). Ne var ki uzaktan çalışma sınırların bulanık olması durumunda bir iş-yaşam çatışması haline de dönüşebilmektedir. Evden/uzaktan çalışma, bir uydu veya komşu büro merkezinin teorik olarak sağlayacağı örgüt iklimini ve sosyal etkileşimi sağlamayacaktır, yine de çalışanlara program ve yaşam tarzı konusunda esneklik potansiyeli getireceği, böylelikle de ne zaman ve nerede çalışmak istediklerine ve çocuk bakımı yada aile görevleri gibi diğer görevlerini nasıl yerine getirmek istedikleri konusunda özerk bir yapının oluşmasına da imkan sağlayacaktır. Literatürden elde edilen sonuç iş ve bakım sorumluluklarının dengelenmesi söz konusu olduğunda evde çalışanların iş-yaşam dengesini yönetme konusunda yeni dinamik arayışları içerisinde olduğunu göstermektedir.

Ancak evde çalışmanın model içerisinde çalışan kişiler için bazı handikapları bulunmaktadır. Morelli (1999, p. 256), ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için evde çalışanların aslında müsait olmadıklarını kabul etmekte güçlük çektiğini aktarmaktadır. Meydana gelen bu durum ise iş-aile-yaşam dengesine vurgu yapmaktadır. İş-aile-yaşam dengesi, yalnızca çalışma yaşamının kalitesi açısından değil aynı zamanda tüm yaşamın kalitesi açısından oldukça önemli bir konudur. Post-endüstriyel zaman tartışmalarında ön plana çıkan kavram özünde üç geniş etki kümesi ile tanımlanmaktadır: İş-yaşam dengesizliğine neden olarak görülebilecek işteki gelişmelerle ilgili olaylar, iş-yaşam dengesizliği sonuçları olarak görülebilecek iş dışındaki yaşamla ilgili olaylar ve bireyler ve iş dışındaki yaşamları ile ilgili olanlar (Guest, 2002, p. 256). Kadınların erkeklere oranla daha uzun süre çalışması ve daha az boş zamandan faydalanmasını zamanın giderek katılaştıran bir tasarrufu olarak gören Weeks (2014, p. 203), çalışanın mevcut örgütlenmesine insan kaynakları departmanında bulunandan çok daha önemli bir meydan okumayı başlatmak için iş-aile-yaşam dengesine atıfta bulunmaktadır. Ona göre çalışma ilişkileri yukarıdan imal edilirken, aile ilişkileri aşağıdan ve kendiliğinden oluşmakta ve bu yönüyle çalışma ilişkilerinin yapay ve cılız olduğu, buna karşı aile ilişkilerinin güçlü ve doğal olduğu çıkarımında bulunmaktadır (Weeks, 2014, p. 212).

İş-aile-yaşam dengesi çok tartışılan ve çok aranan, ancak nadiren talep edilen ve elde edilen, bir varoluş halidir (Adisa vd., 2021, p. 242). Saha çalışmaları iş-aile-yaşam dengesinin kurulmasının handikaplarından bahsetmekte ve dengenin sağlanabilmesi için çeşitli teorilerden beslenmektedir. Uzaktan çalışmanın hem kadınların hem de erkeklerin bildirilen iş-aile-yaşam dengesi üzerindeki nihai etkisi ise yerleşik yasal ve düzenleyici çerçeve, hakim olan cinsiyete dayalı işbölümü, işverenlerinin kurumsal kültürü, politikaları ve uygulamaları ve diğerlerinin yanı sıra birçok faktöre bağlıdır (ILO, 2020a).

Bu makale COVID-19 salgınının, kadınların iş-aile-yaşam dengesi üzerindeki etkilerini sınır teorisi üzerinden incelemektedir. İnsanların ailelerini ve çalışma ortamlarını nasıl anlamlandırdıkları ve ayrıca bu iki alan arasındaki bağlantıları nasıl dengeledikleri ve geçişleri

nasıl yaptıklarını açıklayan sınır teorisi Clark tarafından geliştirilmiş olup, bilinçli stratejik ve amaca yönelik bir seçim olarak görülmektedir (Clark, 2000, p. 747). Teori aynı zamanda iş ve ev arasındaki kural, düşünce ve davranışların farklı yaşamlar olduğunu, iş-yaşam çatışmasının kaynağını bulmada ve iş ile aile arasında dengenin sağlanmasında bireyler için bir çerçeve sağlayacağını iddia etmektedir (Clark, 2000, p. 764). Fiziksel ve zamansal olarak birbirinden ayrılan iş ve yaşam, alanların ayrıştırılması açısından önem arz etmektedir (Bayramoğlu, 2018, s. 1733).

Ne var ki normal koşullar altında ara sıra uzaktan çalışmaya kıyasla COVID-19 salgını sırasında uzaktan çalışma gönüllü olmaktan ziyade bir zorunluluk durumunu ifade etmekte ve yarı zamanlı veyahut ara sıra olmaksızın tam zamanlı ve yönetimi daha zor bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda ortaya çıkan en büyük handikap ise kişilerin iş ve aile yaşamı arasındaki sınırların bulanıklaşması nedeniyle yaşadıkları iş-aile-yaşam çatışmasıdır. Aslında, bu tür sınırların yönetimindeki farklılıkların iş-yaşam sonuçlarıyla ilişkisi hakkında çok az şey bilinmektedir (Jostell ve Hemlin, 2018, p. 476). İş ile yaşam arasındaki sınırın bulanıklaşması en iyi zamanlarda bile uzaktan çalışmayla ilgili her zaman bir sorun olarak karşımıza çıkmakta ancak pandeminin benzersiz koşulları nedeniyle özellikle sorunlu bir alan gibi görünmektedir (ILO, 2020a).

2. Yöntem

Birer standart istihdam biçiminde çalışan öğretmenlerin COVID-19 etkisiyle acil uzaktan eğitim modeline geçmesi bazı handikapları da beraberinde getirmiştir. Acil uzaktan eğitim, baştan planlanmış çevrimiçi eğitimin aksine, eğitimin kriz koşulu nedeniyle geçici bir şekilde farklı bir formata bürünmesi, krizin ortadan kalkmasıyla da eğitim modelinin eski haline geri dönmesini ifade etmektedir (Hodges, Moore, Lockee, Trust ve Bond, 2020). Birincil amaç eğitim ekosistemini yeniden kurgulamaktan ziyade, hızlı ve güvenilir bir şekilde kurulabilen eğitim modeli ile eğitime geçici erişimin sağlanmasıdır. Uzaktan eğitim konusunda tecrübesi olmayan öğretmenlerin söz konusu eğitim metodu sırasında iş-aile-yaşam dengesini nasıl kuracakları ise büyük bir soru işareti oluşturmuştur. Bu başlıktan yola çıkılarak araştırma yöntemi iki ana öykü üzerinde toplanmıştır: İlki iş ve aile arasındaki bir çatışma/olası çatışma durumunda bireylerin nasıl dengelemeye çalıştıklarına dair öykülerden oluşmaktayken, ikincisi kişilerin günlük rutinleri içerisinde iş/aile ve yaşam arasındaki dengeyi nasıl kurduklarına yönelik anlatılardan oluşmaktadır. Amaçlanan iş-aile yaşam dengesi pratikleri, bu dengeyi sağlamaya yönelik başa çıkma yöntemleri, iş-aile-yaşam çatışmasını meydana getiren tetikleyiciler, bu çatışmaya yönelik önleyici veya düzeltici tedbirlerin yanı sıra bu pratiklerin uzaktan çalışma ile ilişkisinin ortaya konulmasıdır. Bu doğrultuda nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine mülakat yöntemi tercih edilmiş ve deneyimin tek bilgi kaynağı olduğu düşüncesiyle elde edilen verilerde öykülere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından oluşturulan mülakat formu kullanılmıştır. Mülakat formu literatür taraması sonucu elde edilen bilgiler üzerine oluşturulmuştur. Araştırma soruları katılımcılara yöneltilmeden önce Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü/Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'na başvurulmuş, ilgili kurul E-35523585-199-3625 sayılı cevap yazısı ile araştırmaya onay vermiştir.

Yıldırım ve Şimşek, araştırma problemine ilişkin zenginliği sağlama açısından kartopu örneklem yöntemini tavsiye etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.1 22). Bu nedenle katılımcılara kartopu örneklem yöntemiyle ulaşılmış, araştırmaya gönüllü olan her bir katılımcıyla yüz yüze olacak şekilde 30 ile 50 dakika arasında görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir. Çalışan kadınlar, iş-aile-yaşam dengesine ulaşmada erkeklerden daha fazla zorluk yaşamaktadır (Sundaresan, 2014, p. 93, Noda, 2020, p. 1331; ILO, 2016, p. 202). Kültürel rollerin de etkisiyle katılımcıların tamamı kadınlardan oluşturulmuştur.

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Bilgiler

Katılımcı No	Medeni Durum	Evlilik Süresi	Çalışma Süresi (Yıl)	Eşin Çalışma Durumu	Çocuk Sayısı
K1	Evli	10	1	Çalışıyor	1
K2	Evli	10	8	Çalışıyor	2
K3	Evli	18	5	Çalışıyor	1
K4	Evli	11	12	Çalışıyor	2
K5	Evli	11	9	Çalışıyor	2
K6	Evli	28	7	Çalışıyor	1
K7	Evli	15	22	Çalışıyor	1
K8	Evli	16	5	Çalışıyor	2
K9	Evli	4	6	Çalışıyor	1
K10	Evli	7	10	Çalışıyor	1
K11	Evli	6	10	Çalışıyor	1
K12	Evli	15	12	Çalışıyor	2
K13	Evli	12	15	Çalışıyor	2
K14	Evli	7	16	Çalışıyor	1
K15	Evli	7	7	Çalışıyor	1

İş-aile-yaşam dengesine ilişkin geliştirilen sınır teorisi çalışma alanında yetenekli ve sorumluluk sahibi olmayı gerektirmekteyken, ev alanında sevgi dolu ve şefkatli olmak şeklinde rol kalıplarından oluşmaktadır (Topgül, 2017, s. 41). Bu doğrultuda ev ve iş olarak ayrılan farklı dünyalar bulunmakta, bu dünyalar fiziksel sınırlar, zamansal sınırlar ve psikolojik sınırlarla kuşatılmaktadır. Ancak sınırlar geçirgen ve esnek olmanın yanı sıra yayılma özelliği de gösterdiğinden zaman zaman sınırlar bulanıklaşmakta ve dengeyi yeniden sağlamak zorlaşmaktadır.

3. Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya katılan kadınların tamamı evli ve en az bir çocuk sahibidir. Bu durum özellikle araştırmacı tarafından iş-aile-yaşam dengesini/çatışmasını ortaya koyması açısından bilinçli tercih edilmiş, böylelikle çatışmaya neden olabilecek faktörler üzerinden deneyimler aktarılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların evlilik süresini 4-28 (yıl) arasında değiştiği ve yine istihdama katılım süresinin 1-22 (yıl) aralığında olduğu görülmektedir. Eşlerinin bir işte çalışıyor olduğunu belirten katılımcıların bir veya iki çocuğa sahip olduğu da dikkat çekmektedir. Katılımcılar, pandemi öncesi çalışma düzenlerinde ev işleri konusunda yardım almadıklarını, ancak çocuk bakımı konusunda aile büyüklerinden yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Çocuk bakımı konusunda dışarıdan yardım almadığını belirten katılımcılar ise ya çocuklarının pandemi döneminde de açık olan anaokulu öğrencisi olduğu ve okulunda oldukları sebebiyle veya çocuklarının kendilerini idame ettirebilecek yaşta olduklarını ve bu nedenle bakım için kimseden yardım alma ihtiyacını duymadıklarını bildirmişlerdir.

Mülakat yöntemi ile elde edilen verilerin iki ana öykü üzerinden toplandığı daha öncesinde belirtilmiştir: İş ve aile arasındaki bir çatışma/olası çatışma durumunda bireylerin nasıl dengelemeye çalıştıklarına dair öykülerle, kişilerin günlük rutinleri içerisinde iş-aile ve yaşam arasındaki dengeyi nasıl kurduklarına yönelik öyküler. Bahsi geçen öyküleri derinleştirmek açısından katılımcıların pandemi öncesi rutin çalışma içerisindeki iş-aile yaşam dengesinin belirlenmesine yönelik sorular sorularak, bu durumun uzaktan çalışma hali içerisindeki değişimi ile sınır geçirgenliği açısından farklılık olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Toplamda on altı soru yönlendirilen katılımcılardan elde edilen veriler derlendiğinde uzaktan çalışmaya yönelik tercihlerin evden çalışmanın rahat iklimini mekânsal bir yere bağımlı kalarak çalışmaya tercih ettikleri görülmektedir. Bunun altında yatan neden kuşkusuz çalışma ortamında olağan veya olası bir çatışmayı önlemesinin yanı sıra ailenin yanında olma arzudur. Ne var ki söz konusu pandemi döneminin zorlukları göz önüne alındığında sağlık yönünden kaygıların arttığı bu dönemde katılımcıların ailelerine yönelik endişelendikleri de görülmektedir. Katılımcılar bunu “kendimi ve ailemi güvende hissetmem açısından evden/uzaktan çalışmayı tercih ederim.” sözleriyle doğrulamaktadırlar. Yine de yapmış oldukları işin bir gerekliliği olarak yüz yüze çalışmayı tercih eden, içinde buldukları durumu

bir tercihten ziyade zorunluluk olarak adlandırılan ve meslekleri itibariyle bu zorunluluğun iş verimini düşürdüğünü ileten katılımcılar da bulunmaktadır. Onlara göre uzaktan çalışma tek yönlü iletişim sağlamakta ve yapılandırmacı eğitim yaklaşımına aykırı görünmektedir.

İş-aile-yaşam dengesi konusunda katılımcıların yeni rutinlerine alışmakta zorluk yaşadıkları, evde bir çalışma ortamının (teknolojik gereçler ve mekân sorunu yaşamama) bulunmasına rağmen, iş yükünü idare etmekte zorlandıkları ve iş ile aile arasındaki sınırların oldukça geçirgen olduğu bulgulanmıştır. Katılımcılardan biri (K2) bu durumu okul ile evin birbirine karıştığı bir durum olarak ifade ederken, bir başka katılımcı (K5), iki çocuk ve bir öğretmen için evde üç sınıf oluştuğunu, oluşan ortamın ise çalışma ortamını sağlıklılaştırdığını, dengenin sağlanması konusunda zorluklar yaşadığını aktarmaktadır. Bu durum Clark'ın da dediği gibi sınırların flulaştığı algısını yaratmaktadır.

Uzaktan çalışma halinde, evdeki eş ve çocuklarla ilişkinin işin dengesini bozduğu (sınırları ihlal eden sınır geçiciler), bunun gerek kişilerden gerekse olaylardan kaynaklanmasıyla (dışardan gelen ses ve benzeri uyarıcı bölücüler veya ailenin anlık talepleri vb.) iş ile aile arasındaki çatışmanın başladığı görülmektedir. Evdeki işlerin belirli bir programa göre ilerlememesi nedeniyle oluşan gecikmesinin aile içi iletişimde gerginliğe neden olması (K7), online ders sırasında aile bireylerinden birinin dersi bölmesi veya sabote edici eylemlerde bulunması (K15), ev işlerinde veya çocuk sorumluluğu paylaşımında eşlerden beklenen yardımın alınamaması (K4), (eş veya çocukla birlikte) paylaşımlı çalışma alanı nedeniyle meydana çıkan sorunlar gibi pek çok değişken iş-aile ve yaşam arasında çatışmaya neden olurken, hazırlıksız yakalanan sınırsızlıklar da bu çatışmayı arttırıcı etkide bulunmaktadır. Katılımcılardan birinin iş ve aile içerisindeki rollerin uzaktan çalışma döneminde karıştığını ve aile bireylerinin kadının, aynı anda hem anne hem de kadın rolüne devam etmesini istediklerini de bildirmiştir (K5). Bu durum uzaktan çalışma döneminde iş-aile yaşam dengesi içerisinde sadece sınırlarla ilgili bir sorunun olmadığını, aynı zamanda rol çatışması da yaşanabildiğinin bir kanıtı niteliğindedir.

Katılımcılara yönlendirilen sorulardan biri de normal çalışma dönemi ile uzaktan çalışma dönemi arasındaki aile ile geçirilen zamanın kalitesine yöneliktir. Bu soru aslında iş-aile ve yaşam dengesinin çalışma düzeninde meydana gelen değişimlerden etkilenip etkilenmediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Katılımcıların verdiği cevapların dağılımına bakıldığında normal çalışma düzenindeki aile ilişkilerini daha sağlıklı bulduğunu söyleyen katılımcıların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Katılımcılar aynı zamanda bu ilişkinin sağlıklı olmasını sağlayan şeyin özverili olmalarından kaynaklandığını da eklemektedirler.

Pandemi döneminde meydana gelen durum kuşkusuz tahmin edilemez koşulları beraberinde getirmiştir. Kişilerin iş-aile yaşam dengesi durumları ve bu dengeyi kurmaya yönelik çabaları, fazlaca değişkenin olduğu bu dönemde, daha da zorlaşmıştır. Tipik istihdam modellerinde çalışan birinin bir gününü planlaması daha kolayken, belirli bir zaman çizelgesine bağlı olmayan bir çalışanın sosyal hayatını planlaması nispeten daha zordur. Öyle ki uzaktan çalışma hali öğretmenleri normalin dışına çıkararak günlük planlarının yapılmasını zorlaştırmıştır. Bu konuda katılımcılardan alınan dönütler neticesinde uzaktan çalışma halinin aile planlarını etkilediğini ve zaman zaman planlarını iptal etmek/ertelemek durumunda kaldıklarını bildirmişlerdir. Kuşkusuz ortaya çıkan bu durumun tek nedeni katılımcının iş hayatında meydana gelen değişiklik değildir. Aynı zamanda evin dinamikleri de değişmiştir. Özellikle eşler arasında çalışma düzenine yönelik bir paralelliğin olmadığı aile planlarına dahil olmak daha da zorlaşmaktadır.

Konu normal çalışma düzeni ile uzaktan çalışma düzeni arasında çalışma günü sonunda aile ile ilişkilere geldiğinde “uzaktan çalışmada okul eve taşındı, öncesinde ikisi birbirinden ayrıydı (K6) yorumunda bulunan katılımcının sözleri, “kesinlikle farklı, uzaktan çalışma psikolojik olarak çok yıprattı (K4) sözleriyle bir başka katılımcı tarafından desteklenmiştir. Normal çalışma düzeni sonrasında aile ile ilişkilerine daha fazla zaman ayırdığını ifade eden katılımcılar, aslında yaptıkları işin ve mesleğin getirisi olan öğretme sürecinde zorlandıkları (bu zorlanma çoğu zaman altyapı veya çalışma ortamı olabilmekteyken zaman zaman öğrencinin

içinde bulunduğu koşullar da olabilmekte) için sürecin daha yıpratıcı olduğunu ve bu nedenle de iş-aile-yaşam arasındaki dengeyi kurabilecek enerjiyi tükettiklerini bildirmişlerdir. Bütün bunların yanı sıra katılımcılar normal çalışma düzeninde aileleri ile daha etkili zaman geçirdiklerini eklemekte ve uzaktan çalışma sürecinde eş ve çocuklarla verimli bir zaman geçirmek için daha çok çaba sarfetme ihtiyacı içerisinde olduklarını da eklemişlerdir.

4. Sonuç

COVID-19 salgını sırasında uygulamaya konulan uzaktan çalışmanın, öğretmenlerin iş-aile-yaşam dengesi üzerindeki etkisini incelemek için sınır teorisinden yararlanan bu çalışmada mülakat yöntemi kullanılarak elde edilen veriler analiz edilmiştir. Öğretmenler özelinde incelenen iş-aile yaşam dengesinin uzaktan çalışma hali çok boyutlu bir yapı sergilemiştir. Öğrenme ve öğretme sürecinin uzaktan yapılmasında karşılaşılan zorlukların yanı sıra pandemi dönemi aile dinamiklerinin de değişmesi iş-aile-yaşam dengesini değiştirmiş, kişilerin bu dengeyi kurmakta zorlandıkları bulgulanmıştır. Clark iş ve ev arasındaki kural, düşünce ve davranışların iş-yaşam arasındaki çatışmanın kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. Çatışmanın ortadan kalkması için ise sınır teorisini geliştirmekte ve eklemektedir: Sınırlar bireyler için çerçeveleri oluşturacak, böylelikle de iş-aile ve yaşam arasındaki denge sağlanmış olacak. Ne var ki deneyimler ve anlatılardan elde edilen bilgiler katılımcıların iş-aile ve yaşam dengesini idame ettirebilmenin yönteminin sadece sınırları korumaktan ibaret olmadığını göstermektedir. Özellikle karantina süresince kadınların üstlendiği yapısal ve etkileşimsel rollerde meydana gelen artışın iş-aile ve yaşam arasındaki çatışmayı hızlandırdığı bulgulanmıştır. İş-aile ve yaşam arasındaki çatışma durumunda katılımcıların uzaktan çalışma pratiklerini bilmediklerinden hazırlıksız oldukları görülmüş, çatışma durumunun ise iş-aile ve yaşam dengesini bozduğu bulgulanmıştır. Bu dengeyi bozan pek çok tetikleyiciden bahsetmek mümkün görünmektedir. Aile içi roller ve çocuk bakımı konusundaki yükümlülükler iş- aile ve yaşam dengesi açısından her zaman bir sorunken, uzaktan çalışma hali bu sorunu derinleştirmiş ve kısa vadede çatışmayı önlemeye yönelik kişisel pratikler oluşturulmasına zemin hazırlamamıştır. Sonuç olarak uzaktan çalışma durumunun öğretmenlerin iş-aile-yaşam dengesini baltalayıcı bir görünüm sergilediği anlaşılmıştır.

Yazar Katkı Oran (Author Contributions): Mehtap DEMİR (%100)

Yazarın Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Adisa, T. A., Aiyenitaju, O., & Adekoya, O. D. (2021). “The Work–Family Balance of British Working Women during the COVID-19 Pandemic”. *Journal of Work-Applied Management*, 13(2), pp 241-260.
- Ahrendt, D., Cabrita, J., Clerici, E., Hurley, J., Leončikas, T., Mascherini, M. & Sándor, E. (2020). “Living, working and COVID-19”. (EUROFOUND) (Çevrimiçi) https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef22029en.pdf
- Bayramoğlu, G. (2018). “İş/Aile Sınırı Teorisi Bağlamında Kadın Akademisyenlerin İş/Yaşam Dengesinin Sağlanmasına Yönelik Bir Araştırma”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1722-1744.
- Clark, S. C. (2000). Work/family Border Theory: A New Theory of Work/Family Balance”. *Human Relations*, 53(6), 747-770.
- EUROSTAT (2018). Working from Home in the EU - Products Eurostat News – (Çevrimiçi) <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180620-1>
- Guest, D. E. (2002). “Perspectives on the study of Work-Life Balance”. *Social Science Information*, 41(2), 255-279.
- Hill, E. J., Miller, B. C., Weiner, S. P., & Colihan, J. (1998). Influences of the Virtual Office on Aspects of Work and Work/Life Balance”. *Personnel Psychology*, 51(3), 667-683.
- Hodges, C. B., Moore, S., Lockee, B. B., Trust, T., & Bond, M. A. (2020). The Difference between Emergency Remote Teaching and Online Learning. <https://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/104648/facdev-article.pdf?sequence=1>
- ILO (2016). Non-Standard Employment around the World: Understanding Challenges, Shaping Prospects, Geneva: International Labour Office0. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_534326.pdf
- ILO (2020a). “Teleworking during the COVID-19 Pandemic and Beyond: A Practical Guide. International Labour Organisation (ILO). https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/instructionalmaterial/wcms_751232.pdf
- ILO (2020b), “COVID-19: Guidance for Labour Statistics Data Collection, Defining and Measuring Remote Work, Telework, Work at Home and Home-Based Work. Technical note. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_747075.pdf
- Jostell, D., & Hemlin, S. (2018). “After Hours Teleworking and Boundary Management: Effects on Work-Family Conflict”. *Work*, 60(3), 475-483.
- Morelli, N. (1999). Future Configurations for Remote Work. *Foresight*. Vol. 1 No. 3, pp. 251-263.
- Noda, H. (2020). “Work–Life Balance and Life Satisfaction in OECD Countries: A Cross-Sectional Analysis”. *Journal of Happiness Studies*, 21(4), 1325-1348.
- Olson, M. H. (1983). “Remote Office Work: Changing Work Patterns in Space and Time”. *Communications of the ACM*, 26(3), 182-187.
- Sundaresan, S. (2014). “Work-Life Balance–Implications For Working Women”. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 7(7), 93-102.

- Topgöl, S. (2017). “İş-Aile-Yaşam Dengesi Dengeyi Sağlamaya Yönelik Uygulamalar”, Filiz Kitapevi, İstanbul. 1. Baskı.
- Weeks, K. (2014). “Çalışma Sorunu: Feminizm, Marksizm, Çalışma Karşıtı Politika ve Çalışma Sonrası Tahayyüller”. Çev. Tamer Tosun. İstanbul. Ayrıntı Yayınları, 1. Baskı.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TÜRKİYE KAPSAMINDA YOKSULLUK ÜZERİNE BİR İNCELEME

A REVIEW ON POVERTY IN THE CONTEXT OF TÜRKİYE

Merve MALAK*

*Öğr. Gör. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Dinar MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, mmalak@aku.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-0477-3719

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
Gönderilme Tarihi 16.02.2023 Revizyon Tarihi 28.02.2023 Kabul Tarihi 18.03.2023 Makale Kategorisi Araştırma Makalesi JEL Kodları I30 I31 I38	<p>Bu çalışma pek çok ülkenin karşı karşıya kaldığı yoksulluk sorununu Türkiye özelinde incelemektedir. Yoksulluk, en genel tanımıyla, kişinin asgari nitelikte ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kaynağa sahip olmamasıdır. Kişi veya hanehalkı, minimum düzeyde yaşamını devam ettirmek için ihtiyaç duyduğu kaynaklardan mahrum ise yoksul olarak nitelendirilmektedir. Yoksulluk sadece ekonomik kaynak yetersizliği ile ilgili bir kavram değildir. Toplumsal, bölgesel, sosyal ve demografik nitelikte pek çok faktör yoksulluk ile etkileşim içerisindedir. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak yoksulluk kavramı ve farklı yoksulluk türleri ele alınmış, sonrasında yoksulluğu etkileyen faktörlere yer verilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise Türkiye özelinde yoksulluk durumu incelenmiştir. TÜİK tarafından yayımlanan yoksulluk istatistiklerinden yararlanılarak; Türkiye genelinde sürekli ve maddi yoksulluk, bölgesel düzeyde yoksulluk, hanehalkı ve eğitim türüne göre yoksulluk durumu ele alınmıştır. Çalışma sonucunda; Türkiye’de 2019 yılı itibariyle yoksulluk oranında artış yaşandığı, daha yoğun göç alan bölgelerde yoksulluk oranının nitekim daha yüksek olduğu ve farklı demografik faktörlerin yoksulluk oranı üzerinde etkili olduğu değerlendirilmiştir.</p> <p>Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksulluk Türleri, Türkiye</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received 16.02.2023 Revized 28.02.2023 Accepted 18.03.2023 Article Classification: Research Article JEL Codes I30 I31 I38	<p>This study examines the problem of poverty faced by many countries in the context of Turkey. Poverty, in its most general definition, is not having enough resources to meet the minimum quality needs of a person. A person or household consider poor if it lacks the resources it needs to maintain its minimum life. Poverty is not just a concept related to a lack of economic resources. Many social, regional, social and demographic factors interact with poverty. In this context, firstly, the concept of poverty and different types of poverty were discussed in the study, and then the factors affecting poverty were included. The last part of the study examined the poverty situation in Turkey. Using the poverty statistics published by TUIK, permanent and financial poverty throughout Turkey, poverty at the regional level, poverty by household, and education type are discussed. As a result of the study, it has been evaluated that there has been an increase in the poverty rate in Turkey as of 2019, the poverty rate is higher in regions with more immigration, and different demographic factors affect poverty.</p> <p>Keywords: Poverty, Types of Poverty, Türkiye</p>

Atıf (Citation): Malak, M. (2023). “Türkiye Kapsamında Yoksulluk Üzerine Bir İnceleme”, *Kapanaltı Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi*, (3): 53-71

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Giriş

Yoksulluk, dünden bugüne önemli toplumsal sorunların arasında yerini almaktadır. Daha önceleri gelir yetersizliği ile ilişkilendirilen yoksulluk, zamanla çok boyutlu bir niteliğe bürünmüştür. Bu kapsamda yoksulluk ekonomik kaynak yetersizliğinin yanı sıra çeşitli sosyal, kültürel veya siyasi haklardan mahrum olma halini de içermektedir. Yoksulluğun çok boyutlu bir nitelik taşıması, mutlak, görel, insani, kırsal, geçici ve objektif yoksulluk gibi farklı yoksulluk türlerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yoksulluk, zamanla veya ülkeden ülkeye göre değişkenlik gösteren ve hayati önem taşıyan bir olgudur. Bu kapsamda bütün toplumların ortak sosyal sorunlarından birini oluşturmaktadır. Yoksulluk kavramı ele alındığında ilk olarak hayatta kalma, muhtaç olma veya temel ve zorunlu ihtiyaçları karşılayamama gibi durumlar akla gelmektedir. Ancak yoksulluğun sadece ekonomik kriterler çerçevesinde dar kapsamda düşünülmemesi, okuma yazma oranı, sağlıklı beslenme, temiz içme suyuna erişme ve insan onuruna yakışır hayat standartlarına sahip olma şeklinde geniş perspektifle değerlendirilmesi gerekmektedir (Ak, 2016, s. 296).

Yoksulluk, sadece az gelişmiş ülkelerin değil gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin pek çoğunda da önemli bir sorun olarak yerini almaktadır. Çok boyutlu ve karmaşık bir nitelik taşıyan yoksulluk ile mücadelede, yoksulluğu etkileyen nedenlerin saptanması ayrıca önem arz eden bir hususu oluşturmaktadır. Yoksulluk ekonomide üretilen gelirin adaletsiz dağılımından, işsizlik oranlarından, konjonktürel dalgalanmalardan etkilenebildiği gibi, küreselleşme, göç, nüfus artışı, eğitim ve sağlık olanakları, yerleşim yerinin özellikleri, cinsiyet, yaş ve hanehalkı özellikleri gibi farklı birçok faktör de yoksulluğu etkileyebilmektedir. Bu kapsamda yoksulluğu etkileyen faktörlerin doğru tespit edilmesi, yoksulluğu azaltma politikalarının başarıya ulaşma şansını artıracaktır.

2020 yılı ile birlikte yoksulluğun azalmasına yönelik politikalarda yavaş ve dengesiz nitelikte ilerlemeler kaydedilmiştir. Son 2 yılda tüm dünyada bir değişim meydana gelmiş ve bu değişim yoksulluğun genişliğini ve derinliğini de önemli ölçüde etkilemiştir. Söz konusu değişim, pandemi ile birlikte başlamış ve pandeminin etkisi yoksulluk rakamlarına da negatif yönde yansımıştır. Küresel yoksulluk oranı 1990 yılında %37,8 iken 2013 yılına %11,7'ye gerilemiştir. Ancak yoksulluğun azaltılma hızı 2014 yılı itibariye yavaşlamaya başlamış ve 2020 yılı itibariyle yoksulluk içerisinde yaşayan insanların sayısı %11 artış göstermiştir (World Bank, 2022, s. 30). Bu bağlamda yoksulluk, tüm ülkeler için üzerine durulması gereken önemli bir sorunu oluşturmaktadır. Bir ülkede yoksulluğun ölçülmesi, yoksullukla mücadele politikalarının hazırlanması, bu yönde stratejilerin saptanması ve yoksulluk oranının azaltılması açısından oldukça önem arz etmektedir.

Türkiye'de 2002 yılı itibariyle Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yıllık olarak yoksulluk verisi yayınlanmaya başlamıştır. Bu kapsamda TÜİK, harcamaya dayalı olarak mutlak ve görel yoksulluk verisi hesaplamaya başlamış ve yoksulluğun hangi kesimlerde yoğunlaştığına yönelik araştırmalar yürütmüştür. 2006 yılından itibaren ise TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları ile gelire dayalı yoksulluk istatistikleri yayımlamaktadır (Yüksel Arabacı, 2016, ss. 1329-1330). 1980'li yıllar ile birlikte yoksulluk Türkiye için önemli bir sorun haline gelmeye başlamıştır. Serbest piyasa sisteminin benimsenmesi, kırsal kesimden kentlere doğru yapılan göçler ve işsizlik gibi durumlar yoksulluk sorunun artmasına ve görünür bir hal almasına neden olmuştur. Bu kapsamda Türkiye'de 1986 yılından itibaren yoksullukla mücadele politikaları oluşturulmaya başlanmıştır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s. 79).

Çalışmanın temel odak noktasını yoksulluk sorunu ve Türkiye özelinde yoksulluk sorunun incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmada Türkiye kapsamında yoksulluk oranlarının incelenmesi ve farklı faktörler (eğitim seviyesi, hanehalkı niteliği gibi) ile yoksulluk oranlarının ele alınması ve bu yönde değerlendirmelerde bulunulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ilk olarak yoksulluk kavramı ele alınmıştır. Literatürde yoksulluk kavramına yönelik tanımlara yer verildikten sonra farklı yoksulluk türleri ve yoksulluk nedenleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise TÜİK tarafından yayımlanan görel yoksulluk istatistiklerine dayanılarak, Türkiye'de yoksulluk sorunu incelenmeye çalışılmıştır. 2014-2021 yılları arasında

Türkiye’de görelî yoksulluk oranları incelendikten sonra bölgeler bazında görelî yoksulluk durumu ele alınmıştır. Son olarak ise farklı hanehalkı türünde ve eğitim seviyesinde görelî yoksulluk oranları incelenmiştir.

1. Yoksulluk Kavramı

İnsanlık tarihi ile birlikte yoksulluk sorunu var olmaya başlamıştır. İnsanların ihtiyaç duyduğu kaynaklar çeşitlendikçe yoksulluk kavramının da hem içeriği hem de kapsamı genişlemiştir. Ekonomik dengesizlikler ve gelir dağılımı bozuklukları, yoksulluk durumunun artışına neden olmuştur. Özellikle az gelişmiş ülkelerde en zengin kesim ile en yoksul kesim arasındaki gelir farkı giderek artmıştır. Bu kapsamda 1990’lı yıllar ile birlikte yoksulluk sorununa olan ilgi Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi uluslararası kuruluşların öncülüğünde artmıştır (Saçlı, 2019, s. 3).

Yoksulluk kavramı, günümüze kadar farklı anlamlara bürünmüştür. Ekonomik, sosyal ve siyasi faktörler, yoksulluk kavramının tanımlarının geçmişten bugüne değişmesinde etkili olmuştur. 16. yüzyılda yoksulluk kavramı ile 21. yüzyıldaki yoksulluk kavramı aynı şekilde tanımlanamamaktadır. Daha önceleri hayatını sürdüreceğ gelire sahip olmama şeklinde tanımlanabilen yoksulluk, günümüzde çok boyutlu niteliğe sahip bir kavrama dönüşmüştür (Yıldırım, 2019, s. 18).

Yoksulluk, ekonomik, sosyal ve politik nitelikler taşıyan ve tanımlanması zor olan çok boyutlu bir kavramdır. Dar bir bakış açısıyla ele alındığında yoksulluk, belli bir yaşam seviyesinin altında kalma hali olarak ifade edilebilmektedir. Ancak yoksulluk çok boyutlu bir nitelik taşıdığı için yoksulluğun kapsamı veya tanımı da değişkenlik göstermektedir (Doğan, 2014, s. 6). Yoksulluk kavramının tanımlanmasında literatürde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin, ekonomik ve iş gücü yapılarının, sosyal ve kültürel özelliklerinin farklılıkları, yoksulluk kavramına yönelik tek bir tanım olmasına izin vermemektedir (Öztürk ve Çetin, 2009, s. 2663).

Yoksulluk hiç şüphesiz gelir eksikliği ile ilişkili, diğer bir ifade ile ekonomik yetersizlikle ilişkili bir kavramdır. Ancak yoksulluğun ekonomik yetersizlik dışında, dış şoklara karşı savunmasızlık, sosyal izolasyon ve siyasi güçsüzlük gibi boyutları da vardır. Yoksul kimseler sadece fiziksel olarak hayatta kalmak için gereken unsurlardan yoksun değildir. Aynı zamanda kendileri için seçim yapma veya bunu başaramazlar ise ihtiyaç duyduklarında yardım alma yeteneklerinden de yoksundur. Bu açıdan yoksulluk çok boyutlu bir kavram niteliği taşımaktadır (Bratton, 2006, s. 2).

Literatürde yoksulluk kavramına ilişkin farklı tanımlar olmasına karşılık, bu kavram ilk kez B. Seebohm Rowntree tarafından tanımlanmıştır. Rowntree yoksulluğu, kişinin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlarına toplam gelirinin yetmemesi şeklinde ifade etmiştir (Rowntree, 1901, s. 86). Townsend (1962)’e göre yoksulluk, dinamik bir nitelik taşımaktadır. Bir toplum içerisinde yaşayan insanın fiziksel verimliliğini veya sağlığını korumak için ihtiyaç duyduğu gerekliliklerinin mutlak bir listesi bulunmamaktadır. Kişilerin hayatlarını sürdürmesi için ihtiyaç duyduğu unsurlar; zamana, yaşadığı toplumun yapısına, fiziksel çevresine veya mevcut kaynaklarına göre değişkenlik gösterir.

Yoksulluk kavramının tanımında, ekonomik kriterlerin yanında sosyal ve siyasal gibi farklı kriterlerinde dikkate alınıp alınmayacağı önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Bu noktada Amartya Sen tarafından yapılan yoksulluk tanımı literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Sen yoksulluk tanımını yaparken, kişilerin sahip olduğu maddi ve manevi varlıkları, toplumdaki fırsatları ve bu fırsatları değerlendirebilme kapasiteleri gibi farklı boyutları dikkate almaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, s. 62). Bu kapsamda Sen (1994), kişinin eğitim, sağlık, barınma, insan onuruna yakışır bir yaşam gibi temel kapasitelerden yoksun olma halini yoksulluk olarak tanımlamıştır.

Dünya Bankası (2014), yoksulluğu, hanehalkının veya bireyin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli kaynağa sahip olmaması, kişilerin her insanın hakkı olan temel varlık ve fırsatlardan yoksun olması şeklinde tanımlamıştır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) (1997)’na göre yoksulluk, düşük gelirden çok daha fazlasıdır. Kötü sağlık, eğitim, bilgi ve

iletişimden yoksunluk, insani ve siyasi hakları kullanamama, haysiyet, güven ve saygı haklarından mahrum olma durumu yoksulluğu ifade etmektedir.

2. Yoksulluk Türleri

Yoksulluk kavramının çok boyutlu bir nitelik taşıması literatürde farklı yoksulluk türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda çalışmada mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, subjektif yoksulluk ve kırsal yoksulluk gibi farklı yoksulluk türlerine yer verilecektir.

2.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, kişinin ya da hanehalkının hayatlarını idame ettirebilmesi için asgari düzeyde temel ihtiyaçlarını bile karşılayamama durumu şeklinde tanımlanmaktadır (Memiş, 2014, s.148). Dünya bankası tarafından öne sürülen mutlak yoksulluk, kişinin hayatta kalmasına diğerk bir ifade ile kişinin fiziksel olarak hayatta kalacak şekilde beslenmesini ifade etmektedir. Buna göre temel besin ihtiyacını karşılamaya yetecek aynı ya da nakdi kaynağı olmayan kişi veya hanehalkı, mutlak yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmektedir (Bilen vd., 2005, ss. 3-4).

Mutlak yoksulluk kapsamında hanehalkının hayatını devam ettirebilmesi için gerekli asgari düzeyde tüketim ihtiyaçları saptanmaktadır. Bu bağlamda gıda ve gıda dışı maddeler dikkate alınarak mutlak yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Yalnızca gıda harcamalarını dikkate alarak, “minimum temel gıda maddelerinden oluşan gıda sepetinin maliyetiyle” mutlak yoksulluk sınırı hesaplaması yapılmaktadır. Bir kişinin bir günde alması gereken minimum kalori miktarı hesaplanmakta ve bu kalori miktarından daha az kalori ile beslenen kimseler yoksul olarak nitelendirilmektedir. Dünya Bankası, 1990 yılında yaptığı çalışmasında kişinin hayatını sürdürebilmesi için alması gereken kalori miktarını 2400 olarak hesaplamış ve 2400 kalorilik gıda sepetinin fiyatını mutlak yoksulluk sınırı şeklinde açıklamıştır (Taş ve Özcan, 2012, s. 424).

Sadece gıda sepetinin maliyeti dikkate alınması “açlık sınırını” ifade ederken, giyim, konut, ısınma ve eğitim gibi gıda dışı harcamalarının dikkate alınması “yoksulluk sınırını” ifade etmektedir (Akbulut, 2021, s.11). Dünya Bankası, yoksulluk sınırını yıllar içerisinde güncellemiştir. Bu kapsamda 1985 yılında günlük 1 dolar olan yoksulluk sınırını, 2001 yılında 1,08 dolar; 2008 yılında 1,25 dolar ve 2015 yılı itibariyle 1,90 dolar olarak belirlemiş ve yoksulluk sınırı altında kalanları yoksul olarak nitelendirmiştir (Yüksel Arabacı, 2019, s. 126). Mutlak yoksulluk yaklaşımı, tüm nüfus için aynı kalori miktarının kullanması açısından eleştirilmektedir. Çünkü kalori miktarı ülkeden ülkeye hatta hanehalkı içerisinde yaşayan kişiden kişiye göre bile değişkenlik göstermekte ve çeşitli faktörler (yaş, cinsiyet, meslek vb.) kişinin alması gereken kalori miktarını etkileyebilmektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011, s.63). Bununla birlikte gelir dışı faktörler de ülkelerarası yoksulluk sınırlarının kıyaslamasını değiştirebilmektedir. Örneğin yoksul kesime yönelik iyi bir kamusal hizmet sunan ülkelerde yoksulluk sınırı diğerk ülkelere nazaran daha düşük kalabilmektedir. Bu kapsamda mutlak yoksulluk kavramının yanı sıra görelî yoksulluk kavramı ortaya çıkmaktadır (Akbulut, 2021, s. 12).

2.2. Görelî Yoksulluk

Görelî yoksulluk, kişilerin toplumun ortalama hayat seviyesine sahip olmaması veya toplumdaki diğerk kişilere göre ortalamanın altında bir gelire sahip olması şeklinde ifade edilebilir. Kişinin ya da hanehalkının, toplumdaki diğerk kişilere göre ortalama bir yaşam seviyesine sahip olmaması tartışılabilir görelî durumu taşımaktadır. Mutlak yoksullukta, bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayacak kaynağına sahip olamama durumu dikkate alınırken, görelî yoksullukta bireyin toplumdaki mevcut refah seviyesinden yeterince yararlanamama durumu dikkate alınmaktadır (Ak, 2016, s. 302). Townsend (1979), eğer kişi bulunduğu topluma ait sosyal yaşama katılmıyorsa, ortalama bir refah seviyesine sahip değilse ve ortalama yaşam koşullarına ulaşabilmek için gerekli gelir ve kaynağı yoksa görelî yoksul olarak tanımlamıştır.

Görelî yoksulluğun iki temel unsuru vardır. Birincisi, yoksulluğun sosyal nitelikte ele alınıp tanımlanmasıdır. Bu, mutlak yoksulluğu savunanlara karşı atfedilen bir varsayımdır. İkincisi,

yoksulluğun tanımlanmasında, toplumda yoksul olmayan kişiler ile kıyas edilmesi diğer bir deyişle karşılaştırmalı yöntem kullanılmasıdır. Böylelikle yoksulluk dezavantajla ve dolayısıyla eşitsizlik ile birlikte ilişkilendirilerek tanımlanmaktadır (Spicker vd. 2007, s. 169).

Bireylerin veya hanehalkının, elde ettikleri kazanç açlık sınırının altında olmadığı için mutlak yoksulluk olarak kabul edilmeyebilirler. Ancak toplumun diğer üyelerine nazaran ortalama refah seviyesinin altında bir yaşam sürebilmektedirler (Altan, 2004, s. 146). Bu kapsamda görelî yoksulluk, mutlak yoksulluktan farklı olarak bireylerin toplumun ortalama hayat düzeyinin belli bir oranının altında kalmasını ifade etmektedir. Görelî yoksullukta ülkedeki fert başına düşen gelirin ya da harcamanın belli bir yüzdesi (%50-%60 gibi) dikkate alınır. Eğer hanehalkı veya birey, bu sınırların altında gelir ya da harcamaya sahip ise görelî yoksul olarak kabul edilmektedir (Aslan, 2020, s. 90).

Görelî yoksullukta, kişiler veya hanehalkının yoksul olarak tanımlaması yapılırken sadece gelir açısından yetersiz olup olmadığı dikkate alınmamaktadır. Aynı zamanda kişilerin gelir getiren kaynaklara erişimi veya bu kaynaklar ile hayatlarını devam ettirebilme imkânı göz önünde bulundurulmaktadır. Bu kapsamda görelî yoksulluk, kişiyi toplumsal bir varlık olarak ele alır ve kişinin bulunduğu toplum nezdinde kabul gören bir yaşam standardına sahip olup olmadığı üzerinde durur (Akbulut, 2021, s. 13). Dolayısıyla kişiler veya hanehalkı asgari seviyede hayatlarını devam ettirecek temel kaynaklara sahip olsalar bile toplumun ortalama hayat seviyesinin altında kalmakta ve bu kimseler görelî yoksul olarak tanımlanmaktadır (Şenses, 2017, s. 92).

Görelî yoksulluk, tüm toplum göz önünde bulundurulmuş olarak değerlendirme yapan bir yoksulluk türüdür. Bu yoksulluk türünde yalnızca açlık sınırı altında kalanlar değil, toplumun genel tüketim düzeyi altında kalanlar da yoksul değerlendirmesi içerisine alınmaktadır. Dolayısıyla görelî yoksulluk, toplumda gelir ve tüketim arasındaki farklılığı ortaya koymaya çalışmaktadır. Ancak bunu yaparken orta gelir grubu ile üst gelir grubu arasında bir kıyas yapmamaktadır. Görelî yoksullukta alt gelir grubunun gelir ve tüketim düzeyi, orta ve üst gelir grubu ile karşılaştırılmaktadır. Bu nedenle, görelî yoksulluk ölçütü dikkate alınarak yoksulluk hesaplaması yapıldığında yoksulların sayısından artış yaşanabilmektedir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s. 85). Bununla birlikte görelî yoksulluk hesaplaması, yoksulluğu belli bir zaman diliminde analiz ettiği ve yaşam standartlarında zamanla meydana gelen değişiklikleri göz ardı ettiği için eleştirilebilmektedir (Yücel, 2011, s. 67).

2.3. Sübjektif-Objektif Yoksulluk

Yoksulluğun bir diğer türünü objektif ve sübjektif yoksulluk oluşturmaktadır. Objektif yoksulluk, kişinin belirli esaslara göre hayatını sürdürebilmesi için belirli bir yaşam düzeyinden yoksun olma halini ifade etmektedir. Objektif yoksullukta, yoksulluğu oluşturan nedenler ve kişi ya da hanehalkını yoksulluktan çıkarmak için alınması gereken önlemler normatif kriterlere göre değerlendirilmektedir (Özcan, 2018, s. 4).

Sübjektif yoksulluk ise kişi veya hanehalkı buldukları toplum içerisinde ihtiyaç duydukları minimum gelir ve tüketim düzeyini ifade etmektedir. Kişilerin gelir veya tüketim düzeyi beklentileri, sübjektif yoksulluk sınırını vermekte ve bu yoksulluk sınırı algı anketlerinden elde edilmektedir. Sübjektif yoksullukta, kişinin yoksul olup olmadığına ilişkin en doğru kararı verecek olan kişinin kendisinin olduğu kabul edilmektedir. Buna göre, kendini yoksul olarak algılayan kişilerin sübjektif yoksulluk sınırının altına kalması, kendini yoksul algılamayanların ise sübjektif yoksulluk sınırının üzerinde kalması beklenmektedir (Flik ve Van Praag, 1991, s. 313).

2.4. Kırsal-Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ve bu ülkelerde ekonomik dönüşümlere bağlı olarak tarım sektöründe gizli işsizliğin¹ açık işsizliğe² dönüşmesi neticesinde ortaya çıkan yoksulluğu ifade etmektedir (Ak, 2016, s. 303). Kentsel yoksulluk ise küreselleşmenin de etkisiyle kentlerde yoksul kişilerin oluşmasını, bu kişilerin dışlanmaya maruz kalmalarını ve işsiz ya da devamlı bir işe sahip olmayanları ifade etmektedir. Ekonomik gelişmelere bağlı olarak kırsal kesimden kentlere göçün artması ve kentlerin bu göçü kaldırma kapasitesinin giderek azalması, kentsel yoksulluğun temelini oluşturmakta ve kentsel yoksulluğun şiddetli bir şekilde yaşanmasına neden olmaktadır (Bıçkılı, 2005, s. 105).

Küreselleşme ülkelerde zenginlik durumunun artmasına katkı sağlamanın yanı sıra elde edilen bu zenginliğin toplumda bölüşümü aşamasında yüksek gelirli kesimler lehine bir sonuç çıkarabilmektedir. Diğer bir ifade ile toplumda zengin olan kişiler daha zengin hale gelirken yoksul durumda olan kişiler daha yoksul duruma gelebilmektedir. Bu kapsamda toplumun bir tarafında gökdelenler, muazzam ve giderek artan bir zenginlik söz konusu iken diğer bir tarafından teneke gecekondu, yoksul kişilerin hızla artışı ve yoksulluğun giderek şiddetli hale gelmesi söz konusu olmaktadır (Yılmaz, 2012, s. 263). Kentsel yoksullukta, küresel ekonomik alanda yaşanan değişimler nedeniyle daha önce yoksul olmayan kimseler yoksul hale gelmekte, bu yoksulluk görece kalıcı nitelik taşımakta ve bu kimseler giderek toplumdaki sosyal ve mekânsal süreçlerden dışlanmaya maruz kalmaktadır (Saçlı, 2019, s. 11). Kentlerde kapitalizm, modernleşme ve bunlara bağlı yaşanan sınıfsal eşitsizlik beraberinde kentsel yoksulluk sorununu gündeme getirmektedir. Hemen hemen bütün ülkelerde görülebilen kentsel yoksulluk özellikle az gelişmiş ülkelerin önemli sorunları arasında yerini almaktadır. Kentsel yoksullukta, toplumdaki tüm kişilerin sunulan imkân ve haklardan ne derece fayda elde ettiği önem arz etmektedir (Özel, 2015, s. 161). Küreselleşme kentlerde yaşayan herkese eşit haklar sunmamaktadır. Küreselleşmenin kentlerde adaletsiz bir şekilde işlemesi özellikle yoksul kişiler açısından kötü barınma ve yaşam koşulları, işsizlik ve dışlanma gibi çeşitli dezavantajlı durumlar meydana getirmektedir (Yılmaz, 2012, s. 266).

2.5. İnsani Yoksulluk

İnsani yoksulluk, mutlak ve görelî yoksulluk türlerinden daha geniş kapsamlı yoksulluğu ifade etmektedir. BM tarafından ortaya atılan insani yoksullukta, yoksulluğun farklı boyutlarına vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda mutlak yoksullukta temel ihtiyaçlardan yoksunluk; görelî yoksullukta toplumsal gereksinimlerden yoksunluk hallerine odaklanılırken, insani yoksullukta kişinin insana yakışır bir şekilde yaşam sürmesine imkân vermeyen mahrumiyet hallerinde odaklanılmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s. 85-86).

BM tarafından 1997 yılında yayımlanan raporda insani yoksulluk kapsamında bir endeks ortaya konmuştur. İnsani yoksulluk endeksinde üç temel gösterge üzerine odaklanılmıştır. Üç temel gösterge, uzun ve sağlıklı yaşam, bilgiye erişim ve kaliteli bir yaşam standardı şeklinde belirlenmiştir (UNDP, 1997, s. 43). İnsani yoksulluk geliri tek başına temel almamakta, temel insani ihtiyaçlardan yoksun kalma durumlarını dikkate almaktadır. Dolayısıyla insani yoksulluk, sadece kişilerin gelir düzeylerinde azalışı değil aynı zamanda bilgiye erişimde zorluk, hastalık ve temel sosyal hizmetlerden mahrumiyet gibi insan yaşamını etkileyen çok boyutlu bir kavramı ifade etmektedir (Ak, 2016, s. 302). Kişinin bulunduğu mevcut zaman diliminde yeterli eğitimi alamaması, sağlıklı beslenememesi, gelecek korkusu içerisinde olması ve sosyal hizmetlere erişiminin olmaması gibi durumlar insani yoksulluk içerisinde yer almaktadır (Savcı Köroğlu, 2022, s. 301).

¹Bir işletmede veya sektörde çalışan kişilerin sayısının azalmasına rağmen o işletmede veya sektörde üretim miktarında bir azalış yaşanmıyorsa gizli işsizlik var olduğu anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle işletmede veya sektörde işsizlik değil aksine aşırı istihdam mevcuttur. Daha fazla bilgi için Eğilmez, 2016.

²Mevcut çalışma koşulları ve ücret düzeyinde, çalışma istek ve arzusunda olmalarına rağmen iş bulamayan kişileri ifade etmektedir. Daha fazla bilgi için Eğilmez, 2016.

2.6. Geçici-Kronik Yoksulluk

Yoksulluğun bir diğer türünü geçici ve kronik yoksulluk oluşturmaktadır. Geçici yoksulluk, kişinin ya da hanehalkının yaşamlarını sürdürme durumunun veya elde ettiği gelirin bazı zamanlarda artma ve azalmasına bağlı olarak yaşanan yoksulluğu ifade etmektedir. Kronik yoksulluk ise geçici yoksulluğun aksine kişinin mevcut yaşam seviyesine bağlı olarak yaşadığı yoksulluk durumunun kalıcı bir hale dönüşmesini ifade etmektedir (Savcı Köroğlu, 2022, s. 103). Kişinin ya da hanehalkının yoksulluk durumlarının beş yıldan daha fazla devam etmesi ve yoksulluk durumlarının iyileştirilemez hale dönüşmesi durumunda, bu kişiler kronik yoksul olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda kronik yoksul durumda olanlar, hayat standartlarını yükseltme imkanına sahip değildirler (Ak, 2016, s. 303).

3. Yoksulluğu Etkileyen Faktörler

Yoksulluk kavramı çok boyutlu bir nitelik taşıması nedeniyle pek çok faktörün yoksulluğu etkileyebildiği görülmektedir. Bu kapsamda savaşlar, ırk ve cinsiyet ayrımcılıkları, uluslararası kuruluşlar tarafından uygulanan yapısal programlar, kamu harcamalarındaki azalışlar, üretimin yavaşlaması, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, büyüme ve kalkınmada yaşanan gerilemeler, hanehalkı özellikleri, işsizlik veya küreselleşme gibi pek çok faktör yoksulluğu etkileyen nedenler arasında sıralanabilir (Can, 2017, s. 1114).

Yoksulluğu etkileyen nedenler ülkeden ülkeye değişmekle birlikte günümüz dünyasında küreselleşme yoksulluğu etkileyen önemli faktör arasında yerini almaktadır. Küreselleşmeye bağlı olarak üretim teknolojileri hızla gelişmiş, ülke sınırları zamanla ortadan kalkmış ve ülkeler arasında bilgi alışverişi hızlanmıştır. Küreselleşmenin ortaya çıkardığı bu gelişmeler, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri olumsuz yönde etkileyebilmekte ve gelir eşitsizliğini ortaya çıkarabilmektedir. Alt, orta ve üst gelir grupları arasında dağılımın gittikçe adaletsiz hale gelmesi ise beraberinde işsizlik ve yoksulluğu negatif yönde tetiklemektedir (Savcı Köroğlu, 2022, s. 102). Bu kapsamda yoksulluğu etkileyen ekonomik faktörler, küreselleşmeden elde edilen gelirin adaletsiz dağılımı, ekonomik büyüme, konjonktürel dalgalanmalar tasarruf ve yatırım oranlarının yetersizliği, az gelişmiş ülkelerin katma değer oluşturma potansiyelinin ve rekabet gücünün zayıflığı, mali nedenler, yolsuzluk ve işsizlik şeklinde sıralanabilir. Yoksulluğu etkileyen ekonomik faktörler genel olarak değerlendirildiğinde, kişinin etki alanının dışında kaldığı ve ekonominin bütününe ilgilendiren nedenler olduğunu söylemek mümkündür (Turna, 2022, s. 19).

Kentleşmeye veya savaşa bağlı olarak yaşanan göçler de yoksulluk üzerinde önemli etkiler meydana getirebilmektedir. Göç eden kimseler, dezavantajlı bölgelerde yaşamlarını sürdürmesi, kötü ve sağlıklı barınma imkanları ve sürekli bir gelir kaynaklarının olmaması gibi nedenlere bağlı olarak yoksulluk ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bununla birlikte göç yoksulluğu etkilemekle birlikte yoksulluk durumu da göçü etkilemektedir. Bu kapsamda yoksulluk, hem göçü etkileyen itici bir faktörü hem de göç hareketlerini kısıtlayan bir faktörü oluşturmaktadır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012, s. 94).

Yoksulluğu etkileyen faktörler arasında, doğal afetler, kişiler arasındaki yetenek farklılıkları miras yolu ile elde edilen gelirler, hızlı nüfus artışı, yaşlı nüfusunun artması, eğitim ve sağlık olanakları, barınma imkanları, yaşanan bölgenin altyapı imkanları, hanehalkı özellikleri ve ayrımcılık gibi faktörler de sıralanabilir (Ak, 2016, s. 301). Yoksulluk üzerine yapılan çalışmalarda, yalnızca tek bir neden üzerine odaklanılmadığı ve pek çok faktörün yoksulluk üzerindeki etkisinin incelendiği görülmüştür. Yoksulluk çok boyutlu bir nitelik taşıdığı için yoksulluğu etkileyen faktörlerin de çok boyutlu olarak ele alınması doğru bir yaklaşımı oluşturmaktadır. Çünkü yoksulluk kişisel nedenlerden kaynaklanabileceği gibi ailesel, çevresel, bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal veya kültürel yapısı gibi faktörlerden de kaynaklanabilmektedir. Dolayısıyla yoksulluğun nedenlerinin geniş bakış açısı ile ele alınması ve bu doğrultuda yoksulluğu azaltma politikalarının uygulanması daha etkin bir sonuç ortaya koyacaktır (Savcı Köroğlu, 2022, s. 103). Bu kapsamda yoksulluğu etkileyen bölgesel, toplumsal ve demografik faktörler kısaca Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1: Yoksulluğu Etkileyen Faktörler

Bölgesel Faktörler	Hanehalkı Faktörleri
Coğrafi ve iklimsel koşullar	Hanehalkı büyüklüğü
Kırsal alanların elverişsiz olması, yetersiz altyapı ve kamu hizmetleri	Hanehalkı üyelerinin özellikleri (yaş, cinsiyet ve bağımlı kişi sayısı vb.)
Bölgesel yönetim	Hanehalkı üyelerinin eğitim ve sağlık durumları
Bölgesel eşitsizlikler	Hanehalkı reisinin cinsiyeti, eğitimi vb.
Toplumsal Faktörler	Demografik Faktörler
Altyapı hizmetleri ve kamu hizmetlerinin miktarı	İstihdam durumu
Kalkınma ve istihdama eşit erişim	Yaş
Hükümet politikaları	Cinsiyet
Sosyal nitelikli hizmetler ve bu hizmetlere dezavantajlı kimselerin erişimi	İstihdam ve gelir niteliği (sürekli/geçici gelir, kötü istihdam koşulları vb.)
Sosyal sermaye	Eğitim ve sağlık durumu

Kaynak: (World Bank, 2014, ss. 79-83)

4. Türkiye Özelinde Yoksulluk Üzerinde Yapılmış Çeşitli Çalışmalar

Ulusal ve uluslararası literatürde yoksulluk ve yoksulluk türleri üzerine ampirik veya teorik nitelikte pek çok farklı çalışmalar yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye özelinde yoksulluk durumunu inceleyen çeşitli çalışmaların bulgularına yer verilecektir.

Öztürk ve Çetin (2009), Dünyada ve Türkiye’de kadın yoksulluğu üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda yoksulluk sorunun kadınlar özelinde ayrıca incelenmesinin önemli olduğunu, kadınların eğitim hizmetlerine veya emek piyasasına ulaşmada erkeklere nazaran dezavantajlarının mevcut olduğu ve bu nedenle de yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalma ihtimallerinin daha yüksek olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca yoksullukla mücadele politikaları toplumda yer alan tüm yoksulları hedeflese de kadınlara yönelik mikro kredi³ gibi ek önlemlerin alınmasının daha etkin olabileceği belirtilmiştir.

Arpacıoğlu ve Yıldırım (2011), yoksulluk sorununu Dünya ve Türkiye kapsamında ele almıştır. Çalışma sonucunda gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk oranının %40’ın altında kaldığı, az gelişmiş ülkelerde ise %40-80 arasında seyrettiği ve gelişmişlik seviyesi yüksek olan ülkelerde dahi %12 yoksulluk oranının olduğu ifade edilmiştir. Türkiye’de yoksulluk sorunu incelendiğinde ise hane içerisinde yaşayan kişi sayısı arttıkça yoksulluk oranının arttığı, kırsal kesimde kentlere göre yoksulluk oranını nispeten yüksek olduğu ve bütüncül bir yoksullukla mücadele politikası izlenmesinin daha etkin olacağı belirtilmiştir. Fırat (2013) gelişmekte olan ülkeler ve Türkiye kapsamında yoksulluk sorununu ele almıştır. Çalışma sonucunda; yoksulluk sorunu ile her alanda mücadele edilmesi ve yoksulluğu azaltma stratejilerinin makro ekonomik politikalar içerisinde yer alması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye’de hanehalkı büyüklüğü ile yoksulluk oranı paralel bir seviye izlerken, eğitim seviyesi arttıkça yoksulluk riskinin azaldığı ve kişilerin çalışma durumlarına göre yoksulluk oranının değiştiği çalışmada elde edilen bulguları oluşturmaktadır.

Tunç (2013), yoksullukla mücadelede önemli bir yeri bulunan Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının faaliyetlerinin etkinliğini incelemek amacıyla TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli) bölgesi kapsamında 489 hane ile bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre ailelerin %75,2’i sosyal yardım almakta, sosyal yardım alan ailelerin çoğunluğu (%43,6) yardımların zamanında yapıldığını, ancak yapılan

³Küçük işletmelere veya kendi işini kurmak isteyen girişimcilere hammadde, malzeme ve makine alımı gibi işletme ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla verilen küçük ölçekli krediler ifade etmektedir. Mikrokredi uygulamaları ile istihdam olanaklarının artırılması ve özellikle işgücü piyasasına finansman, eğitim veya ayrımcılık gibi çeşitli dezavantajları nedenleriyle katılmayan kimselerin iş gücü piyasasında yer almalarının sağlanması hedeflenmektedir. Bir bakıma yoksul kimselerin iş gücü piyasalarında yer almaları desteklenerek hem yoksulluğun azaltılmasına hem de istihdam olanaklarının artırılmasına katkı sağlanmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Ateş ve Ögütöğulları, 2012.

yardımların yoksulluktan çıkmak için yeterli olmadığını sadece kısa vadeli çözümler sunduğunu düşünmektedir. Ayrıca, sosyal yardımların işsizliğin çaresi olarak görüldüğü, yardım yapılacak kesimin daha etkin belirlenmesi ve daha yüksek dezavantajlara sahip olan kişilere öncelik tanınması gerektiği belirtilmiştir.

Doğan ve Tatlı (2014), Türkiye özelinde insani gelişme⁴ ve insani yoksulluk durumunu inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda Türkiye'nin insani gelişme endeksinin yıllar bazında istikrarlı bir gelişme sergilediği, hızlı gelişmekte olan sekiz ülke arasında yer aldığı belirtilmiş ve okullaşma oranlarında daha yüksek endeks değerleri elde edebilmek için eğitim hizmetlerine ve yatırımlarına ağırlık verilmesi gerektiği şeklinde önerilerde bulunulmuştur. Çok boyutlu yoksulluk açısından inceleme yapıldığında ise Türkiye'nin 2011 yılında 108 ülke arasında 0.028 ile 41. sırada yer aldığı, yoksulluktan en şiddetli etkilenen kesime yönelik ayrı politika ve stratejiler geliştirilmesi ve sosyal politikaların etkin bir şekilde uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Yılmaz (2014), Türkiye özelinde 2002-2012 yıllarını dikkate alarak ekonomik büyüme ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi ekonometrik analiz ile incelemiştir. Yapılan analizler sonucunda ekonomik büyümede artış meydana geldikçe yoksulluk oranının azaldığı tespit edilmiştir.

Gedikoğlu (2015), çalışmasında Biga ilçesi özelinde yoksulluk durumunu ve yoksullukla mücadelede yapılan çalışmaları 100 hane kapsamında incelemiştir. Çalışma sonucunda kadınların erkeklere göre daha yoksul olduğu, engelli ve yaşlı nüfusun daha sık yoksulluk ile karşılaştığı, yoksullukla mücadelede barınma yardımlarının önemli bir yer tuttuğu, iş ve meslek edindirme projelerinin artırılması gerektiği ve yoksul durumda olan çocukların eğitimlerinin devamının sağlanması gerektiği şeklinde bulgular elde edilmiştir. Duran (2015), Türkiye'de yoksulluk sorununu bölgesel bazda mekansal analiz yöntemleri ile incelemiştir. Çalışma sonucunda 2006-2013 yılları arasında yoksulluğun azaldığı ve bu süreçten en çok batıdaki gelişmiş bölgelerin fayda sağladığı, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yoksulluk durumunun çok yoğun olduğu ve bölgesel yoksulluğun azalmadığı bulguları elde edilmiştir.

Yüksel Arabacı (2016), çalışmasında göreceli yoksulluk yaklaşımını ve Türkiye için uygunluğunu incelemiştir. Çalışma sonucunda ülkemizde resmi yoksulluk verilerinde benimsenen göreceli yoksulluk yaklaşımının temelde iki problem ortaya çıkarabileceği belirtilmiştir. İlk olarak göreceli yoksulluk sınırının temel ihtiyaçları karşılamaya yetmeyecek kadar düşük olarak hesaplanması halinde, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan yoksul kesimin resmi istatistiklere yansımaması problemini ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir. Diğer bir problem ise göreceli yoksulluk yaklaşımının yoksulları tek ve homojen bir grup olarak kabul etmesi şeklinde ifade edilmiştir. Bu kapsamda birbirinden farklı ve heterojen bir nüfus olan yoksul kesime yönelik farklı çözüm politikalarının geliştirilmesi önerilmiştir.

Özcan (2018), Denizli ilinin sosyoekonomik yapısı ele alınarak mutlak yoksulluk sınırının belirlenmesine yönelik bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma Denizli merkezini kapsamaktadır. Sağlıklı bir kişinin en az 2400 kalori alması gerekliliği göz önünde bulundurularak, dört besin grubunu içeren (süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri, sebze ve meyve grubu, ekmek ve tahıl) farklı gıda maddeleri ile günlük menüler ortaya konmuştur. Günlük menüler ve birim fiyat hesaplaması yapılarak, kişinin günlük, haftalık ve nihai olarak aylık şeklinde asgari harcama tutarı hesaplanmıştır. Çalışma sonucunda dokuz farklı bölgede farklı yoksulluk sınırı elde edilmiştir. Refah seviyesi ile gıda fiyatları arasında doğrusal bir ilişki olduğu ve bu kapsamda refah seviyesinin görece yüksek olan bölgelerde ürün fiyatlarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Denizli merkez özelinde mutlak yoksulluk sınırının ülke ortalamasının altında kaldığı elde edilen diğer bir bulguyu oluşturmuştur.

⁴İnsani gelişme endeksi (İGE), uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgili olmak ve iyi bir yaşam standardına sahip olmak şeklinde üç farklı boyutta ortalama başarımın özeti veren bir endeksi ifade etmektedir. İGE, üç farklı boyutun her birine farklı puanlamalar uygulayarak geometrik ortalamalarının hesaplanmasını içerir. Daha fazla bilgi için bkz. <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>. Erişim Tarihi: 12.03.2023

Aslan (2020), çalışmasında Türkiye kapsamında yoksulluk ve işgücü piyasasının ilişkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda işgücü piyasasında yer almayanların en yüksek yoksulluk oranına sahip iken istihdam edilen sosyoekonomik grubun en düşük yoksulluk oranına sahip olduğu, tarım, inşaat ve niteliksiz işlerde çalışan kişilerin veya kayıt dışı çalışan kişilerin ise yoksulluk riskinin arttığı tespit edilmiştir.

Bayramoğlu (2022), Türkiye kapsamında 2006-2019 yılları arasında büyüme, yoksulluk ve gelir dağılımının nasıl bir seyir izlediği çeşitli analizler ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda 2006-2019 uzun dönem analizinde gelir eşitsizliğinin en yüksek Güney Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu, 2004-2019 döneminde Doğu Marmara, Batı Anadolu ve Orta Anadolu bölgelerinde yoksul yanlısı büyüme⁵ gerçekleşirken diğer tüm bölgelerde yoksul karşıtı büyüme meydana geldiği tespit edilmiştir. 2010-2013 döneminde ise Orta Doğu Anadolu ve Güney Doğu bölgelerinde yoksul nüfusun büyümeden pay almadığı bulgusu elde edilmiştir.

Yaşar (2022), Türkiye kapsamında yoksulluğa neden olan faktörleri ve bu faktörlerin yoksulluk üzerindeki etkisini çeşitli analizler ile incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, ekonomik faktörler arasından en çok ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılmasında etkin olduğu ve kişi başına düşen gelir arttıkça yoksulluğun azaldığı tespit edilmiştir. Buna karşılık, enflasyon, işsizliğin, özel eğitim harcamalarının ve nüfus artışının ise yoksulluğu artırdığı bulgularına erişilmiştir.

5. Türkiye’de Yoksulluk

Türkiye 24 Ocak 1980 kararları⁶ sonrasında, yoksulluğu azaltma politikalarını zaman içerisinde benimsemiş ve hayata geçirmeye başlamıştır. Bu kapsamda 1986 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDV) kurulmuş ve 1992 yılında yeşil kart uygulaması başlatılmıştır. Bunun yanı sıra 81 il ve 892 ilçe kapsamında kurulan 973 Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kurulmuştur. Bu vakıflar aracılığı ile sosyal yardım faaliyetleri yürütülerek 4 milyon kişiye gıda, yakacak, barınma, eğitim ve sağlık alanında destekler sağlanmıştır. Ayrıca 28 Kasım 2001’de Dünya Bankası ile imzalanan anlaşma sonucunda Şartlı Nakit Transfer Programı (ŞNTP) devreye alınmış ve sosyal riski azaltma projesi başlatılmıştır. Proje ile ekonomik krizin yoksul kesimin üzerinde meydana getirdiği negatif etkinin minimize edilmesi amaçlanmıştır (Fırat, 2013, s. 200-201).

Türkiye’de yoksulluk araştırmaları Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yürütülmektedir. TÜİK, gelir dağılımı ve yoksulluk konusunda çalışmalara 1987 yılında Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi ile başlamıştır. 1994 yılında bağımsız bir gelir dağılımı araştırması ve 2002-2005 yılları arasında ise hanehalkı bütçe araştırmaları yapılarak gelir dağılımı istatistikleri oluşturulmuştur. 2006 yılı itibariyle ise Avrupa Birliğine uyum kapsamında gelir dağılımının yanı sıra yaşam koşulları, gelire dayalı göreceli yoksulluk ve sosyal dışlanma konuları hakkında veri üretmek amacıyla “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA)” başlatılmıştır⁷.

Yoksulluk, kişinin eğitim durumu, yaşadığı hanehalkının özellikleri, yaşadığı bölge, mesleği, yaşı ve cinsiyeti gibi pek çok faktöre bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Çalışmada TÜİK tarafından yayımlanan GYKA ve yoksulluk istatistikleri kullanılarak, Türkiye kapsamında yoksulluk sorunu incelenecektir. Bu kapsamda ilk olarak yoksulluğun genel ve bölgesel durumu incelenecek sonrasında hanehalkı ve eğitim durumu özelliklerine göre yoksulluk durumu ele alınacaktır.

⁵Yoksul yanlısı büyüme, ekonomik büyümeden yoksul kimselerin daha fazla fayda sağlamasını, diğer bir ifade ile ekonomik büyüme sonucunda yoksul kimselerin ekonomik ve sosyal açıdan hayat seviyelerinin yükselmesi şeklinde ifade edilebilir (Altınışık, 2022). Daha fazla bilgi için Dolar & Kraay, 2002.

⁶Bu kararlar ekonomik yapı ve düşünceyi değiştirme amacı gütmektedir. Bu kapsamda alınan kararlar devletin piyasaya müdahalesinin en aza indirilmesi, serbest piyasa ekonomisine ağırlık verilmesi, ihracat artırılması, yabancı sermaye girişimlerinin artırılması, ücretlerin yeniden düzenlenmesi, üretimin artırılması ve ekonomide makro dengelerin sağlanması şeklinde özetlenebilir (Engin, 2022, s. 1182).

⁷<https://www.tuik.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 11.01.2023

5.1. Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü

Türkiye kapsamında 2014-2021 yılları arasında yoksulluğa ilişkin sayısal bilgilere Tablo 2’de yer verilmiştir. Tablo 2, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri⁸ kullanılarak hesaplanan gelire dayalı göreceli yoksulluk sınırı, yoksul sayıları ve yoksulluk oranlarını içermektedir.

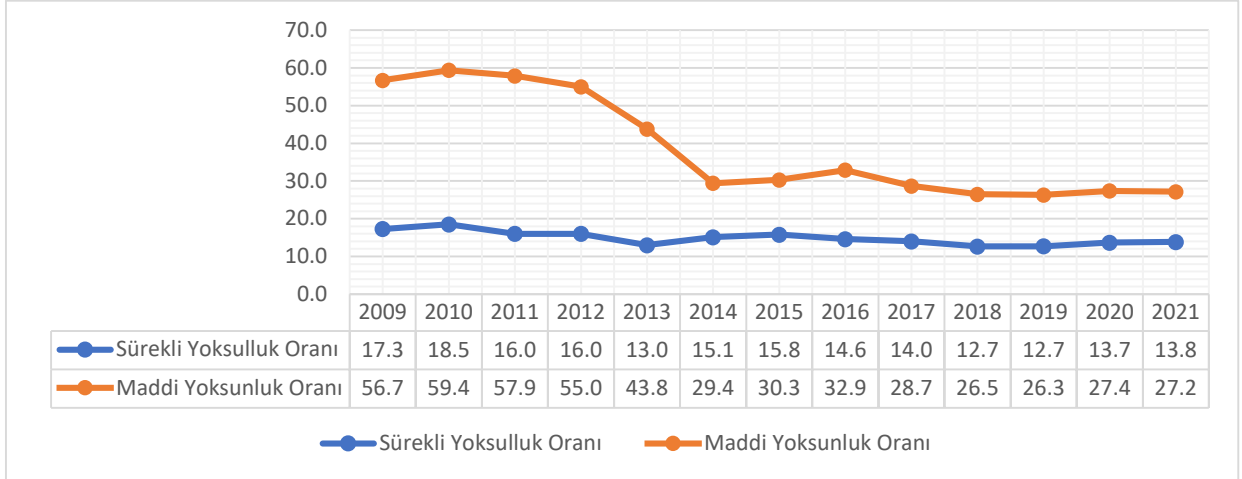
Tablo 2: 2014-2021 Yılları Arası Yoksulluk Sınırı, Yoksul Sayıları ve Yoksulluk Oranları

Yıllar	Medyan gelirin %50’sine göre			Medyan gelirin %60’ına göre		
	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (Bin Kişi)	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (Bin Kişi)	Yoksulluk Oranı (%)
2014	5.554	11.332	15	6.665	16.501	21.8
2015	6.246	11.219	14.7	7.495	16.706	21.9
2016	7.116	11.026	14.3	8.539	16.328	21.2
2017	7.994	10.622	13.5	9.532	15.864	20.1
2018	8.892	11.091	13.9	10.670	16.888	21.2
2019	10.793	11.641	14.4	12.952	17.207	21.3
2020	12.394	12.267	15	14.873	17.921	21.9
2021	14.034	11.936	14.4	16.841	17.636	21.3

Kaynak: (TÜİK)

Tablo 2 incelendiğinde, yıllar içerisinde yoksulluk sınırlarında artış yaşandığı görülmektedir. Bu kapsamda yoksulluk sınırı, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50’si ve %60’ı dikkate alınarak hesaplandığı göz önüne alındığında, yıllar içerisinde yoksulluk sınırının artış trendi izlediği görülmektedir. Yoksul sayısı ve oranları incelendiğinde ise 2014-2018 yılları arasında bir azalış seyri görülürken, 2019 yılı itibariyle artış yaşandığı görülmektedir. Buna göre tüm dünyayı önemli ölçüde etki altına alan küresel salgının, ekonomide meydana getirdiği olumsuz etkilerle birlikte yoksulluk üzerinde de negatif etkilere yol açtığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte hanehalkı gelirlerinin artması ile yoksulluk sınırının yükseldiği, yoksulluk oranının ise dalgalı bir seyir izlediği söylenebilir. Bu durum, kişinin gelirlerinde bir artış yaşanmasına rağmen alım gücünün zayıfladığı ve buna bağlı olarak yoksulluk oranının artış seyri izlediği şeklinde yorumlanabilir. Kişilerin gelirlerinde görünürde bir artış yaşanmasına karşılık reelde alım gücünün zayıflaması, kişinin mevcut yaşam seviyesini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Dolayısıyla hayat pahalılığındaki yükselişle birlikte yoksulluk sınırı da yükselmekte, kişilerin alım gücünün zayıflaması veya hayat pahalılığının artması ise yoksulluk oranının yükselmesine neden olabilmektedir. Diğer taraftan yoksulluk çok boyutlu bir nitelik taşıdığı için farklı birçok faktörden olumlu ya da olumsuz etkilenebilmektedir. Bu noktada yalnızca kişilerin alım gücünün zayıflamasının yoksulluğu artırmayacağı, işsizlik, gelir dağılımı veya ekonomik büyüme gibi çeşitli faktörlerin de yoksulluk üzerinde pozitif ya negatif yönde etkiler meydana getirebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

⁸Hanehalkının yıllık kullanılabilir gelirin, hanehalkının eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünmesiyle elde edilmektedir.

Şekil 1: 2014-2021 Yılları Arası Sürekli ve Maddi Yoksunluk Oranları (Medyan Gelirin %60'ına Göre)

Kaynak: (TÜİK)

Şekil 1’de 2009-2021 yılları arası eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60’ına göre hesaplanan sürekli ve maddi yoksulluk oranlarının seyrine yer verilmiştir. Sürekli yoksulluk oranı dört yıllık panel veri kullanılarak hesaplanmaktadır. Eğer bir kimse eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60’ına göre son yılda ve aynı zamanda önceki üç yıldan en az ikisinde yoksul ise sürekli yoksul içerisinde değerlendirilmektedir. Şekil 1’de yer alan sürekli yoksulluk oranları incelendiğinde, 2010 ve 2018 yılları itibariyle genel anlamda azalış seyri izlediği ve %6 azalış ile 12,7’ye gerilediği görülmektedir. Bu kapsamda yoksulluğun kalıcı bir hal almadığını ve azalma yönlü bir seyir izleyebildiğini söylemek mümkündür. Yoksulluk oranının 2014 ve 2015 yıllarında arttığı görülmektedir. 2014 yılında bir önceki yıla göre çeşitli ekonomik değişkenlerde negatif yönde etkiler meydana gelmiştir⁹. Buna göre ekonomik büyümenin yavaşlamasının, kişi başına düşen gelirin azalmasının ve işsizlik oranının artışının yoksulluk oranını da olumsuz yönde etkilemiş olabileceğini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra küresel salgının sürekli yoksulluk üzerindeki olumsuz etkisini 2020 yılı itibariyle gösterdiği belirtilebilir.

Maddi yoksunluk oranı, finansal anlamda sıkıntı olma halini ifade etmektedir. Ayrıca bu oran hanehalkının, çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ve ekonomik anlamda beklenmeyen harcamaları yapabilme, evinden uzakta 1 haftalık tatil masrafını karşılayabilme, kira ve ısınma gibi ihtiyacını karşılayabilme ile ilgili algılarını yansıtmaktadır. Bu kapsamda Şekil 1’de yer alan maddi yoksunluk oranları incelendiğinde, 2009 ve 2014 yılları arasında belirgin bir azalış seyri izlediği görülmektedir. Maddi yoksunluk oranındaki azalma eğilimi 2015 yılında 0,7 kadar artış gösterse dahi sonraki yıllarda tekrar azalma eğilimi göstermiştir. Maddi yoksunluk oranlarında meydana gelen bu azalış, hanehalkının ekonomik anlamda gücünün yükseldiği ve hayat koşullarında düzelme yaşandığı şeklinde değerlendirilebilir.

5.2. Bölgelere Göre Yoksulluk

Yoksulluk durumu, kişinin veya hanehalkının yaşadığı yerleşim yerine veya çevreye göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bu kapsamda bölgelere göre yoksulluk seviyesinin incelenmesi önemli bir hususu oluşturmaktadır.

⁹(Sungur, 2015).

Tablo 3: Bölgeler Bazında 2014-2021 Yılları Arası Yoksulluk Oranları

Bölgeler / Yıllar	Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yoksulluk Oranları (Medyan Gelirin %60'ına Göre)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Türkiye</i>	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9	21,3
<i>TR10 (İstanbul)</i>	17,0	17,8	17,8	18,8	21,0	17,7	19,2	19,6
<i>TR21 (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli)</i>	16,1	17,6	22,6	18,2	20,1	18,8	19,8	19,2
<i>TR22 (Balıkesir, Çanakkale)</i>	19,3	19,2	17,0	18,5	19,4	17,0	20,7	17,3
<i>TR31 (İzmir)</i>	19,8	19,9	19,7	18,4	19,7	19,8	20,3	19,5
<i>TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)</i>	17,6	15,9	15,3	14,0	18,1	17,4	17,3	18,1
<i>TR33 (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak)</i>	13,7	15,6	15,0	11,7	14,7	14,0	18,6	15,2
<i>TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik)</i>	13,0	16,3	15,3	16,8	17,0	13,5	14,0	13,9
<i>TR42 (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova)</i>	15,8	16,4	14,7	13,1	17,6	15,5	14,7	13,2
<i>TR51 (Ankara)</i>	18,5	19,4	19,5	17,5	16,5	17,1	19,6	17,4
<i>TR52 (Konya, Karaman)</i>	18,0	16,6	15,7	18,0	17,7	16,8	19,8	16,1
<i>TR61 (Antalya, Isparta, Burdur)</i>	20,7	20,3	20,3	19,7	18,7	18,8	19,8	19,0
<i>TR62 (Adana, Mersin)</i>	21,2	17,4	21,8	19,9	20,4	20,4	19,5	22,4
<i>TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)</i>	17,8	18,8	19,1	18,5	16,9	19,8	14,2	19,1
<i>TR71 (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)</i>	14,0	13,1	16,1	17,2	18,9	17,4	19,7	18,0
<i>TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)</i>	19,0	18,3	19,2	13,4	17,8	17,6	17,4	16,7
<i>TR81 (Zonguldak, Karabük, Bartın)</i>	14,9	12,0	10,5	11,7	11,9	13,9	14,1	12,7
<i>TR82 (Kastamonu, Çankırı, Sinop)</i>	14,6	17,8	16,9	14,7	19,1	19,8	24,0	18,8
<i>TR83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya)</i>	16,1	17,6	18,4	16,8	18,0	17,6	20,3	18,2
<i>TR90 (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane)</i>	15,3	16,3	13,9	14,6	13,9	17,4	18,3	15,5
<i>TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt)</i>	23,5	19,6	19,1	15,1	17,6	20,0	18,6	18,5
<i>TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan)</i>	20,2	23,7	17,7	17,5	16,8	16,8	21,3	21,6
<i>TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)</i>	19,0	17,9	18,7	16,5	13,4	15,5	15,5	10,4
<i>TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari)</i>	17,8	10,3	18,5	13,9	17,5	15,4	18,8	17,6
<i>TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)</i>	13,5	13,9	13,8	12,1	13,6	12,3	14,0	12,9
<i>TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)</i>	17,3	22,1	18,0	14,8	17,9	16,8	12,5	17,1
<i>TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)</i>	13,4	16,3	16,9	14,3	13,2	15,4	17,1	19,3

Kaynak: TÜİK

Tablo 3'te 2014-2021 yılları arasında Türkiye'de bölgeler bazında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60'ına göre yoksulluk oranlarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde TR61 (Antalya, Isparta ve Burdur) ve TRA1 (Erzurum, Erzincan ve Bayburt) bölgelerinde 2014-2018 yılları arasında yoksulluk oranı her yıl azalış gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte 2018 yılında neredeyse tüm bölgelerin yoksulluk oranlarında artış görülürken, Güneydoğu (TRC3 ve TRB1) ve Karadeniz (TR90) illerinin yoksulluk oranları azalmıştır. 2021 yılı yoksulluk oranı incelendiğinde ise en düşük yoksulluk oranı 10,4 ile TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli) bölgesinde gerçekleşirken; Şırnak, Siirt, Ağrı, Ardahan, Kars ve Iğdır gibi doğu illerinde veya İstanbul, İzmir ve Adana gibi yoğun göç alan metropol şehirlerde yüksek yoksulluk oranları gerçekleşmiştir. Ayrıca incelenen tüm yıllarda İstanbul, İzmir ve Adana bölgesinin, diğer bölgelere kıyasla yüksek yoksulluk oranına sahip olduğu görülmektedir.

5.2. Hanehalkı Tipine Göre Yoksulluk

Çalışmada Türkiye geneli ve bölgeler bazında bir yoksulluk incelemesi yapıldıktan sonra hanehalkı özelliklerine göre yoksulluk oranları ele alınmıştır. Hanehalkı nitelikleri gibi demografik değişkenler yoksulluk üzerinde farklı etkiler meydana getirebilmektedir.

Tablo 4: Hanehalkı Tipine Göre 2014-2021 Yılları Arası Yoksulluk Oranları

Hanehalkı Tipi / Yıllar	Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yoksulluk Oranları (Medyan Gelirin %60'ına Göre)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Tek kişilik hanehalkı</i>	11,8	12,4	12,4	12,2	12,8	12,3	14,2	10,4
<i>Tek çekirdek aileden oluşan hanehalkı</i>	20,1	20,3	19,6	19,0	20,2	20,3	21,2	20,9
<i>Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile</i>	7,8	8,0	6,7	6,2	7,2	6,7	10,5	6,3
<i>Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile</i>	22,2	22,5	21,8	21,1	22,6	22,8	23,1	23,6
<i>Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile</i>	17,8	17,6	17,2	17,8	17,1	17,4	19,3	17,9
<i>En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı</i>	28,9	28,4	28,1	25,9	26,9	27,7	27,4	27,2

Kaynak: TÜİK

Tablo 4'te hanehalkı tipine göre 2014-2021 yılları arasında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirinin %60'ına göre yoksulluk oranları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde hane içerisinde yaşayan kişi sayısının yoksulluk oranı üzerinden etkide bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda tüm yıllar bazında en düşük yoksulluk oranının, sadece eşlerden oluşan çekirdek ailelerde; en yüksek yoksulluk oranının ise en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan ailelerde gerçekleştiği görülmektedir. Buna göre ailelerde çocuk sayısının veya çocuk dışında yaşayan diğer kişi sayısının artması, yoksulluk oranını artırdığı söylenebilir. Bu kapsamda 2021 yılında tek çekirdek ailede yoksulluk oranı 20,9 iken; birden fazla çocuk olması durumunda yoksulluk oranı 23,6 ve çocuk dışında farklı aile üyesinin olması durumunda ise yoksulluk oranı 27,2 olarak gerçekleşmiştir.

5.3. Eğitim Seviyesine Göre Yoksulluk

Hanehalkı içerisinde yaşayan kişi sayısının yanı sıra kişinin mevcut eğitim seviyesi de yoksulluk durumu üzerinde farklı etkiler meydana getirebilmektedir.

Tablo 5: Eğitim Seviyesine Göre 2014-2021 Yılları Arası Yoksulluk Oranları

Eğitim Durumu / Yıllar	Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Yoksulluk Oranları (Medyan Gelirin %60'ına Göre)							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
<i>Okur-yazar olmayan</i>	38,1	36,3	35,3	35,1	36,2	35,2	35,8	34,6
<i>Bir okul bitirmeyen</i>	34,2	34,1	33,5	30,9	33,2	32,8	35,7	34,1
<i>Lise altı eğitilmiş</i>	19,6	20,3	19,6	18,5	19,8	20,4	21,2	20,9
<i>Lise ve dengi okul</i>	9,3	10,2	10,4	9,6	10,3	11,9	12,9	12,6
<i>Yükseköğretim</i>	2,2	2,7	3,2	3,3	3,7	4,2	5,1	4,5

Kaynak: TÜİK

Tablo 5'de eğitim durumuna göre 2014-2021 yılları arasında eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirinin %60'ına göre yoksulluk oranlarına yer verilmiştir. Tablo incelendiğinde, kişinin eğitim seviyesi değiştikçe yoksulluk oranının azaldığı görülmektedir. Bu kapsamda tabloda yer alan tüm yıllar bazında bir inceleme yapıldığında, okur-yazar olmayan kişilerin veya bir okul bitirmeyen kişilerin en yüksek yoksulluk oranına; üniversite eğitimine sahip

kişilerin ise en düşük yoksulluk oranına sahip olduğu görülmektedir. Diğer taraftan yükseköğretim seviyesine sahip kişiler, diğer eğitim seviyesindeki kişilere göre en düşük yoksulluk oranına sahip olsalar da bu kişilerin yoksulluk oranlarının yıllar içerisinde arttığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda yıllar içerisinde üniversite eğitimini tamamlayan kişi sayısının giderek artış göstermesi ancak bu kişilerin iş gücü piyasasında yer almaması, yükseköğretim seviyesindeki kişilerin yoksulluk oranlarını artırmaktadır.

6. Sonuç

Günümüzde az gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere kadar pek çok ülkenin karşı karşıya kaldığı yoksulluk, bu çalışmanın temel odak noktasını oluşturmuştur. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak yoksulluk kavramı ve farklı yoksulluk türleri üzerinde durulmuştur. Yoksulluğu etkileyen faktörler ise çalışma kapsamında ele alınan bir diğer konuyu oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında ayrıca literatürde Türkiye özelinde yapılan çeşitli yoksulluk araştırmalarının bulgularına yer verilmiştir.

Çalışmanın son kısmında TÜİK tarafından yayımlanan yoksulluk istatistikleri kullanılarak 2014-2021 yılları arası Türkiye'deki göreceli, sürekli ve maddi yoksulluk oranları ele alınmıştır. Buna göre kişilerin gelirlerinde yıllar içerisinde artış yaşandıkça yoksulluk sınırlarının da yükseldiği görülmektedir. Göreceli yoksulluk oranları değerlendirildiğinde ise 2018 yılına kadar bir azalış seyri izlenmiş ancak 2019 yılı itibarıyla yoksulluk oranının artış seyri izlediği görülmüştür. Kişilerin gelirlerinde yükselişin yanı sıra yoksulluk oranının da artış eğilimi içerisinde olması, hayat pahalılığındaki yükselişin yoksulluk oranını artırması şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir deyişle kişilerin satın alım güçlerinin reel olarak azalması yoksulluk durumunu da negatif yönde etkileyebilmektedir.

Türkiye kapsamında ayrıca sürekli ve maddi yoksulluk oranları ele alınmıştır. Sürekli yoksulluk oranında 2014 yılında bir artış meydana gelse de bu oran 2010-2021 yılları itibarıyla genel anlamda azalış trendi izlemiştir. Maddi yoksulluk oranı ise 2010 yılında 56,7 iken 2021 yılında 27,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu kapsamda 12 yıl içerisinde kişilerin ekonomik anlamda iyileşme elde etmesinin, hayat seviyelerinin yükselmesine ve maddi yoksulluk oranının azalmasına katkı sağladığı söylenebilir. Ancak devamlı bir azalış seyri izleyen maddi yoksulluk oranı 2020 yılında yaklaşık %10 artmıştır. Bu bağlamda kişilerin yaşam seviyelerindeki iyileşmenin, küresel salgının meydana getirdiği olumsuz etkilere bağlı olarak azaldığını dolayısıyla maddi yoksulluk oranının artış eğilimi gösterdiği ifade edilebilir.

Çalışmada bölgesel, hanehalkı tipi ve eğitim durumu dikkate alınarak da Türkiye'de yoksulluk durumu incelenmiştir. Bölgesel bazda incelendiğinde her bölgede farklı yoksulluk oranlarının meydana geldiği görülmüştür. 2018 yılında Karadeniz ve Güneydoğu hariç tüm bölgelerde yoksulluk oranlarında artış yaşandığı, İstanbul, Adana ve İzmir gibi metropol şehirlerde ya da 2021 yılında Güneydoğu Anadolu bölgesinde yüksek yoksulluk oranlarının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda bölgelerin sosyoekonomik gelişmişlik seviyeleri o bölgenin yoksulluk oranı üzerinde etkili olabilmektedir. Aynı zamanda bir bölgenin diğer bölgelere nazaran daha yüksek eğitim ve sağlık hizmetlerine veya iş gücü imkanına sahip olması göç alma potansiyelini artırmaktadır. Kırsal kesimden daha iyi yaşam şartlarına sahip olma beklentisi ile göç eden bu kişiler ise gelişmiş bölgelerde kentsel yoksullar arasında yer alabilmektedir. Nitekim literatürde yapılan bazı çalışmalarda (Erkan ve Bağlı, 2005; Tümtaş, 2009; Güneş 2009; Şan ve Küçük 2018 ve Zambak 2020) çeşitli nedenlere bağlı olarak göç eden kimselerin yoksulluktan çıkamadıkları, iş bulma anlamında önemli zorluklar yaşadıkları, kent hayatına uyum sağlamada güçlük çektikleri ve yoksulluk durumlarının derinleştiği şeklinde bulgular elde edilmiştir.

Bölgesel farklılıklara ek olarak hane içerisinde yaşayan kişi sayısı da hanenin yoksulluk durumunu etkilemektedir. Bu kapsamda çalışmada farklı hanehalkı tipi ve yoksulluk oranı incelendiğinde, geniş ailelerin yüksek yoksulluk oranına sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla ailede çocuk sayısının artması ya da hanede ebeveyn ve çocuk dışında yetişkin diğer bireylerin mevcut olması, yoksulluk durumunun daha sık yaşanmasına yol açabilmektedir. Gemicioğlu (2022) yapmış olduğu çalışmasında hanehalkı tipinin yoksullukla karşılaşmada oldukça önemli

olduğu, daha çok bağımlı çocuğun bulunduğu çekirdek ailelerde veya geniş ailelerde yoksulluk riskinin yüksek olduğu bulgularına erişmiştir. Ayrıca devletin, yoksulluk ve ekonomik olarak güçlük çekme olasılığı daha yüksek olan hanehalkı türünde yaşayan kişilere, istihdam desteği, sosyal yardım ve transfer harcamaları sunması yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlayabileceği belirtilmiştir.

Kişinin yaşadığı hanehalkı özelliklerinin yanı sıra eğitim seviyesi de yoksulluk durumunu farklılaştırmaktadır. Bu kapsamda eğitim seviyesine göre yoksulluk oranı incelendiğinde, eğitim seviyesi yükseldikçe kişinin yoksulluk ile karşılaşma ihtimalinin düştüğü gözlemlenmiştir. 2021 yılında okur yazar olmayan veya lise altı eğitime sahip olan kişilerde yoksulluk oranı %20-30 arasında değişirken lisans eğitimine sahip kişilerde yoksulluk oranı %4,5 olarak gerçekleşmiştir. Buna karşılık lise dengi veya lisans eğitimine sahip kişilerin yoksulluk oranlarının ise yıllar içerisinde artış eğilimi gösterdiği gözlemlenmiştir. Kişilerin eğitim seviyelerinin yükselmeleri yoksulluk durumu ile karşılaşma ihtimalleri üzerinde önemli bir faktördür. Ancak kişinin iş hayatında yer alabilmesi, eğitim seviyesinin yoksulluğu azaltma etkisinin artırıcı bir unsurdur. Diğer bir ifade ile bir kişinin eğitim seviyesinin yüksek olmasına karşılık iş gücü piyasasında yer almaması yoksulluk riskinin artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla devletin iş gücü piyasasının beklentileri ile eğitim alanlarının uyumunu sağlayacak politikalar yürütmesi, mesleki eğitime önem vermesi, nitelikli iş gücü arzını artırmayı hedeflemesi hem işsizlik oranlarının hem de yoksulluk oranlarının azalmasına destek olabilecektir. Ayrıca devletin kamu yatırımları ile istihdam olanaklarının artırması veya farklı dezavantajları nedeniyle etkin bir şekilde iş gücü piyasasında yer almayan kişilerin iş hayatına entegre edilmesi için çeşitli teşvik mekanizmalarını kullanması yoksulluğun azalmasına yardımcı olacaktır.

Genel itibarıyla, birçok farklı faktörün yoksulluk durumunu tetiklediği söylemek mümkündür. Kişinin yaşadığı çevre, sahip olduğu eğitim düzeyi, toplum yapısı, barınma ve sağlık olanakları, istihdam edilme durumu, sahip olduğu işin niteliği ve hanehalkı içerisinde yaşayan kişi sayısı gibi farklı etkenler kişinin ya da hanenin yoksulluk riski üzerinde etkili olmaktadır. Bu kapsamda toplumsal sorunlardan biri olan yoksullukla mücadelede politika ve stratejilerin belirlenmesi ve başarılı bir şekilde uygulanabilmesi önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Yoksullukla mücadele politikalarında ve stratejilerinde bütüncül bir tutum sergilenmesinin, yoksul ve muhtaç durumda olan kişilerin doğru tespit edilmesinin ve bu kişilerin sosyal yardımlardan etkin bir şekilde erişiminin sağlanmasının, sosyal yardımlara karşı bağımlılığın önüne geçilebilmesi için iş ve meslek edindirme programlarının artırılmasının ve yoksulluk kültürünün önüne geçilebilmesinin yoksulluk oranlarının azalmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yazar Katkı Oran (Author Contributions): Merve MALAK (%100)

Yazarın Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö.Ş. (2012). “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76-117.
- Ak, M. (2016). “Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk”. *Akademik Bakış Dergisi*, 54, 296-306.
- Akbulut, E. (2021). *Sosyal Bütçenin Yoksulluk Üzerine Etkisi: Türkiye ve AB Ülkelerine Yönelik Ampirik Bir Analiz* (Sakarya Üniversitesi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Altan, Ö.Z. (2004). *Sosyal Politika Dersleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Altınışik, S. (2022). “Covid-19 Sonrası Yoksulluğun Azaltılmasında Yoksul Yanlısı Büyüme”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 25(2), 757-765.
- Arpacıoğlu, Ö. & Yıldırım, M. (2011). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 60-76.
- Aslan, G. (2020). “Türkiye’de Yoksulluk ve İşgücü Piyasası”. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 83-105.
- Ateş, G. ve Öğütoğulları, E. (2012). “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelere Mikrokredi Uygulamaları”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 33-54.
- Bayramoğlu, (D. (2022). *Türkiye’de Büyüme ve Yoksulluk: Yoksul-Yanlı Büyüme Politika Önerisi* (Çukurova Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana.
- Bıçkı, D. (2005). “Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi Karşılaştırmalı Bir Analiz”. *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(1), 104-138.
- Bilen, M., Şan, M.K. & Aydın, M.K. (2005). “Yoksulluk Sorunu Üzerine”. *Bilgi Dergisi*, 10(1), 1-26.
- Bratton, M. (2006). “Poor People and Democratic Citizenship in Africa”. *Afrobarometer Working Paper*, 56, 1-33.
- Can, Y. (2017). “Yoksulluk, Yerel ve Küresel Eşitsizlikler”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1111-1126.
- Doğan, E. (2014). *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi* (Kalkınma Bakanlığı). Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Doğan, E.M. ve Tatlı, H. (2014). “İnsani Gelişme ve İnsani Yoksulluk Bağlamında Türkiye’nin Dünyadaki Yeri”. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 28(1), 99-124
- Dolar, D. & Kraay, A. (2002). “Growth is Good for Poor”. *Journal of Economic Growth*, 7(3), 195-225.
- Duran, H.E. (2015). “Türkiye’de Yoksulluğa Bölgesel Bir Bakış”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 30(2), 87-103.
- Eğilmez, M. (2016). “İşsizlik: Tanımlar ve Hesaplanma Şekli”. *Kendime Yazılar*. <https://www.mahfiegilmez.com/2016/04/once-ocak-2016-itibariyle-turkiyenin.html>. Erişim Tarihi: 12.03.2023
- Engin, İ. (2022). “1980 Sonrası Dönemde Türkiye’de Uygulanan Ortodoks İstikrar Programları: 24 Ocak ve 5 Nisan Kararları”. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1173-1193.

- Erkan, R. ve Bağlı, M. (2005). “Göç ve Yoksulluk Alanlarında Kentle Bütünleşme Eğilimi”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 105-124.
- Fırat, M. (2013). “Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de Yoksulluk”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 185-206.
- Flik, R.J. & Van Praag, BMS. (1991). “Subjective Poverty Line Definitions”. *De Economist*, 139(3), 311-330.
- Gedikoğlu, G. (2015). *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Biga Örneği* (Marmara Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Gemicioğlu, S. (2022). “Hanehalkı Tipinin Yoksulluk ve Ekonomik Zorluk Çekme Riski Üzerindeki Etkisi”. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 8(2), 121-142.
- Güneş, F. (2009). “Kentsel Yoksulluk/Dışlanma (mı) Göç ve İstihdam: Eskişehir’de Belediyeden Yardım Alan Haneler”. *The Journal of Social Economic Research*, 9(18), 449-471.
- Memiş, H. (2014). “Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi”. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 144-161.
- Özcan, A. (2018). “Denizli’de Mutlak Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi ve Yoksullukla Mücadele”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 1-14.
- Özel, M. (2015). “Kentsel Yoksulluk ve Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İşlevleri”. *İdealkent*, 6(16), 155-181.
- Öztürk, M. ve Çetin, B.I. (2009). “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar”. *Journal of Yaşar University*, 3(11), 2661-2698.
- Rowntree, B.S. (1901). *Poverty A Study of Town Life*. New York: The Macmillan Company.
- Saçlı, A. (2015). “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(2), 1-21.
- Savcı Köroğlu, İ. (2022). “Yeni Yoksulluk Türleri ve Sosyal Dışlanma”. *19 Mayıs Journal of Social Sciences*, 3(2), 100-116.
- Sen, A. (1994). “Well-Being, Capability and Public Policy”. *Gionale Degli Economisti e Annali di Economia*, 7(9), 333-347.
- Spicker, P., Leguizamon, S.A. & Gordon, D. (2007). *Poverty: An International Glossary CROP International Studies in Poverty Research*. New York: Zed Books.
- Sungur, O. “2000 Sonrası Türkiye Ekonomisi: Büyüme, Enflasyon, İşsizlik, Borçlanma ve Dış Ticarete Gelişmeler”. *Toplum ve Demokrasi*, 9, 19-20.
- Şan, M.K. ve Küçük, M. (2018). “Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması-Ayrışması”. *Göç Dergisi*, 5(2), 185-204.
- Şenses, F. (2017). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Taş, H.Y. ve Özcan, S. (2012). “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma”. *International Conference on Eurasian Economies*, Session 3D, 423-430.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in United Kingdom*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Townsend, T. (1962). “The Meaning of Poverty”. *The British Journal of Sociology*, 13(3), 210-227
- Tunç, A. (2013). *Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkinliği: TRB1 Bölgesinde Bir Araştırma* (İnönü Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya.

- Turna, Y. (2022). *Türkiye’de Görelî Yoksulluğa Neden Olan Faktörler: Yapay ve Zeka Tahmin Yöntemleri Uygulamaları* (Pamukkale Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli.
- Tümtaş, M.S. (2009). “Yoksulluktan Yoksunluğa Göç: Marmaris ve Mersin Örnekleri”. *Toplum ve Demokrasi*, 3(5), 111-134.
- UNDP (1997). *Human Development Report*. New York: Oxford University Press.
- World Bank, (2014). “Introduction to Poverty Analysis”. 1(1), 1-154. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/775871468331250546/in> Erişim Tarihi: 10.01.2022
- World Bank, (2022). “*Poverty and Shared Prosperity: Correcting Course*”. Washington DC.
- Yaşar, T. (2022). *Türkiye’de Görelî Yoksulluğa Neden Olan Faktörler: Yapay Zeka Tahmin Yöntemleri Uygulamaları* (Pamukkale Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli.
- Yıldırım, A. (2019). “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 15-33.
- Yılmaz, M. (2012). “Küreselleşme ve Kentsel Yoksulluk: Sosyolojik Bir Perspektif”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1(4), 257-287
- Yılmaz, N. (2014). *Türkiye’de Yoksulluk Sorunu: 2002-2012 Dönemine İlişkin Ekonometrik Bir Analiz* (İstanbul Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul
- Yücel, D. (2011). *Gelir Dağılımı Teorileri ve Politikaları: Türkiye’de Gelir Dağılımı-Yoksulluk Sorunu* (İstanbul Üniversitesi). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Yüksel Arabacı, R. (2016). “Görelî Yoksulluk Yaklaşımı ve Türkiye İçin Uygunluğu”. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 30(5), 1329-1344.
- Yüksel Arabacı, R. (2019). “Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi”. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 123-140.
- Zanbak, M. (2020). “Türkiye’de Cinsiyet ve Eğitim Seviyesine Göre Farklılaşan Bölgesel Göçün Yoksulluk Üzerine Yansımaları”. *İzmir İktisat Dergisi*, 35(1), 33-52.

MERKEZİ VE DOĞU AVRUPA GEÇİŞ EKONOMİLERİ İÇİN AB EKONOMİLERİYLE GELİR YAKINSAMASI ANALİZİ*

INCOME CONVERGENCE ANALYSIS WITH EU ECONOMIES FOR CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN TRANSITION ECONOMIES

Ömer DORU**

**Dr. Öğr. Üyesi Mardin Artuklu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, omerdoru@artuklu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-8119-4908

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
Gönderilme Tarihi 21.02.2023 Revizyon Tarihi 05.03.2023 Kabul Tarihi 11.03.2023 Makale Kategorisi Araştırma Makalesi JEL Kodları A10 O10 P20	<p>Gelişmekte olan ülkelerin en önemli ekonomik hedeflerinin başında gelişmiş ülkelerin refah seviyesine ulaşmak gelmektedir. Temeli Solow büyüme modeline dayanan yakınsama hipotezi, düşük gelirli ülkelerin yüksek gelirli ülkelere göre daha hızlı ekonomik büyüme performansı gerçekleştireceğini varsaymaktadır. Bu çalışmanın amacı Merkezi ve Doğu Avrupa geçiş ekonomilerinin Avrupa Birliği (AB) ortalamasına yakınsamasını analiz etmektir. Bu amaçla 1995-2021 dönemi için kişi başına düşen GSYH verisi kullanılarak panel CADF birim kök testi ile Lee ve Strazicic (2003; 2004) yapısal kırılmalı birim kök testleri uygulanmıştır. CADF birim kök testi bulguları panel geneli için serinin durağan olduğunu dolayısıyla yakınsama hipotezinin geçerli olduğunu göstermektedir. Ülke bazındaki sonuçlarına göre ise; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya, Makedonya, Polonya, Sırbistan ve Slovenya serilerinin seviye düzeyinde durağan olduğunu dolayısıyla yakınsama hipotezin geçerli olduğu diğer ülkeler için ise geçerli olmadığı görülmektedir. Ülke bazında hipotezin geçerliliği yapısal kırılmaya izin veren Lee ve Strazicic (2003; 2004) birim kök testi ile test edilmiştir. Test bulguları Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, Estonya, Macaristan, Letonya, Polonya, Romanya, Sırbistan ve Slovenya verileri için hipotezin geçerli olduğunu göstermektedir</p> <p>Anahtar Kelimeler: Yakınsama Hipotezi, Geçiş Ekonomileri, CADF</p>

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received 21.02.2023 Revized 05.03.2023 Accepted 11.03.2023 Article Classification: Research Article JEL Codes A10 O10 P20	<p>One of the most important economic goals of developing countries is to reach the welfare level of developed countries. The convergence hypothesis, which is based on the Solow growth model, assumes that low-income countries will perform faster economic growth than high-income countries. The aim of this study is to analyze the convergence of the income level of the Central and Eastern European transition economies to the European Union average. For this purpose, panel CADF unit root test and Lee and Strazicic (2003) structural break unit root tests were applied by using GDP per capita data for the period 1995-2021. The CADF unit root test findings show that the series is stationary for the whole panel, so the convergence hypothesis is valid. According to the results on a country basis; It is seen that the series of Bulgaria, Czech Republic, Croatia, Estonia, Hungary, Latvia, Poland, Romania, Serbia and Slovenia are stationary at the level values, so the convergence hypothesis is valid, but not for other countries. The validity of the hypothesis on a country basis was tested with the Lee and Strazicic (2003) unit root test, which allows for structural break. The test findings show that the hypothesis is valid for Bulgaria, Croatia, Estonia, Hungary, Latvia, Romania and Serbia data.</p> <p>Keywords: Convergence Hypothesis, Transition Economies, CADF</p>

*Bu çalışma II. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi'nde sözlü olarak sunulmuştur.

Atıf (Citation): Doru, Ö. (2023). "Merkezi ve Doğu Avrupa Geçiş Ekonomileri İçin AB Ekonomileriyle Gelir Yakınsaması Analizi", *Kapanalti Muhasebe Finans Ekonomi Dergisi*, (3): 72-81

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Giriş

Temeli Solow (1956)'un öncülük ettiği Neo-klasik büyüme teorisine dayanan yakınsama hipotezi, az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere göre daha hızlı büyüme eğiliminde olacağı dolayısıyla bu ülkelerin kişi başına düşen gelirlerinin gelişmiş ülke verilerine yaklaşacağı şeklinde açıklanabilir. Az gelişmiş ülkelerin daha yüksek marjinal sermaye verimliliğine sahip olması yakınsamayı ortaya çıkaran en önemli faktördür (Barro, 1991). Bunun yanında daha yüksek kâr beklentisi ile gelişmiş ülkelere yönelen doğrudan yabancı yatırımlar ve teknoloji akışı, yakınsamayı belirleyen diğer önemli faktörler olarak ön plana çıkmaktadır (Yılmaz ve Kesbiç, 2020).

Merkezi ve Doğu Avrupa geçiş ekonomileri, planlı ekonomik sistemden piyasa ekonomisi sistemine geçtikleri süreç boyunca gelişmiş Avrupa Birliği (AB) ekonomilerine olan coğrafi yakınlıkları ve birliğe üyelik sürecinde gerçekleştirdikleri ekonomik yapısal dönüşümlerin sonucunda önemli boyutta doğrudan yabancı yatırım çekmeyi başarmışlardır. Bu durum kişi başına düşen gelirlerinde önemli artış meydana getirerek en önemli ekonomik hedefleri olan Batı Avrupa'nın refah düzeyine yakınsamalarında belirleyici faktör olmuştur.

Bu çalışmada Merkezi ve Doğu Avrupa geçiş ekonomilerinde stokastik yakınsamanın geçerliliği test edilmiştir. Bu amaçla 14 geçiş ekonomisi¹ için analizler yapılmıştır. Bu ülkelerden Arnavutluk, Makedonya ve Sırbistan hariç diğer ülkeler AB üyesi ülkelerdir. 1995-2021 yılları arasındaki dönem için Paseran (2007) tarafından geliştirilen panel veriye dayalı CADF (Cross-Sectionally Augmented Dickey Fuller Test) birim kök testi ve her ülke için kırılmalı Lee ve Strazicich (2003; 2004) yapısal kırılmalı birim kök testi uygulanmıştır.

1. Teorik Çerçeve

Sermayenin azalan getirisine vurgu yapan Solow (1956), kapalı ekonomi koşullarında düşük gelirli ülkelerin yüksek gelirli ülkelere göre daha yüksek büyüme performansı göstereceğini dolayısıyla bu ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının zamanla azalacağını belirtmiştir. Hipotez tasarruf oranları ve nüfus artış hızının benzer olduğu teknolojik gelişmenin de sabit olduğu varsayımına dayanmaktadır.

Neo-klasik büyüme teorisinin ortaya koyduğu yakınsama hipotezi 1980'li yılların sonundan itibaren ampirik olarak çalışmalara konu olmuştur. Hipotez ile ilgili ortaya atılan varsayımların uygulanma biçimleri birçok farklı yakınsama türünü ortaya çıkarmıştır (β ve σ yakınsama, koşullu – koşulsuz yakınsama, deterministik – stokastik yakınsama gibi). Çalışmanın bu kısmında literatürde yoğun olarak uygulanan β (Beta) yakınsama, σ (Sigma) yakınsama ve stokastik yakınsamanın teorik temellerine yer verilecektir.

β yakınsaması, ülkenin başlangıç düzeyindeki kişi başına gelir düzeyi ile kişi başına düşen gelirin büyüme oranı arasındaki ilişkiyi ifade eder. Yatay kesit regresyon analizine dayanan hipotez, katsayının negatif olma koşulunun sağlanması durumunda geçerlidir (Sala-i Martin, 1996). β yakınsaması, yakınsamanın gerekçesini sermayenin azalan getiriler yasasına bağlamaktadır. Dolayısıyla nispi olarak az gelişmiş ülkeler başlangıç durumlarının aksine daha yüksek büyüme performansı göstererek gelişmiş ülkelere yakınsayacaklardır. Literatürde β yakınsaması Mutlak (koşulsuz) ve Koşullu yakınsama olarak iki farklı türde açıklanmaktadır. Mutlak β yakınsaması ülkelerin kişi başına düşen gelirlerindeki yakınsamayı açıklarken ülkelerin sosyo-ekonomik ve politik yapısal özelliklerini dikkate almaz. Hipotez aşağıdaki denklem yardımıyla açıklanabilir (Yılancı ve Gökçe, 2020).

$$\frac{1}{T} \log \left(\frac{Y_{i,t+T}}{Y_{i,t}} \right) = \alpha + \beta \log(Y_{i,t}) + \varepsilon_{i,t}$$

eşitlikte $Y_{i,t+T}$, i ülkesinin $t + T$ zamanındaki kişi başına düşen gelirini açıklarken $Y_{i,t}$ ise ülkenin başlangıç durumundaki kişi başına düşen gelirini göstermektedir. β katsayısının negatif ve istatistiki olarak anlamlı olması yakınsamanın geçerli olduğunu belirtmektedir.

¹ Arnavutluk, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Makedonya, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovakya ve Slovenya

Koşullu β yakınsaması ise yakınsamanın olmasını ülkelerin benzer yapısal özelliklere (sosyo-ekonomik, coğrafi ve politik gibi) sahip olma koşullarında gerçekleşebileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla regresyona ülkelerin yapısal özelliklerini yansıtan kontrol değişkenleri eklenmektedir. Mutlak yakınsama da olduğu gibi β katsayısının negatif olması yakınsamanın varlığını göstermektedir.

Literatürde sıklıkla analiz edilen diğer yakınsama türü σ yakınsaması, ülkelerin veya ülke gruplarının yakınsamasını kişi başına düşen gelirlerinin logaritmik formda standart sapmaları ve varyansları ile ölçülen zaman içerisindeki dağılımı ile ölçmektedir. Dağılımın azalma eğilimi göstermesi σ yakınsamasının geçerliliğini göstermektedir (Barro ve Sala-i Martin, 1995).

Yatay kesit verilerine dayanan β ve σ yakınsaması ekonometrik yöntemlerin gelişmesiyle beraber tartışılmaya başlanmıştır. Bernard ve Durlauf (1995) zaman serisine dayalı yöntemlerin kullanılmasının hipotezin test edilmesinde daha doğru bir yaklaşım olacağını belirterek stokastik yakınsamanın teorik temelini ortaya koymuşlardır. Hipotez, bir ülkenin kişi başına gelirindeki kalıcı hareketlerin başka bir ülkenin veya ülke grubunun gelirindeki kalıcı hareketlerle ilişkili olup olmadığını sorgular. Başka bir ifade ile ortak stokastik unsurların önemini ve ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının ne kadar olduğunu inceler (Habibullah vd., 2012). Bernard ve Durlauf (1995) stokastik yakınsamayı ölçmek için aşağıdaki denklemde belirtilen bir serinin oluşturulması ve bu serinin durağanlığının testini öngörmektedir.

$$RI_{it} = \ln \left(\frac{Y_{i,t}}{\frac{1}{n} \sum_{j=1}^n Y_{j,t}} \right) \quad i = 1, \dots, n$$

burada, $Y_{i,t}$ i ülkesinin kişi başına düşen gelirini, $Y_{j,t}$ yakınsaması öngörülen ülkenin kişi başına düşen gelirini ifade etmektedir. Payda kısmındaki $\frac{1}{n} \sum_{j=1}^n$ ifadesi ise yakınsaması ülke grubu baz alındığında grup ortalamasını ifade etmektedir.

2. Literatür Taraması

Yakınsama hipotezinin teorik temeli Solow (1956)'a dayanmasına rağmen ilk ampirik çalışmanın Baumol (1986) çalışması olduğunu söylemek mümkündür. 16 OECD ülkesinin 1870-1979 dönemi için yapılan yatay kesit regresyon analizi sonuçları bu ülkeler için β yakınsamasının geçerli olduğunu göstermektedir. Kullanılan örneklem ile ilgili eleştiriler alan bu çalışmayı takip eden DeLong (1988), Dowrick and Nguyen (1989), Barro (1989), Barro vd. (1991) ve Barro ve Martin (1992) aynı yöntemle özellikle β yakınsamasını analiz etmişlerdir. Bu çalışmaları takiben yatay kesit yöntemiyle yapılan analizlerin sapmalı sonuçlar verebileceği düşüncesiyle zaman serisi yöntemlerinin kullanımını öneren çalışmalar yoğunluk kazanmıştır (Carlino ve Mills, 1993; Bernard ve Durlauf, 1995; Evans, 1998).

Çalışmamızın konusunu oluşturan geçiş ekonomileri ile ilgili literatüre bakıldığında (bkz. Tablo 1), çalışmaların çoğunda AB ekonomilerine olan gelir yakınsamasının analiz edildiği görülmektedir. BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) ülkelerinin dahil edildiği çalışmalarda bu ekonomilerde yakınsama hipotezinin geçerli olmadığı görülmektedir. Estrin vd.(2001) ve Doğan ve Saraçoğlu (2007) çalışmaları hariç diğer çalışmalarda Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinde yakınsama hipotezinin geçerli olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda diğer çalışmalardan farklı olarak analizin yapıldığı dönemin 1990 ve daha öncesini aldıkları görülmektedir. Geçiş dönemi öncesi veya geçişin ilk dönemlerinde yaşanan siyasi ve ekonomik sorunların bu sonucun çıkmasında etkili olduğu söylenebilir. Tablo 1'de geçiş ekonomilerini konu alan yakınsama hipotezi literatürüne yer verilmiştir.

Tablo 1. Literatür Özet Tablosu

Yazar	Dönem	Ülke Grubu	Yakınsama Metodu	Sonuç
Estrin vd. (2001)	1970-1998	26 Geçiş ekonomisi	Beta	Iraksama
Sarajevs (2001)	1991-1999	11 MDA Ekonomisi	Koşullu ve Mutlak Beta	Yakınsama
Kaitila (2004)	1995-2001	7 MDA Ekonomisi	Sigma ve Beta	Yakınsama
Polanec (2004)	1990-2002	25 Geçiş ekonomisi	Koşullu ve Mutlak Beta	Yakınsama
Kutan ve Yiğit (2004)	1993-2000	MDA Ekonomileri	Stokastik	Yakınsama
Kaitila (2005)	1993-2002	8 MDA Ekonomisi	koşullu β -yakınsama	Yakınsama
Reza ve Zahra (2007)	1995-2005	MDA Ekonomileri	Mutlak Beta	Yakınsama
Doğan ve Saraçoğlu (2007)	1990-2004	MDA Ekonomileri	Stokastik	Iraksama
Vojinovic vd. (2009)	1992-2006	10 Geçiş ekonomisi	Sigma	Yakınsama
Rapacki ve Próchniak (2009)	1990-2005	27 Geçiş ekonomisi	Mutlak Beta ve Sigma	MDA Yakınsama BDT Iraksama
Próchniak ve Witkowski (2014)	1960-2009	25 Geçiş ekonomisi	koşullu β -yakınsama	Yakınsama
Forgó ve Jevcák (2015)	2004-2014	MDA Ekonomileri	Stokastik	Yakınsama
Matkowski vd.(2016)	1993-2015	11 MDA Ekonomisi	Sigma ve Beta	Yakınsama

Merkezi ve Doğu Avrupa geçiş ekonomilerinin AB ekonomilerine yakınsamalarında AB'ye üyelik, küresel finans krizi (2008) ve COVID-19 pandemi sürecinin ekonomik etkilerinin belirleyici faktörler olduğunu söylemek mümkündür. Ancak yapılan çalışmaların büyük kısmının 2010 yılı öncesine ait verilerle yapıldığı görülmektedir. 2010 yılından sonra yapılan çalışmalarda ise AB üyeliği ve küresel finans krizinin etkileri kısıtlı olarak görülebilirken COVID-19 pandemisinin etkileri görülememektedir. Bu çalışma ise veri setinin uzunluğu ve kullanılan yöntemin farklılığı ile 2010 yılından sonra yapılan çalışmalardan ayrılmaktadır.

3. Veri, Yöntem Ve Bulgular

3.1. Veri

Bu çalışmada 14 Merkezi ve Doğu Avrupa geçiş ekonomisinin AB15 ülkelerinin gelir ortalamasına yakınsaması sınanmıştır. Bu amaçla 14 ülkenin 1995-2021 dönemi kişi başına düşen GSYH verisinden (nominal \$) yararlanılmıştır. Stokastik Yakınsama hipotezine uygun olarak her ülkeye ait kişi başına düşen GSYH verileri AB15 ülkelerinin ortalama kişi başına düşen GSYH verisine bölündükten sonra logaritmik formda analize dahil edilmiştir. Veriler Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir.

3.2. Yöntem ve Bulgular

Stokastik yansıma analizi çerçevesinde 14 Merkezi ve Doğu Avrupa geçiş ekonomisinin AB gelir ortalamasına yakınsaması iki birim kök testi ile analiz edilmiştir. Bunun için her bir ülkenin kişi başına düşen GSYH verisi AB ekonomilerinin ortalama kişi başına düşen gelir verisine bölündükten sonra oluşan seri logaritmik formda kullanılacaktır. Stokastik yakınsamanın geçerliliği oluşturulan bu serinin durağanlığının test edilmesi ile tespit edileceğinden analizde birim kök testleri uygulanacaktır. Serinin seviye düzeyinde durağan olması yakınsama hipotezinin geçerli olduğunu gösterecektir.

Panel veriye dayalı serilerde kullanılacak olan testlerin seçimi için öncelikle yatay kesit bağımlılığı testlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Birimler arasında yatay kesit bağımlılığının olmaması durumunda birinci nesil birim kök testleri uygulanırken yatay kesit bağımlılığının tespit edilmesi durumunda birinci nesil testler sapmalı sonuçlar vereceğinden dolayı ikinci nesil birim kök testleri uygulanmalıdır. Serilerin zaman ve birim sayılarına göre kullanılacak olan yatay kesit bağımlılık testleri farklılık göstermektedir. Zaman boyutunun birim boyutundan büyük olması durumunda ($T > N$) Breusch-Pagan (1980) CDLM1 testi ve Pesaran (2004) CDLM2 testleri kullanılırken birim boyutunun zaman boyutundan büyük olması durumunda ($N > T$) Pesaran (2004) CDLM testi uygulanır. Bu çalışmada zaman boyutu 27 yıl iken birim boyutu 14 ülkeyi kapsamaktadır. Dolayısıyla $T > N$ durumundan dolayı Breusch-Pagan (1980) CDLM1 testi ve Pesaran (2004) CDLM2 testleri uygulanmış ve sonuçları Tablo 2'de

verilmiştir. Olasılık değerinin 0,05'ten küçük olması birimler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğu şeklinde yorumlanırken aksi durumda birimler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığı belirtilmektedir.

Tablo 2: Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

CD Test	t ist.	Olasılık Değeri
CD LM (Breusch Pagan, 1980)	202.002	0.000
CD LM2 (Pesaran 2004)	8.228	0.000

Yatay kesit bağımlılığı sonuçları, her iki testte de olasılık değerinin 0,05'ten küçük olması nedeniyle birimler arasında yatay kesit bağımlılığının varlığını ortaya koymaktadır. Bu sonuç ikinci nesil birim kök testlerinin uygulanması gerektiğini göstermektedir. Bu çalışmada ikinci nesil birim kök testi olan CADF testi uygulanmıştır.

Pesaran (2007) tarafından geliştirilen ve birimler arasında yatay kesit bağımlılığını dikkate alan CADF testi, ADF testine birim ortalamalarının gecikmeli değerlerini ve birimlerin birinci farklarını ekleyerek yeni bir test oluşturmaktadır. Pesaran (2007), CADF test istatistiği ve CIPS (Cross Sectionally Augmented IPS) test istatistiği isimleriyle iki test istatistiği hesaplamaktadır. CADF test istatistiği her bir birim için durağanlık sonucu verirken bu testin aritmetik ortalamasıyla hesaplanan CIPS test istatistiği ise panel geneli için durağanlık sonucunu vermektedir. CADF test istatistiği aşağıdaki denklem gibi hesaplanmaktadır.

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + b_i y_{i,t-1} + c_i \bar{y}_{t-1} + d_i + \Delta \bar{y}_t + e_{it}$$

Her birim için istatistik değerlerinin ortalamasını ifade eden CIPS test istatistiği de aşağıdaki denklemde tanımlanmaktadır.

$$CIPS(N, T) = N^{-1} \sum_{i=1}^N t_i(N, T)$$

Her iki test için de H0 hipotezi serinin durağan olmadığını belirtirken alternatif hipotez ise serinin durağanlığına işaret etmektedir. Yapılan test sonucunda hesaplanan CADF ve CIPS istatistikleri, Pesaran tarafından Monte Carlo simülasyonu ile hesaplanan tablo değerleriyle karşılaştırılır. Hesaplanan istatistik değerinin tablo değerinden büyük olması durumunda H0 hipotezi reddedilir. Panel geneli için yapılan CIPS test istatistiği sonuçları Tablo 2'de düzenlenmiştir.

Tablo 2: Pesaran (2007) CIPS Test Sonuçları

Sabitli Model			
CIPS İstatistiği	Kritik Değerler		
	%1	%5	%10
-2.329	-2.45	-2.25	-2.14

Sabitli-Trendli Model			
CIPS İstatistiği	Kritik Değerler		
	%1	%5	%10
-2.968	-2.96	-2.76	-2.66

Analiz sonuçları hem sabitli hem de sabitli-trendli modelde serilerin %5 anlamlılık düzeyinde CIPS istatistiklerinin tablo kritik değerlerinden büyük olduğu dolayısıyla serilerin seviye düzeyinde durağan olduğunu göstermektedir. Bu sonuç 14 ülkeden oluşan Merkezi ve Doğu Avrupa geçiş ekonomileri için AB ekonomilerine yakınsamalarının varlığına işaret etmektedir. Her birim için yapılan CADF test istatistiği sonuçları da Tablo 3.'te verilmiştir.

Tablo 3: Paseran (2007) CADF Test Sonuçları

Ülke	Sabitli		Sabitli-Trendli	
	Gec. Uz.	t İst. Değ.	Gec. Uz.	t İst. Değ.
Arnavutluk	1	-1.18	3	-2.808
Bulgaristan	2	-4.36*	2	-4.330*
Hırvatistan	2	-2.10	2	-1.570
Çek Cumhuriyeti	2	-2.12	2	-3.999*
Estonya	1	-2.34	1	-2.740
Macaristan	1	-1.72	4	-3.209
Letonya	1	-4.04**	1	-3.921*
Litvanya	1	-3.63**	1	-5.462*
Makedonya	1	-4.22*	1	-4.177*
Polonya	4	-2.36	4	-3.669***
Romanya	1	-2.43	1	-2.398
Sırbistan	2	-3.33***	2	-3.229
Slovakya	1	-0.0929	1	-1.112
Slovenya	2	-3.71**	2	-2.938
Kritik Değerler	%1 = -4.12, %5 = -3.36, %10 = -2.98		%1 = -4.67, %5 = -3.88, %10 = -3.49	

Not: Tabloda *%1, **%5, ***%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Birim düzeyinde hesaplanan CADF test istatistikleri tablo kritik değerleri ile karşılaştırıldığında sabitli formda Bulgaristan ve Makedonya'nın %1, Letonya, Litvanya ve Slovenya'nın %5, Sırbistan'ın ise %10 anlamlılık düzeyinde serilerinin durağan olduğu görülmektedir. Sabitli-trendli modelde ise Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya ve Makedonya'nın %1, Polonya'nın ise %10 anlamlılık düzeyinde serilerinin durağan olduğu dolayısıyla bu ülkeler için AB ekonomilerine yakınsama hipotezi geçerlidir.

Çalışmada ikinci olarak zaman serisine dayalı ve yapısal kırılmaları dikkate alan birim kök testi yapılmıştır. Bir seride yapısal kırılmanın olması durumunda kırılmayı dikkate almayan birim kök testlerinin kullanılması sapmalı sonuçlar verebilecektir. Bu noktada literatürde birçok kırılmalı birim kök testi yer almıştır. Bunlardan Perron (1989), Zivot-Andrews (1992), Perron (1997) ve Lee ve Strazicich (2004) tek kırılmayı dikkate alan testler iken Lumpsdaine-Papell (1997) ile Lee ve Strazicich (2003) ise iki kırılmayı dikkate alan testlerdir. Schmidt-Phillips (1992) LM testini kırılma durumlarına göre revize eden Lee ve Strazicich (2003) testi kırılmaları içsel olarak belirlemekte olup aşağıdaki denklemdeki gibi hesaplanabilmektedir.

$$\Delta Y_t = \delta' \Delta Z_t + \phi \tilde{S}_{t-1} + u_t$$

burada Z_t iki kırılmaya izin veren gölge değişkenler vektöründen oluşmakta olup $Z_t = [1, t, D_{1t}, D_{2t}, DT_{1t}, DT_{2t}]$ denklemi ile ifade edilir. \tilde{S}_{t-1} ise $\tilde{S}_{t-1} = g_t - \psi_x - Z_t \bar{\delta}$ denklemi ile ifade edilir.

Lee ve Strazicich testi iki kırılmalı, bir kırılmalı ve kırılmasız durum için test istatistiği hesaplamaktadır. Ancak kırılmalar için belirlenen kukla değişkenlerin istatistiki olarak anlamlı olması gerekmektedir. Her iki kukla değişkenin anlamlı olması durumunda Lee ve Strazicich (2003) testi, bir kukla değişkenin anlamlı birinin ise anlamsız olması durumunda Lee ve Strazicich (2004) tek kırılmalı test ve her iki kırılmanın anlamsız olması durumunda Schmidt-Phillips (1992) LM testi sonuçları kullanılmaktadır. Test istatistiğinin yazarların hesapladığı tablo kritik değerinden büyük olması serinin durağanlığına küçük olması ise durağan olmadığına işaret etmektedir. Sabitli formu ifade eden Model AA ve sabitli-trendli formu ifade eden Model CC sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Lee ve Strazicich (2003, 2004) Birim Kök Testi Sonuçları

Ülke	MODEL AA (Sabitli)			MODEL CC (Sabitli-Trendli)		
	Gec. Uz.	Kırılma Tar.	t İst. Değ.	Gec. Uz.	Kırılma Tar.	t İst. Değ.
Arnavutluk	4	2007	-1.1041	1	2004-2012	-4.8196
Bulgaristan	4	2002-2010	-4.7228*	2	2003-2010	-4.3171
Hırvatistan	4	2002-2019	-3.8468**	3	2019	-2.7596
Çek Cumhuriyeti	1		-1.0441	4	2006-2013	-6.2773**
Estonya	1	2009	-3.5712***	1	2004-2010	-9.5605*
Macaristan	4	2001-2019	-4.1835**	4	2001-2009	-5.5080***
Letonya	1	2009	-3.8357***	3	2005-2011	-9.1907*
Litvanya	3	2008	-1.4898	3	2011	-4.8718
Makedonya	3	2002-2012	-1.8728	1	2002-2007	-4.8017
Polonya	4	2008	-2.8300	4	2001-2008	-6.5463*
Romanya	4	2001-2008	-4.3610**	3	2003-2012	-6.5835*
Sırbistan	3	2002	-6.7451*	4	2005-2013	-15.3662*
Slovakya	2		-1.1195	3	2008	-4.0057
Slovenya	1		-1.8661	1	2005-2011	-7.6230*
Kritik Değerler	%1 = -4.55, %5 = -3.84, %10 = -3.50			%1 = -6.41, %5 = -5.74, %10 = -5.32		

Not: tabloda * %1, ** %5, ***%10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Model AA sonuçlarına göre, Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan ve Romanya serisinin durağan olduğu ve kırılmayı ifade eden her iki kukla değişkenin de istatistiki olarak anlamlı olduğu; Estonya, Letonya ve Sırbistan için ise tek kukla değişkenin anlamlı olduğu ve t-istatistik değerlerinin tablo değerlerinden büyük olduğu dolayısıyla serilerinin durağan olduğu görülmektedir. Sabitli-trendli modeli ifade eden Model CC sonuçlarına göre, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Polonya, Romanya ve Slovenya serilerinin durağan olduğu ve iki kırılmayı ifade eden kukla değişkenlerin istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bulgularda elde edilen sonuçlara göre oluşturulan Tablo 5'te yakınsama hipotezinin geçerli olduğu ülkeler düzenlenmiştir.

Tablo 5: Yakınsama Hipotezinin Geçerli Olduğu Ülkeler

Lee Strazicich (2003; 2004)		CADF	
Sabitli (Model-AA)	Sabitli-Trendli (Model-CC)	Sabitli	Sabitli-Trendli
Bulgaristan	Çek Cumhuriyeti	Bulgaristan	Bulgaristan
Hırvatistan	Estonya	Letonya	Çek Cumhuriyeti
Estonya	Macaristan	Litvanya	Letonya
Macaristan	Letonya	Makedonya	Litvanya
Letonya	Polonya	Sırbistan	Makedonya
Romanya	Romanya	Slovenya	Polonya
Sırbistan	Sırbistan		
	Slovenya		

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde çalışmaya konu olan 14 ülkenin büyük kısmında, en önemli ekonomik hedeflerinden biri olan gelişmiş AB ekonomilerine yakınsamanın geçerli olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin büyük bir kısmının (Arnavutluk, Makedonya ve Sırbistan hariç) AB'ye üye olmaları yakınsamanın önemli bir faktörü olarak değerlendirilebilir. Üyelik süreciyle beraber artan doğrudan yabancı yatırımlar bu ülkelerin ekonomik gelişmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak yakınsamanın sürdürülebilir olması AB normlarına uygun sosyo-ekonomik politikalar geliştirmeye bağlıdır.

4. Sonuç

Bu çalışmada 14 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesinin AB ekonomilerine gelir yakınsamalarının geçerliliği Stokastik Yakınsama hipotezi çerçevesinde 1995-2021 yılları arasındaki dönem için test edilmiştir. Her bir birimin kişi başına düşen gelir verisinin AB15 ekonomilerinin kişi başına düşen gelir verisine bölünmesiyle elde edilen ve logaritmik formda analize dahil edilen seriye

MERKEZİ VE DOĞU AVRUPA GEÇİŞ EKONOMİLERİ İÇİN AB EKONOMİLERİYLE GELİR
YAKINSAMASI ANALİZİ

birim kök testleri uygulanmıştır. Panel CADF birim kök testi sonuçları hem tüm panel için hem de birçok ülke verisi için serilerin durağanlığını dolayısıyla Stokastik Yakınsamanın geçerliliğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında her bir birim verisine yapısal kırılmaları dikkate alan Lee ve Strazicich (2003; 2004) testleri uygulanmış ve Arnavutluk, Litvanya, Makedonya ve Slovakya verileri hariç diğer ülke verilerinin seviye düzeyinde durağan olduğu dolayısıyla yakınsama hipotezinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar literatürdeki birçok çalışma sonucuyla benzerlik göstermektedir (Kutan ve Yiğit, 2004; Reza ve Zahra, 2007; Forgó ve Jevcák, 2015; Matkowski vd., 2016).

Çalışma sonucunda birçok ülke için yakınsamanın geçerliliği hususunda önemli bulgulara ulaşılmış olmasına rağmen yakınsamanın sürdürülebilir olması önem taşımaktadır. Yakınsama sürecinin sürdürülebilirliği ve sağlıklı bir ekonomik büyümenin devamlılığında, ortaya çıkan tehditlerin üstesinden gelmeyi amaçlayan hem ülke düzeyinde hem de ortak Avrupa Birliği politikası çerçevesinde uygun sosyal ve ekonomik politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkelerin temel hedeflerinden biri gelişmiş ülkelere gelir yakınsaması olsa bile gelir dağılımı, finansal gelişme ve istihdam düzeyi gibi diğer kalkınma göstergelerinde de gelişmiş ülkelere yakınsama önem teşkil etmektedir. Merkezi ve Doğu Avrupa geçiş ekonomileri özelinde gelir dışındaki kalkınma göstergelerinde AB ülkelerine yakınsamanın analiz edildiği çalışmalar kısıtlı olduğundan bu konularda yapılacak çalışmalar literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Yazar Katkı Oran (Author Contributions): Ömer DORU (%100)

Yazarın Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Barro, R. J. (1991). "Economic Growth in a Cross Section of Countries". *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443.
- Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (1992). "Convergence". *Journal of Political Economy*, 100(2), 223-251.
- Barro, R. J., Sala-i-Martin, X., Blanchard, O. J., & Hall, R. E. (1991). "Convergence Across States and Regions". *Brookings Papers on Economic Activity*, 107-182.
- Baumol, W. J. (1986). "Productivity Growth, Convergence, and Welfare: What The Long-Run Data Show". *The American Economic Review*, 1072-1085.
- Bernard, A. B., & Durlauf, S. N. (1995). "Convergence in International Output". *Journal of Applied Econometrics*, 10(2), 97-108.
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). "The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics". *The review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Carlino, G. A., & Mills, L. O. (1993). "Are US Regional Incomes Converging?: A Time Series Analysis". *Journal of Monetary Economics*, 32(2), 335-346.
- De Long, J. B. (1988). "Productivity Growth, Convergence, and Welfare: Comment". *The American Economic Review*, 78(5), 1138-1154.
- Dogan, N., & Saracoglu, B. (2007). "Income Convergence of European Union and Candidate Countries: Are they All the Same". *International Research Journal of Finance and Economics*, 12, 160-164.
- Dowrick, S., & Nguyen, D. T. (1989). "OECD Comparative Economic Growth 1950-85: Catch-Up and Convergence". *The American Economic Review*, 1010-1030.
- Estrin, S., Urga, G., & Lazarova, S. (2001). "Testing for Ongoing Convergence in Transition Economies, 1970 to 1998". *Journal of Comparative Economics*, 29(4), 677-691.
- Evans, P. (1998). "Using Panel Data to Evaluate Growth Theories". *International Economic Review*, 295-306.
- Forgó, B., & Jevcak, A. (2015). "Economic convergence of central and eastern European EU member states over the last decade (2004-2014) (No. 001)". Directorate General Economic and Financial Affairs (DG ECFIN), European Commission.
- Habibullah, M. S., Dayang-Affizzah, A. M., & Puah, C. H. (2012). "Regional Income Disparities in Malaysia: A Stochastic Convergence Analysis". *Geografia*, 8(5), 100-111
- Kaitila, V. (2004). *Convergence of real GDP per capita in the EU15. How do the Accession Countries fit in?* (No. 025). European Network of Economic Policy Research Institutes.
- Kaitila, V. (2005). Integration and Conditional Convergence in the Enlarged EU Area. CEPS ENEPRI Working Papers No. 31, 1 February 2005.
- Kutan, A. M., & Yigit, T. M. (2004). "Nominal and Real Stochastic Convergence of Transition Economies". *Journal of Comparative Economics*, 32(1), 23-36.
- Lee, J., & Strazicich, M. C. (2003). "Minimum Lagrange Multiplier Unit Root Test with Two Structural Breaks". *Review of economics and statistics*, 85(4), 1082-1089.
- Lee, J., & Strazicich, M. C. (2004). Minimum LM unit root test with one structural break (Department of Economics Appalachian State University Working Paper No. 04-17).

- Matkowski, Z., Prochniak, M., & Rapacki, R. (2016). Real income convergence between Central Eastern and Western Europe: Past, present, and prospects.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels Cambridge Working Papers in Economics Paper No 0435.
- Pesaran, M. H. (2007). “A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence”. *Journal of applied econometrics*, 22(2), 265-312.
- Polanec, S. (2004). “Convergence at Last?: Evidence from Transition Countries”. *Eastern European Economics*, 42(4), 55-80.
- Próchniak, M., & Witkowski, B. (2014). “Alternative Weighting Schemes in Spatial Analysis of GDP Per Capita Convergence”. *Metody Ilościowe w Badaniach Ekonomicznych*, 15(2), 198-208.
- Rapacki, R., & Próchniak, M. (2009). “Real Beta and Sigma Convergence in 27 Transition Countries, 1990–2005”. *Post-Communist Economies*, 21(3), 307-326.
- Reza, R., & Zahra, K. T. (2008). “Evaluation of the Income Convergence Hypothesis in Ten New Members of the European Union. A Panel Unit Root Approach”. *Panaeconomicus*, 55(2), 157-166.
- Sala-i-Martin, X. X., & Barro, R. J. (1995). *Technological diffusion, convergence, and growth* (No. 735). Center discussion paper.
- Sala-i-Martin, X.X. (1996). “The Classical Approach to Convergence Analysis”. *The Economic Journal*, 106(437), 1019-1036.
- Sarajevs, V. (2001). *Convergence of European transition economies and the EU: What do the data show* (No. 13/2001). BOFIT Discussion Papers.
- Solow, R. M. (1956). “A Contribution to the Theory of Economic Growth”. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Vojinović, B., Acharya, S., & Próchniak, M. (2009). “Convergence Analysis among the Ten European Transition Economies”. *Hitotsubashi Journal of Economics*, 123-141.
- Yılancı, V., & Gökçe, E. C. (2020). “OECD Ülkelerinde Yakınsama Hipotezinin Geçerliliği: Kalıntılarla Genişletilmiş Panel Fourier SURADF Birim Kök Testi”. *Sosyoekonomi*, 28(44), 395-407.
- Yılmaz, M., & Kesbiç, C.Y. (2020). “Kırılgan Beşli Ekonomileri İçin Yakınsama Hipotezinin Geçerliliği”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(75), 1275-1293.

KAPANALTI

MUHASEBE-FİNANS-EKONOMİ DERGİSİ

HAKKINDA:

Kütahya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'na bağlı olarak bilimsel hakemli akademik dergi ve aktüel dergi olarak yayın hayatına geçecek olan *Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi*, Mart ve Ekim aylarında yayınlanacak olup, Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanmış akademik çalışmaları (araştırma makalesi-derleme makale-kitap incelemesi) kabul edecektir. Dergiye sunulacak akademik çalışmalar en az iki bağımsız hakem tarafından (kör hakem yöntemiyle) değerlendirilecektir. Dergimize gönderilen akademik çalışmalar hakem değerlendirme süreci sonunda yayına kabul edilmesi durumunda hem basılı olarak hem de internet ortamında açık erişimli olarak yayınlanacaktır.

Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi'ne akademik çalışmalarınızı dergi@kutahyasmmmo.org adresi üzerinden gönderebilirsiniz.

AMAÇ VE KAPSAM:

Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi, muhasebe, finans, ekonomi, maliye, işletme ve ilgili alanlarla ilişkili olmak üzere disiplinlerarası özgün akademik çalışmaları kabul etmekte olup, teorik ve uygulamalı özgün makaleleri yayınlamaya akademik hayata katkı sunmayı amaçlamaktadır.

ÜCRET POLİTİKASI:

Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi makale gönderim/işletim süreci ile ilgili olarak herhangi bir ücret talep etmemektedir.

TELİF POLİTİKASI:

Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi her bir makale için *Kütahya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası*'nın belirleyeceği tutar doğrultusunda yazarlara TELİF ödemesi yapacaktır (yazar sayısının birden fazla olması durumunda ise makale TELİF ödemesi yazarlar arasında eşit olarak paylaşılacaktır).

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI:

Dergide yayımlanan makalelerde araştırma ve yayın etiğine uyulmaktadır. Dergiye gönderilen bilimsel yazılarda “Yayın Etiği”, “Araştırma Etiği” ve “Yasal/Özel izin belgesi alınması” ile ilgili kurallarda, ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE'un (Committee on Publication Ethics) Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartları dikkate alınmalıdır.

Etik kurallar çerçevesinde; dergide değerlendirilmesi için Etik Kurul İzni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.

Bu çerçevede dergimizde değerlendirmeye alınacak çalışmalarda;

- Olgu sunumlarında “Aydınlatılmış onam formu”nun alındığının belirtilmesi,
- Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,
- Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Makalelerin araştırma ve yayın etiğine uygunluğuna dikkat edilmeli ve ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE'un (Committee on Publication Ethics) yazarlar için uluslararası standartları dikkate alınmalıdır.

Makaleler özgün, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış ve yayımlanmak üzere her hangi bir yere gönderilmemiş olmalıdır. Makalede intihal yapılmamalı, faydalanılan tüm çalışmalara mutlaka atıf yapılmalı ve kaynakçada gösterilmelidir. İntihal durumunun tespiti amacıyla, makaleler intihal programları kullanılarak kontrol edilmektedir. **Benzerlik oranı %20'den** yüksek olan çalışmalar kabul edilmemektedir.

MAKALE YAZIM KURALLARI:

1. *Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi*'ne gönderilen makaleler daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ve yayımlanmak üzere başka bir basılı/elektronik mecraaya sunulmamış olmalıdır. *Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi*'ne sunulan ve/veya hakemlik sürecine alınan makalelerin, başka bir mecraaya yollanmış olması ve daha önce tıpkı veya benzerinin yayımlanmış olmasının tespiti halinde **süreç iptal** edilir.
2. *Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi*'ne sunulan makaleler öncelikle şekil ve içerik yönünden ön incelemeye tabi tutulmaktadır. Şekil ve içerik olarak uygun bulunan makaleler hakem tayin edilmek üzere yayın kuruluna sunulmaktadır. *Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi*'ne gönderilen makalelerin hakemlik sürecine girip girmeyeceği 4 hafta içinde sonuçlandırılır.
3. Yayın Kurulu tarafından anonim olarak incelenen makalelere uygun bulunduğu takdirde, her makale anonim bir metin olarak toplam en az iki hakeme gönderilir. Hakem raporlarından birinin olumlu diğerinin olumsuz gelmesi durumunda üçüncü hakeme raporlaması için gönderilir. İki hakem raporunun olumsuz gelmesi durumunda üçüncü hakemin raporuna başvurulmadan makale reddedilir.
4. Hakem(ler)'den gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayımlanmasına, rapor çerçevesinde yazar(lar)'dan düzeltme, ek bilgi ve kısaltma istenmesine veya yayımlanmamasına karar verilmekte ve bu karar yazar(lar)'a bildirilmektedir.
5. Makale için düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin editörlükçe belirtilecek süre içinde yapılarak yayın kuruluna ulaştırılması gerekmektedir. Aksi takdirde çalışma editörlük olarak süreçten çıkarılacaktır.
6. *Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi*'ne yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin başvurusunda makalenin türü (Araştırma, olgu sunumu, derleme vb.) belirtilmelidir.
7. Gönderilen makalenin orjinal dili Türkçe ise Türkçe başlık, Türkçe öz, İngilizce başlık, İngilizce abstract, makalenin orjinal dili İngilizce ise İngilizce başlık, İngilizce abstract, Türkçe başlık, Türkçe öz yer almalıdır. Öz/Abstract yazımında; amaç, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerinin yer almasına özen gösterilmelidir. Öz/Abstract kısımlarının altında anahtar kelimeler (keywords) yazılmalıdır. Öz/Abstract yazımında kısaltma kullanılmamalıdır. Öz/Abstract kısımları 200 kelimeyi aşmamalıdır. Makaleye ait başlık 12 punto, büyük harfli, bold ve sayfaya ortali olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract başlıkları, 10 punto, ilk harfleri büyük, diğer harfleri küçük, bold ve sola dayalı olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract tek sayfaya sığdırılmalı ve "Giriş" bölümü diğer sayfadan başlamalıdır. Çalışma daha önce sunulmuşsa, bir projeden veya tezden üretilmişse vs. makalenin başlığının sonuna (*) dipnotu konularak gerekli açıklama yapılmalıdır.
8. JEL alanına giren makalelerde mutlaka en az bir, en fazla üç adet jel (Journal of Economic Literature) sınıflaması yapılmalıdır. Makalenin konu başlığına göre seçilmesi gereken jel sınıflamaları için <http://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php> adresinden yararlanılabilir. JEL sınıflandırması İngilizce özet kısmının altında yer alır.
9. Makale başlığının altına, sağa dayalı olarak, Yazar/ların ilk harfler büyük diğer harfler küçük olacak şekilde tam adları yazılmalı ve ada dipnot ekleyerek unvan, kurum ve iletişim bilgisine dipnotta yer verilmelidir.
10. Tüm makalelerin kaynakça ve dipnot düzenlemeleri; Amerikan Psikologlar Birliği (American Psychological Association, APA) tarafından yayınlanan "The Publication Manual of the American Psychological Association (5th edition), 2001" isimli kaynakta belirtilen yazım ilkelerine uygun olarak yazılmalıdır. Bu kaynak Dergimizin web sayfasında bulunmaktadır.
11. Gönderilen makaleler önce ve sonra 6nk ve tek satır aralıklı yazılmalıdır. Tablo ve şekillerle birlikte en çok 20 sayfa ve A4 sayfası boyutunda olmalıdır. Yazı 12 puntoda Times New Roman

- ve Türkçe font kullanılarak hazırlanmalıdır. Sayfa yapısı alt, üst, sağ ve soldan 2 cm, cilt payı soldan 0,5 cm bırakılarak ve iki yana dayalı olarak yazılmalıdır. Tek ve çift sayfalarda farklı, üst ve alt bilgi 1,25 cm olarak uygulanmalıdır.
12. Metinde başlık sınıflandırması rakamlarla yapılır. 1, 1.1., 1.1.1.; 2., 2.1., 2.1.1., 3., 3.1., 3.1.1. gibi. ‘**Giriş**’ başlığına numara verilmeyecektir. Makalenin Türkçe ve İngilizce ana başlıkları (Times New Roman, 12 punto, bold ve ortalı) hariç diğer tüm başlıkların ilk harfleri büyük diğer harfleri küçük olacak şekilde, bold ve sola dayalı olarak yazılmalıdır. Sonuç kısmı da başlık sınıflandırmasına dâhil edilir.
 13. Makalede alt orta kısımda olmak üzere sayfa numarası belirtilmelidir.
 14. Yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde metnin içinde ve başlıklarda paragraf girintisi olmamalıdır.
 15. *Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi’ne* gönderilen makalelerin şekil, grafik ve tabloların derginin belirttiği formata uygun olması gereklidir. Dipnotlar, grafikler ve tablolar olabildiğince atıf yapılan sayfada veya hemen devamında yer almalıdır. Grafik ve tabloların altındaki notlar bu materyalleri ana metne bakmaksızın anlaşılabilir hale getirme amacını taşımamalıdır. Tablo ve şekil başlığı, sola dayalı, bold ve rakam ile sıralanarak yazılmalıdır (“**Tablo 1:**” veya “**Şekil 5:**” gibi...). Tablo ve şekil başlıkları italik yazılmalıdır (Örnek: **Tablo 1: 1989–2016 Kamu Yatırım Harcamaları**). Tablo ve şekiller sola dayalı ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır. Tablonun altına düşülen “*Not*” lar italik yazılmalıdır.
 16. Makalede yer verilen her bir ek ayrı sayfalarda, kaynakçadan sonra verilmelidir. Başlıkları bold, büyük harf ve sola dayalı yazılmalıdır (“**EK 1:**” gibi).
 17. Metinde kaynaklara atıfta bulunurken yazarların soyadı ve yayın tarihi (ve gerekliyse sayfa bilgisi) kullanılmalıdır. Örneğin: Özçelik (2015); Özçelik (2015, s. 150); Özçelik (2015, ss. 182-186). APA atıf formatına uygun olarak, atıfta bulunulan kaynağın yazar sayısı 3 ile 5 arasında ise atıflarda ilk yazarın ismi ile birlikte "vd." ifadesi kullanılır: Özçelik vd. (2015). Diğer atıf işlemleri için web sayfamızda bulunan “The Publication Manual of the American Psychological Association (5th edition), 2001” isimli kaynaktan yararlanılabilir.
 18. Kaynaktan aynen alıntı yapıldıysa, kaynağa atıfta bulunurken sayfa numarası mutlaka verilmelidir. Türkçe metinde kaynaklara atıfta bulunurken sayfa bilgisi için "s." veya "ss." kullanılmalıdır (yazar tarafından hangi gösterim şekli seçiliyorsa tüm makalede aynı olmalıdır.). Örneğin Özçelik (2015, s. 182); Özçelik (2015, ss. 182-183). İngilizce metinlerde ise “p.” veya “pp.” şeklinde kullanılmalıdır.
 19. Makalelerde Türk Dil Kurumu’nun yazım kılavuzu ve yazım kuralları örnek alınmalıdır. Detaylı bilgi için Türk Dil Kurumu’nun web sayfasına bakınız: www.tdk.gov.tr . Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözlükler kullanılmalıdır. Türkçe alışılmamış sözcükler kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilebilir. Metinde geçen yabancı kelimeler italik olmalıdır.
 20. İngilizce dilinde gönderilen makalelerin ve Türkçe gönderilen makalelerin İngilizce yazılmış bölümlerinin, gönderim öncesinde yetkin bir dil kontrolünden geçirilmiş olması gerekmektedir. İçerikten bağımsız olarak, dil yönüyle yetersiz olan makaleler iade/ret edilmektedir. Yazarların bu hususa azami dikkat göstermeleri önemlidir.
 21. Makalelerde dile getirilen düşüncelerden yazar/ları sorumludur.
 22. Dergide yayınlanması kabul edilen ve yayınlanan yazıların (yazılı ve elektronik ortam) yazarı/ları telif haklarını *Kapanaltı Muhasebe-Finans-Ekonomi Dergisi’ne* devretmiş sayılır.
 23. Gönderilen makaleler yukarıda belirtilen şartlara uygun olmadığı takdirde sürece sokulmadan editöryal ret verilecektir.

KAYNAKÇA YAZIM KURALLARI:

Kaynak, “KAYNAKÇA” başlığı altında ve yeni bir sayfadan başlamak üzere yazılmalıdır. Kaynaklar yazılırken yazarların tümünün adları verilmelidir. Araştırmacı çalışmasında kullandığı kaynakları yazar soyadlarının alfabetik sırasına göre yazmalıdır. Her kaynağın yazımında birinci satır hariç diğer tüm

satırları 1 cm içeriden yazılır. Aynı yazarın birden fazla eserine gönderme yapıldığında kaynaklar basım yılına göre eskiden yeniye doğru verilir. Yazarın aynı tarihli birden fazla yayını varsa, yayın tarihi yanına a, b gibi harfler konarak kaynaklar birbirinden ayrılır. Makalelerde makalenin yayınlandığı kaynaktaki başlangıç ve bitiş sayfa numarası (numaraları) verilmelidir.

Birden fazla yazar varsa, son yazarı yazmadan önce “ve” kullanılmalıdır.

Kaynaklar aşağıdaki örneklere göre yazılmalı ve düzenlenmelidir:

a) Kitap;

-Tek yazarlı kitap:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap Adı*. Yayın Yeri: Yayınevi.

-Çok yazarlı kitap:

Yazar 1, Yazar 2 ve Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap Adı*. YayınYeri:Yayınevi.

- Kitapta bölüm:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). “Eser Adı”. Editör (Haz./Ed.). *Kitap adı* (sayfa numaraları). Yayın yeri: Yayınevi.

- Kurum Yayınları:

Kurum Adı (Yayın Yılı). *Yayın adı*. Yayın Yeri: Yayınevi.

- Çeviri kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap adı* (Çev. Adı Soyadı). Yayın yeri: Yayınevi, Kaynak Yapıtın Yayın Yılı.

- Tez:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Tez Adı*. Enstitü Adı, Tezin Türü, Yer.

- El kitapları:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Eser*. Yayın Yeri: Yayınevi

- Yazarı Olmayan Eser:

Eser (Yayın Yılı). Yayın Yeri: Yayınevi.

- Popüler Dergi Makalesi:

(Yazar belli ise):

Yazar Soyadı, A. (Ay Yılı). “Makale Adı”. *Dergi Adı*, cilt: sayfa numarası.

(Yazar belli değil ise):

“Makale Adı” (Ay Yılı). *Dergi Adı*, cilt: sayfa numarası.

- Bilimsel Dergi Makalesi:

Yazar 1, Yazar 2 ve Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). “Makale Adı”. *Dergi Adı*, cilt (sayı): sayfa numarası.

- Gazete Makalesi:

Yazar Soyadı, A. (*Gün Ay Yılı*). “Makale Adı”. *Gazete Adı*, sayfa numarası.

- Yabancı Dilde Makale:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). “Makale Adı”. *Dergi Adı*, cilt(sayı): sayfa numarası.

- Bildiri:

(Yayımlanmış ise):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). “Bildiri Adı”. Editör (Ed.). *Kitap Adı* (sayfa numarası). Yayın Yeri: Yayınevi.

(Yayımlanmamış ise):

Konuşmacı Soyadı, A. (Yıl). “Bildiri Adı” [Bildiri]. *Toplantı Adı*, Toplantı Tarihi, Toplantı Yeri.

- Poster:

Yazar Soyadı, A. (Ay Yılı). *Posterin Adı* [Poster]. Toplantı Adı, Toplantı Yeri.

- Ansiklopedi Maddesi:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). “Madde Adı”. *Yapıt Adı* (cilt no: sayfa no) Yayın Yeri: Yayınevi.

- Rapor:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). *Rapor Adı (Rapor No)*. Yayın Yeri: Hazırlatan Kuruluş.

- Yasa ve Yönetmelikler:

Yasa Adı. (Kabul Edildiği Yıl). *Yayın Adı*, Sayı, Gün Ay Yıl.

- Elektronik Kaynaklar:

(Basılı Kitabın Elektronik Sürümü):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). *Kitap Adı* [Elektronik Sürüm]. Yayın Yeri: Yayınevi.

(Basılı Makalenin Elektronik Sürümü):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). “Makale Adı” [Elektronik Sürüm]. *Dergi Adı*, cilt(sayı): sayfa numarası.

(Veritabanında Makale ya da Madde):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. Dergi Adı, cilt (sayı): sayfa numarası. [Erişim: Gün Ay Yıl, Veritabanı Adı, Kayıt/Makale No].

(Veritabanında Rapor):

Kurum Adı (Ay Yıl). Rapor Adı (Rapor No). Erişim: Gün Ay Yıl, <http://ağ adresi>.